

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**ODGOVORNOST ZA ZAŠTITU U ERI RATA PROTIV
TERORIZMA
-magistarski rad-**

Kandidat
Irhad Mešić
Broj indeksa: 308/II

Mentor
prof. dr. Zarije Seizović

Sarajevo, Decembar 2023.

Mešić Irhad

Odgovornost za zaštitu u eri rata protiv terorizma

2023.

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**ODGOVORNOST ZA ZAŠTITU U ERI RATA PROTIV
TERORIZMA
-magistarski rad-**

Kandidat
Irhad Mešić
Br. indeksa: 308/II

Mentor
prof. dr. Zarije Seizović

Sarajevo, Decembar 2023.

SADRŽAJ

UVOD.....	7
1. TEORIJSKE OSNOVE RADA	8
2. METODOLOŠKI OKVIR RADA.....	9
1. Problem istraživanja.....	9
2. Predmet istraživanja.....	9
2.1. Kategorijalno pojmovni sistem	10
3. Ciljevi istraživanja.....	11
3.1. Društveni ciljevi.....	11
4. Sistem hipoteza.....	11
4.1. Generalna hipoteza.....	11
4.2. Posebne hipoteze.....	11
5. Način istraživanja.....	12
5.1. Metoda analize (sadržaja) dokumenata.....	12
5.2. Metoda komparacije.....	12
6. Opravdanost istraživanja.....	12
6.2. Društvena opravdanost istraživanja.....	13
3. TERORIZAM.....	13
3.1. Pojam i historijski razvoj terorizma.....	14
3.2. Terorizam savremenog doba.....	25
3.3. Vrste terorizma (tipologija/klasifikacija).....	31
3.4. Motivi i ciljevi terorizma.....	35
3.5. Financiranje terorizma.....	37
3.5.1. Ekonomske posljedice terorističkih napada.....	39
3.6. Međunarodni subjekti u borbi protiv finansiranja terorizma.....	40
4. MEHANIZMI ZAŠTITE I ODBRANE OD TERORIZMA	45
4.1. Instrumenti za zaštitu i odbranu od terorizma.....	46
4.1.1. Pravni instrumenti u borbi protiv terorizma.....	46
4.1.2. Granična sigurnost.....	52
4.1.3. Borba protiv radikalizacije.....	58
4.2. Uloga Bosne i Hercegovine u prevenciji i borbi protiv terorizma.....	60
5. ODGOVORNOST ZA ZAŠTITU „R2P“ U ERI RATA I TERORIZMA	68
5.1. Razvoj R2P kao koncepta.....	68
5.2. Terorizam kao savremena prijetnja R2P-u.....	72
5.3. Značaj R2P-a – prednosti i nedostaci.....	74
5.4. Budućnost R2P koncepta.....	78
ZAKLJUČAK.....	80
BIBLIOGRAFIJA.....	83
IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA	90

SKRAĆENICE

BiH – Bosna i Hercegovina

CBRN – Hemijsko, biološko, radioaktivno i nuklearno oružje

CT – suzbijanje terorizma (countering terrorism)

EAG - Evroazijska grupa za borbu protiv pranja novca i finasiranja terorizma

EU – Evropska unija

FATF – Grupa za finansijske akcije (Financial Action Task Force)

FTF – strani teroristički borci (foreign terrorist fighters)

IAEA – Međunarodna agencija za atomsku energiju

ICISS – Međunarodna komisija za intervenciju i državni suverenitet

ISIL – Teroristička organizacija Islamska država Iraka i Leventa

KPU – Kazneno-popravne ustanove

MIMES – Municija i minsko-eksplozivna sredstva

MIS – Migracioni informacioni sistem

MMF – Međunarodni monetarni fond

NVO – nevladine organizacije

OEBS – Organizacija za evropsku sigurnost i suradnju (OSCE)

P/C VERLT – sprečavanje i suzbijanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu (preventing and countering violent extremism and radicalization that lead to terrorism)

R2P – Responsibility to protect

UN – Ujedinjene nacije

POPIS TABELA I SLIKA

Slika 1: Grafički prikaz osnovne tipologije terorizma prema Schmid (1982)	34
Slika 2: Grafički prikaz tipologijskog stabla terorizma prema Löckinger (2005)	35
Slika 3: Strateški ciljevi Strategije	64
Tabela 1: Deset država koje su najviše pogođene terorizmom, rangirane prema GTI rezultatu.	73

UVOD

U eri sve većih prijetnji i nepredvidljivosti terorizma, te rastućih posljedica terorističkih napada, tema "Odgovornost za zaštitu u eri rata protiv terorizma" postaje iznimno relevantna i ključna za razumijevanje suvremenih globalnih izazova. Terorizam, kao pojava koja prati čovječanstvo kroz vjekove, danas zauzima poseban status u međunarodnim raspravama i političkim kontekstima. Njegovo širenje, financiranje, te kompleksne ekonomske implikacije terorističkih činova izazivaju ozbiljne poteškoće koje zahtijevaju sveobuhvatan pristup i analizu.

Monetarna sigurnost terorizma predstavlja ozbiljan izazov na globalnoj razini i postavlja važno pitanje o sigurnosti cijele svjetske zajednice. Terorizam danas predstavlja jedan od najozbiljnijih problema u nacionalnom i globalnom kontekstu sigurnosti, stoga je neophodno pažljivo razmotriti politike i strategije za suprotstavljanje ovoj prijetnji. Iako je terorizam poznat vjekovima, njegova prisutnost u suvremenom svijetu privlači sve veću pažnju.

Sve češće prijetnje i nepredvidljivost terorističkih napada, zajedno s rastućim posljedicama koje oni ostavljaju, čine terorizam ključnom temom u različitim područjima rasprava. Ovaj magistarski rad temeljito istražuje suvremeni kontekst terorizma, uključujući aspekte financiranja terorističkih aktivnosti i ekonomske implikacije tih događaja. Posebna pažnja posvećuje se složenim aspektima ove problematike, s naglaskom na potrebi za sveobuhvatnim pristupom koji uključuje kako pravne, tako i ekonomske faktore.

Suvremeni terorizam predstavlja znatan izazov za međunarodnu zajednicu, a ovaj rad ima za cilj pružiti dublje razumijevanje tih izazova kroz analizu pravnih i ekonomskih aspekata. Monetarna dimenzija terorizma ima dalekosežne posljedice, stoga ovim istraživanjem nastojimo poboljšati razumijevanje kako se nositi s ovom globalnom prijetnjom.

Ovaj rad također se bavi analizom prednosti i nedostataka različitih mehanizama zaštite od terorizma te identificira potencijalne slabosti u postojećim pravnim okvirima. Kroz ovu analizu ciljamo na bolje razumijevanje kako se može učinkovito suprotstaviti sveprisutnoj prijetnji terorizma u suvremenom svijetu i osigurati sigurnost, suradnju i očuvanje mira.

1. TEORIJSKE OSNOVE RADA

Ovaj magistarski rad istražuje širok spektar tema povezanih s terorizmom u suvremenom društvu. Analiza se bazira na obilju sekundarnih izvora te iskustvima i mišljenjima istaknutih akademskih predstavnika kako iz domaćeg, tako i iz međunarodnog konteksta. Terorizam, iako duboko ukorijenjen u historiji, sve više utječe na procese u liberalno-demokratskim državama, dovodeći do kompleksnih pitanja o ravnoteži između sigurnosti i građanskih sloboda. Povećana kontrola građana, pravdana potrebom zaštite, često izaziva dilemu o utjecaju ovih mjera na temeljne ideale koje promiču zapadne liberalne demokratije.

U prvom dijelu rada, istražujemo temeljne aspekte terorizma, uključujući historiju, razvoj, karakteristike, podjele i različite vrste terorističkih napada. Analiziramo najznačajnije terorističke događaje, njihove povode i posljedice kako bismo stekli dublje razumijevanje dinamike terorizma u suvremenom svijetu. Također, fokusirati ćemo se na koncept finansiranja terorizma i terorističkih akata te ekonomske posljedice terorizma. U zaključnom dijelu ćemo predstaviti glavne međunarodne aktere koji se bore protiv finansiranja terorizma i pranja nova koje je uzajamno povezano s terorističkim činovima.

Drugi dio rada posvećen je globalnim mehanizmima zaštite i odbrane od terorizma, pri čemu se razmatra pristup Bosne i Hercegovine u reguliranju terorizma i njeni sustavi odgovornosti i odbrane za sprječavanje terorizma. Ovaj dio rada će predstaviti glavne mehanizme uspostavljene od strane Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OSCE), graničnu sigurnost kao jednu od značajnih tehnika zaustavljanja i sprječavanja terorizma, borbu protiv radikalizacije kao početni korak u ulazak u teroristički svijet, te najvažnije pravni okvir uspostavljen od strane Ujedinjenih nacija u borbi protiv terorizma.

U trećem dijelu fokusiramo se na suštinu teme - odgovornost za zaštitu (R2P) u eri rata i terorizma. Kroz empirijska istraživanja, istražujemo u kojoj mjeri mehanizmi zaštite imaju utjecaja na smanjenje terorističkih aktivnosti i kako se različite regije svijeta suočavaju s tim izazovima. Također, predstaviti ćemo budućnost i očekivanja vezana za koncept odgovornost za zaštitu (R2P).

2. METODOLOŠKI OKVIR RADA

1. Problem istraživanja

Problem istraživanja u ovom radu fokusira se na pitanje odgovornosti za zaštitu i načina uspostave mira, uz istovremeno smanjenje mogućnosti za terorističke aktivnosti. Ispituju se nedostaci i mane trenutnih pravnih okvira u rješavanju sveprisutne i rastuće globalne prijetnje terorizmom, koja sve više utječe na čovječanstvo.

Ovaj rad postavlja ključno pitanje o tome kako se međunarodna zajednica suočava s rastućim izazovom terorizma i pokušava promišljeno i učinkovito stvoriti okvire za sprječavanje terorističkih aktivnosti. Analizom pravnih aspekata istraživanja razmatraju se postojeći nedostaci i nedostaci u postojećim zakonima i međunarodnim sporazumima te se nastoji identificirati prostor za unapređenje kako bi se bolje nosili s ovom globalnom prijetnjom.

2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog rada usmjeren je na detaljnu analizu pravnih okvira i međunarodnih sporazuma koji čine ključne elemente sigurnosti i stabilnosti na međunarodnoj razini. Ovi pravni instrumenti, uključujući zakone, konvencije i međudržavne ugovore, igraju ključnu ulogu u oblikovanju politika i strategija za sprječavanje ratovanja i narušavanja mira.

Kroz istraživanje ovih pravnih akata, istraživački rad će se fokusirati na njihovu svrhu i učinkovitost u promicanju sigurnosti, partnerstva i odgovornosti u međunarodnim odnosima. Analizirat će se kako ovi dokumenti utječu na prevenciju sukoba, očuvanje mira i promicanje suradnje između država.

Uzimajući u obzir sveprisutnu prijetnju terorizma i potencijalnu destabilizaciju, pravni okviri koji se bave sigurnošću i partnerstvom postaju od ključnog značaja. Cilj ovog istraživanja je istaknuti prednosti i nedostatke postojećih pravnih instrumenata te identificirati moguće unapređenje tih okvira kako bi se bolje suočili s izazovima suvremenog svijeta.

2.1. Kategorijalno pojmovni sistem

Kako bi se sadržaj ovog magistraskog rada što bolje razumio, u nastavku su navedena šira značenja nekih pojmova kao što su:

Terorizam predstavlja primjenu oružanog i drugoga nasilja, najčešće protiv nevinih osoba, s ciljem ostvarenja političkog ili nekoga drugog cilja. Karakteriše ga sistematičnost u uporabi nasilja (ili prijetnji nasiljem), pretežno politička motivacija (borba za društvene promjene, politički utjecaj ili vlast), promišljen izbor izravnih žrtava te onih neizravnih (širenjem straha), kršenje ljudskih prava i dr. Određuje se i kao oblik političkog nasilja, metoda vojno-političke borbe i dr.

Terorističke skupine, grupe ili organizacije predstavljaju sistem ili mrežu određene skupine ljudi sa istim ciljem, a to je da putem sile i narušavanja mira putem terora ostvare svoje ciljeve. Često na štetu drugih, što dovodi do reagovanje države represivnim mjerama sve sa ciljem samoodbrane i očuvanja reda i blagostanja u društvu.

Samoodbrana predstavlja skupinu radnji, mehanizama i strategija kojima se pokušava zaštititi blagostanje pojedinca, grupe ili društva kao cjeline koja je u trenutku napadnuta ili biva planirana za napad. Samoodbrana može biti vrebalna, naučna, fizička, državna itd. Osnovni cilj samoodbrane je zaustaviti teror činitelja i spriječiti nastajanje većih posljedica od akta terora.

Upotreba sile je sredstvo kojim se nerijetko pribjegava u krajnjem slučaju, kada su se u nekom sukobu iscrpile sve moguće opcije kao što su diplomatske i druge metode rješavanja sukoba u odnosima između država.

Oružane snage predstavljaju oružanu silu neke zemlje, obučenu i opremljenu za rat u svakom trenutku. Sastavljena je od svih svojih vojnih postrojbi. Vrlo često se za oružane snage koristi i termin vojska. Svrha i cilj vojske je djelovanje u ratu ali i u miru, s tim da u ratu čuvaju integritet države koju brane, a u miru vojska pretežno služi kao ispomoć građanima u vanrednim okolnostima kao što su požari, potresi, poplave, a sve su češća djelovanja manjih ili povećih vojnih postrojenja u mirovnim misijama diljem svijeta, najčešće pod kontrolnom Ujedinjenih naroda.

3. Ciljevi istraživanja

3.1. Društveni ciljevi

1. Rad naglašava značaj pravnih okvira i ekonomskih aspekata u suzbijanju terorizma. To doprinosi edukaciji i osvještavanju o potrebi za pravilnim zakonima i ekonomskim mjerama kako bi se suprotstavilo terorističkim prijetnjama.
2. Istraživanje prednosti i nedostataka postojećih pravnih instrumenata otvara prostor za razmišljanje o potencijalnim izmjenama ili unapređenjima tih okvira kako bi se bolje odgovorilo na izazove terorizma u suvremenom svijetu.

4. Sistem hipoteza

4.1. Generalna hipoteza

1. „Pravni okviri i međunarodni sporazumi, koji čine ključne elemente sigurnosti i stabilnosti na međunarodnoj razini, imaju značajan utjecaj na prevenciju sukoba, očuvanje mira i promicanje suradnje između država.“

4.2. Posebne hipoteze

1. „Terorizam se može posmatrati kao izraz političke i društvene krize, ujedno kao i izraz nezadovoljstva socijalnim, političkim, religijskim i gospodarskim kretanjima.“
2. „Terorističkim činom se ne želi ciljano steći ili promijeniti vladajuća vlast, naprotiv može se ciljano prisiliti na određene odluke i postupke koji nisu u skladu sa Ustavom i zakonom.“

5. Način istraživanja

U ovom magistarskom radu, posebnu pažnju posvećujemo poštivanju etičkih principa istraživanja i odgovornosti prema akademskoj zajednici. Naš pristup temelji se na analizi pisanih dokumenata i dostupnih izvještaja i metodi komparacije.

5.1. Metoda analize (sadržaja) dokumenata

Naš pristup temelji se na analizi pisanih dokumenata i dostupnih izvještaja kao osnovnom načinu prikupljanja podataka. Odlučili smo se za ovu metodologiju jer nam omogućuje sistematsko istraživanje informacija iz različitih izvora kako bismo došli do dubljeg razumijevanja naše teme.

5.2. Metoda komparacije

Korištenjem komparativne i statističke metode analize, želimo osigurati da naša istraživanja budu temeljita i pouzdana. Komparativna analiza omogućuje nam usporedbu različitih aspekata, dok statistička analiza pruža kvantitativne podatke o trendovima i obrazcima. Ova kombinacija metoda omogućuje nam bolje razumijevanje i tumačenje rezultata.

6. Opravdanost istraživanja

Suvremeni svijet suočava se s ozbiljnim izazovima terorizma, a istraživanje pod nazivom "Odgovornost za zaštitu u eri rata protiv terorizma" ima duboko ukorijenjenu naučnu i društvenu opravdanost. Ovaj rad istražuje niz ključnih aspekata terorizma, proučava njegove posljedice i analizira odgovornosti za zaštitu u kontekstu suvremenog okruženja.

6.2. Društvena opravdanost istraživanja

Društvena opravdanost ovog istraživanja ogleda se u njegovoj sposobnosti podizanja svijesti i razumijevanja šire javnosti. Terorizam je prijetnja koja utiče na društvo u cjelini, i ovo istraživanje pomaže građanima i političkim liderima bolje razumjeti ovu prijetnju. Također, rezultati istraživanja mogu utjecati na političke odluke i strategije u borbi protiv terorizma, čime se može postići bolja politička rješenja i politike.

3. TERORIZAM

U cilju istraživanja problematike terorizma koja će biti fokus ovog rada, te kako bismo stekli dublje razumijevanje, prvi korak je postavljanje jasne definicije terorizma. Međutim, do danas, jedina činjenica koju možemo s pouzdanošću istaći o ovom složenom pojmu jest da postoji nedostatak preciznosti i koherentnosti u načinu na koji se izražava njegova suština. Bez obzira na bogatu historiju iz koje je terorizam proizišao i razvio se, terminologija korištena za opisivanje terorizma ostaje nejasna i općenita, što otežava razumijevanje ovog problema u različitim kontekstima, uključujući politiku, akademsku zajednicu i medije. Iako ne postoji široko prihvaćena univerzalna definicija terorizma, važno je istaknuti nekoliko različitih definicija koje će nam pomoći dublje razmotriti ovu temu tijekom našeg istraživanja.

Definisanje pojma terorizma nailazi na poteškoće jer se tokom historije njegova suština mijenjala. U prošlosti je pojam predstavljao borbu kojom se oslobađa teritorija ili narod, nastoji postići vjerska sloboda ili promijeni društveni poredak. Iako sami pojam još uvijek nije u potpunosti definiran, postoje određeni aspekti koji su isti za sve učesnike, koji pokušavaju pridonijeti glavnom definisanju, a to je da je terorizam „napad ili nasilje nad nedužnim

stanovništvom u političke ili neke druge svrhe, a započinju je elementi koji se ne označavaju kao državni.“ (Marić, 2012: 93)

Terorizam je karakteriziran svojom sistematičnošću u primjeni nasilja ili prijetnjama nasiljem. To znači da teroristi pažljivo planiraju i izvode svoje akcije kako bi postigli svoje ciljeve. Ove akcije obično imaju snažnu političku motivaciju, što znači da teroristi često djeluju kako bi promijenili društvene okolnosti, ostvarili politički utjecaj ili stekli vlast. Shodno tome, terorizam poprima oblika političkog nasilja koji se koristi kako bi se postigle političke promjene ili ciljevi.

3.1. Pojam i historijski razvoj terorizma

U najkraćem, teror je sustavno i često plansko širenje straha i užasa putem nasilja ili prijetnji s ciljem postizanja poslušnosti ili pokornosti ljudi. Upotreba terora radi ostvarivanja političkih ili ekonomskih ciljeva naziva se terorizam. Latinski izraz "territio" (što znači "zastrašivanje" na srpskohrvatskom) odnosi se na prikazivanje sredstava za mučenje kako bi se iznudila priznanja, a to često prethodi samom činu mučenja. Važno je napomenuti da ovaj termin ne ističe samo fizičke nasilne akcije, koje se često smatraju centralnim aspektom terorističkih djela, već također naglašava duboki psihološki uticaj koji takvi činovi imaju. Bit ovog koncepta nije toliko u ekstremnom nasilju koliko u stvaranju dubokog osjećaja straha. Ova pažnja se pretežno fokusira na posljedice nasilnih djela unutar šireg društvenog konteksta, umjesto na same izolovane akte. Terorizam, dakle, nije samo puka manifestacija nasilja; to je također sredstvo za postizanje ciljeva putem psihološkog šoka i destabilizacije. On utiče na društvo na način koji nadilazi samo trenutne fizičke povrede, duboko se uvlačeći u tkivo zajednice. Ovaj pristup se usredsređuje na šire implikacije terorizma na društvo, uključujući stvaranje straha i poremećaje u međuljudskim odnosima, politici i sigurnosti.

Terorizam kao pojava ima duboku historiju koja datira unatrag mnogo stoljeća, iako se konceptualno često povezuje s modernim vremenima. Kada se suočavamo s pitanjima terorizma, često se postavljaju pitanja o tome što se može smatrati terorizmom, kako se opravdava primjena nasilja i kako se ocjenjuje pravednost ciljeva kad se bore za slobodu.

Postoje dvije ključne karakteristike, koje terorizam razlikuju od ostalih oblika nasilja, a to su njegova usmjerenost na ljude koji nisu aktivno uključeni u sukob i korištenje nasilja ili prijetnje nasiljem protiv civilnog stanovništva s ciljem postizanja dramatičnih efekata, kao što su osveta, širenje straha ili postizanje planiranog utjecaja na ciljane skupine ljudi ili čak šire, na cijelo stanovništvo. (Novalić, 2007)

Pitanje terorizma i njegovih implikacija ostaje kontinuirana tema u globalnim medijskim izvještajima i političkim diskusijama tijekom dugog razdoblja. Terorizam, kao složen i višeslojan fenomen, kontinuirano se mijenja i razvija tijekom vremena, postavljajući nove i sve složenije izazove za vlade, zajednice i pojedince širom svijeta. Iako je njegova važnost neporeciva i ima dugotrajne posljedice, stvaranje univerzalno prihvaćene definicije terorizma pokazuje se kao izazovan zadatak.

Terorizam, svojom prirodom, predstavlja dinamičnu prijetnju koja neprestano evoluirala i stvara potrebu za stalnim prilagođavanjem strategija za borbu protiv terorizma. Njegova promjenjiva i razvijajuća se priroda posebno otežava stvaranje jasne i sveobuhvatne definicije zbog mnogih različitih perspektiva i kontekstualnih nijansi koje ga okružuju. Ovo je složeno pitanje koje zahtijeva sveobuhvatno istraživanje, suradnju i međunarodnu angažiranost kako bi se učinkovito suočilo s njegovim dubokim implikacijama.

S obzirom na odsutnost univerzalno prihvaćene definicije, postaje ključno fokusirati se na okvir koji analizira namjere i posljedice terorističkih djela, umjesto da se traži čvrsta i apsolutna definicija. Shodno tome u sljedećem dijelu ćemo predstaviti tri ključna pristupa u procesu konceptualizacije terorizma a to su: politički, psihološki i pravni pristup.

a) Politički pristup

Politički pristup definiše terorizam kao namjernu i sistematsku upotrebu nasilja nad civilima od strane subnacionalnih grupa, obično s ciljem utjecaja na publiku u političke svrhe. Ovo gledište naglašava političke ciljeve i motivaciju iza terorističkih djela i pruža okvir za razumijevanje terorizma u smislu njegovih ciljeva i metoda koje se koriste za njihovo postizanje. Ovaj pristup je izvanredna u sagledavanju suštine terorizma kao sredstva za posjedovanje moći i oblikovanja javnog mnijenja. Prepoznaje da teroristički akti nisu nasumično nasilje, već proračunate radnje koje su osmišljene da nanose neposrednu štetu i uliju strah i nesigurnost u širu populaciju, čime se pojačava percipirana moć počinitelja.

Međutim, politička perspektiva ima svoja ograničenja. Fokusirajući se prvenstveno na političke motive i ciljeve terorizma, može previdjeti druge faktore koji doprinose kao što su društvene, ekonomske ili vjerske motivacije. Osim toga, njegov naglasak na podnacionalnim grupama može isključiti terorizam koji sponzorira država ili djela koja izvode usamljeni pojedinci, što može dovesti do nepotpunog razumijevanja složene i višestruke prirode terorizma. (Esmailzadeh, 2023)

b) Psihološki pristup

Psihološki pristup naglašava efekte terorizma na emocije i mentalno blagostanje pogođene populacije, te definiše terorizam kao upotrebu ili prijetnju silom s primarnim ciljem ulijevanja straha ili anksioznosti u širu publiku, šireći se izvan neposrednih žrtava. Prema psihološkom pristupu, terorizam nastoji da manipuliše javnom percepcijom i ponašanjem iskorištavanjem psiholoških posljedica nasilja, čineći ga ključnim za postizanje strateških ciljeva terorista. Fokusirajući se na psihološki aspekt terorizma, ovaj pristup pruža vrijedan uvid u taktike i ciljeve terorističkih organizacija. Također daje informacije o razvoju efikasnih strategija za borbu protiv terorizma koje se bave strahom i anksioznošću. Međutim, psihološka perspektiva ima svoja ograničenja. Može se preusko koncentrirati na emocionalni i psihološki uticaj, potencijalno zanemarujući druge kritične aspekte terorizma, kao što su njegove političke, društvene ili ekonomske motivacije i posljedice. Osim toga, ovo gledište možda neće obuhvatiti cijeli spektar taktika i ciljeva koji se koriste u terorizmu, budući da svi akti terorizma ne moraju nužno imati za cilj izazivanje straha ili anksioznosti kod šire publike. Uprkos ovim izazovima, psihološka perspektiva nudi vrijedan okvir za razumijevanje terorizma, naglašavajući ulogu straha i zastrašivanja u postizanju strateških ciljeva terorističkih grupa. (Esmailzadeh, 2023)

c) Pravni pristup

Pravni pristup nastoji uspostaviti preciznu definiciju terorizma u pravne i političke svrhe. Terorizam definiše kao namjerna djela koja uzrokuju smrt ili tešku štetu civilima ili neborcima s ciljem zastrašivanja stanovništva, utjecaja na vladu ili utjecaja na međunarodnu organizaciju, a sama definicija obuhvata i državne i nedržavne aktere. Njegovi objektivni kriterijumi smanjuju dvosmislenost i subjektivnost, pomažući kreatorima politike, organima za sprovođenje zakona i pravosuđu u primjeni antiterorističkih mjera. Međutim, pravni

pristup se suočava sa izazovima. Nesuglasice među državama članicama ometale su usvajanje sveobuhvatnog međunarodnog pravnog okvira za borbu protiv terorizma, često zbog političkih interesa i zabrinutosti zbog moguće zloupotrebe mjera protiv terorizma. Također, ovaj pristup se ne bavi u potpunosti raznolikošću motiva, taktika i ciljeva u terorizmu, potencijalno isključujući djela koja su široko prepoznata kao terorizam, kao što su napadi na vojno osoblje ili infrastrukturu. (Esmailzadeh, 2023)

Akademski konsenzus definicije uključuje nekoliko obilježja a to su da je terorizam: metoda višestrukog upotrebljavanja nasilnih akcija koje izazivaju strah i nelagodu, a koju primenjuju pojedinci, grupe ili države, obično iz različitih, često kriminalnih ili političkih razloga; neposredne ljudske žrtve nasilja uglavnom se biraju nasumično (cilj mogućnosti) ili selektivno (reprezentativne ili simbolične mete) iz ciljane populacije i služe kao generatori poruka; komunikacijski procesi zasnovani na prijetnjama i nasilju između terorističkih (organizacija), (ugroženih) žrtava i glavnih ciljeva koriste se za manipulaciju glavnom metom (publikom/publikama), pretvarajući je u metu terora, metu zahtijeva ili metu pažnje, zavisno od toga da li se prvenstveno traži zastrašivanje, prinuda ili propaganda. (Männik, 2011)

Uzimajući u obzir da ne postoji konsenzus za univerzalnu definiciju terorizma, u sljedećem dijelu ćemo predstaviti nekoliko relevantnih definicija kao što su:

- Terorizam se odnosi na „krivična djela, uključujući i protiv civilnog stanovništva, počinjena sa namjerom da izazove smrt ili tešku tjelesnu povredu, ili uzimanje talaca, s tom svrhom da izazove stanje terora u široj javnosti ili u grupi lica ili određene osobe, zastrašuju stanovništvo ili prisiljavaju vladu ili međunarodne organizacije da učini ili da se uzdrži od činjenja bilo koje radnje“. (United Nations Security Council, 2004: 2)
- „Svaka radnja, pored radnji koje su već navedene u postojećim konvencijama o aspektima terorizma, Ženevskim konvencijama i rezoluciji Vijeća sigurnosti 1566 (2004), koje imaju za cilj nanošenje smrti ili teške tjelesne ozljede civilima ili neborcima, kada svrha takvog čina, po svojoj prirodi ili kontekstu, je zastrašivanje stanovništva, ili primoravanje vlade ili međunarodne organizacije da učini ili da se suzdrži od bilo kakvog čina.“ (United Nations, 2004: 52)

- Terorizam je „namjerno stvaranje i iskorištavanje straha putem nasilja ili prijetnje nasiljem u potrazi za političkim promjenama.“ (Hoffman 2006 citirano u Rabelo, 2018: 16)
- Terorizam je „namjerna upotreba ili prijetnja upotrebom nasilja nad civilima ili protiv civilnih ciljeva u cilju postizanja političkih ciljeva“. (Ganor, 2010 citirano u Rabelo, 2018: 16)
- Terorizam “ u najšire prihvaćenoj savremenoj upotrebi tog izraza, je suštinski i inherentno politički. Također se neizbježno radi o moći: težnji za moći, sticanju moći i korištenju moći za postizanje političkih promjena. Terorizam je stoga nasilje – ili, što je jednako važno, prijetnja nasiljem – korištena i usmjerena u ostvarivanju ili u službi političkog cilja.” (Whittaker, 2003 citirano u Rabelo, 2018: 17)

Nedostatak tačnosti u teorijskom okviru za definiranje terorizma, pored nedostatka temeljnog znanja, također je uzrokovao opću konfuziju, budući da se čini da se gotovo svaki neprijatan fenomen sada može predstaviti kao nova podkategorija terorizma. Osim toga, istraživanja u literaturi o terorizmu izražavaju zabrinutost zbog toga koliko emocionalan i subjektivan pristup istraživača ovoj temi može predstavljati prepreku za dublje razumijevanje problema. Ovo ukazuje na potrebu da kako u akademskoj zajednici, tako i među stručnjacima za borbu protiv terorizma, prepoznaju mogućnost da terorizam izaziva snažne emocije koje mogu iskriviti logički dijalog i rezultirati reaktivnim i angažiranim reakcijama umjesto proaktivnim i analitičkim pristupom. (Feuredi, 2009)

Ono što trenutno predstavlja glavni izazov u definisanju i samom suzbijanju terorizma je automatska veza i često unaprijed uspostavljena povezanost s islamističkim fundamentalizmom u umovima ljudi. Ljudi često percipiraju novi terorizam kao neodvojiv od islama, jer postoje vjerovanja o zagrobnom životu koja mogu motivirati pojedinca da se žrtvuje, smatrajući tu žrtvu svetim činom. Međutim, treba razumjeti da se pojam terorizma često koristi kao uvreda, umjesto da bude precizan izraz za opisivanje onoga na što se odnosi. Često se primjenjuje s povijesnim obrascem gdje se "naša borba protiv njih" smatra opravdanom i pravednom (neovisno o tome kako mi definiramo sebe), dok se "njihova borba protiv nas" osuđuje kao strašan zločin. Sve dok se ovakva praksa nastavlja, rasprave i pokušaj koherentnog definisanja pojma o terorizmu će ostati nepouzdan i više će podsjećati na oblik propagande i opravdanja. (Bilandžić, 2010)

Sve date definicije i objašnjenja koncepta sadrže usklađene kriterijume a to su:

- „ radi se o predumišljaju, politički motiviranoj upotrebi nasilja ili prijetnji da se zastraši ili prisili vlada ili šira javnost;
- to je strategija nasilja osmišljena da postigne željene rezultate unošenjem straha i nesigurnosti;
- postoji nezakonita upotreba sile ili prijetnja silom kroz kontinuiranu kampanju ili sporadične incidente;
- postoji proračunata upotreba nasilja protiv civila, neboraćkih meta;
- moć je suštinski u korijenu političkog nasilja – njeno sticanje, njeno manipulisanje i njeno korištenje da bi se izvršile promjene;
- revolucionarni terorizam ima za cilj da dovede do potpune promjene unutar države;
- subrevolucionarne strategije imaju za cilj političku promjenu bez urušavanja političkog sistema;
- generalno, postoji tajna aktivnost koja se pažljivo planira u pogledu ciljeva, sredstava i pristupa;
- ciljevi se općenito mogu shvatiti kao politički, društveni, ideološki ili vjerski, inače bi se teroristi smatrali kriminalcima koji su delikventni;
- terorizam obično sprovode podnacionalne grupe, povremeno, posvećeni usamljeni pojedinci;
- maksimalni publicitet je obično važan cilj za teroriste;
- zone djelovanja, dotadašnje određene zemlje ili lokaliteti ili segmenti društva, brzo postaju transnacionalne gdje posljedice često prelaze nacionalne granice.“ (Whittaker, 2004: 13)

Terorizam kao akt pokušaja postizanja političkih i društvenih promjena, takozvani „Revolucionarni teroristički lanac vrijednosti, uključuje šest faza: 1. Ideološki razvoj; 2. Teror malih grupa; 3. Masovni građanski nemiri i revolucija; 4. Revolucionarna pobjeda i konsolidacija moći; 5. Tiranija; i 6. Izvoz terora i ekspanzije.“ (Myers, 2011: 3-4) U prvoj fazi, pokret nastaje na temelju kritike postojeće društvene ili političke strukture, s zahtjevom za dubokim promjenama. Kada se trenutni poredak percipira kao nelegitiman, ideologija počinje opravdavati nasilje, često nazvano terorom, kao sredstvo za ostvarivanje tih transformacija. Ideologija postaje snažno oruđe koje pruža racionalizaciju za primjenu nasilja u svrhu promjena. Posljedično tome, u drugoj fazi, grupa pojedinaca koristi ideološku

propagandu kako bi privukla marginalne elemente koji se lako mogu označiti kao ekstremisti. Represija od strane postojeće vlasti postaje pravilo, a terorizam postaje sredstvo za manipulaciju javnošću, bilo da se osigura podrška pokretu ili da se podstakne nezadovoljstvo trenutnom političkom ili/i društvenom situacijom. Represivne mjere često su pretjerane, što rezultira širokim nezadovoljstvom i stvaranjem temelja za buduće sukobe. Nezadovoljstvo dovodi do sljedeće faze u kojoj je prisutna masovna privlačnost ideologije, omogućavajući osnovnoj grupi da uspostavi političku organizaciju koja na kraju dobiva legitimitet. Ideološka propaganda postaje sofisticiranija i šire prihvaćena. U to vrijeme, terorističke aktivnosti malih grupa nastavljaju se, a osnovna grupa održava razdvajanje između aktera odgovornih za sabotaze, atentate i otmice i veće političke stranke formirane od razočaranog stanovništva. (Myers, 2011)

Četvrta faza donosi uspješno rušenje prethodne vlade, a osnovna grupa preuzima kontrolu i konsolidira svoj autoritet. Teror se koristi za eliminaciju političkih rivala, a teritorijalna kontrola se širi. Kao rezultat, u petoj fazi se oblikuje tiranija, koju karakteriše centralizovana vladavina koja favorizuje vladara na račun onih kojima se vlada, često koristeći nasilje koje se smatra nezakonitim prema savremenim međunarodnim standardima ponašanja. Kako su rivalske frakcije eliminisane, dolazi do borbe za moć unutar jezgre grupe. Najnemilosrdnija frakcija izlazi kao pobjednik i nameće autokratsku vlast. Teror postaje integralno oruđe režima kojim se upravlja preko državnog bezbjednosnog aparata. Ove snage tajne policije su raspoređene da suzbijaju opoziciju i usađuju ideološki konformizam među stanovništvom. Režim jača svoju nacionalnu moć kroz prisilnu regrutaciju i preusmjeravanje ekonomskih resursa ka odbrambenoj industriji. Na kraju režim nastoji da proširi svoj uticaj izvan granica. Terorizam se koristi kao vanjskopolitičko oruđe za zastrašivanje stranih nacija. Ovo uključuje pružanje obuke, finansijske podrške i oružja stranim teroristima kako bi se proširila revolucionarna ideologija i zastrašila strane protivnike. (Myers, 2011)

„Historijska putanja termina "terorizam" uključuje:

1. Prvo je primijenjen na "regime de la terreur" Maximiliena Robespierrea u Francuskoj revoluciji;
2. Zatim do anarhističkih i socijal-revolucionarnih bombardera kasnog 19. vijeka koji su se bavili individualnim terorom;
3. Tada je svijet svjedočio masovnom "crvenom teroru" komunističkih režima i teroru nacističkih i fašističkih režima;
4. Nakon toga slijedile su određene taktike i ekscesi korišteni u borbama za dekolonizaciju;

5. Šezdesetih godina prošlog stoljeća određene manifestacije palestinske borbe i latinoameričkih i evropskih „urbanih gerilskih“ napada su označene kao terorizam i

6. Tokom 1990-ih ovaj termin se sve više koristio za vjerske fundamentaliste.“ (Schmid, 2004: 399)

Prva teroristička organizacija za koju postoje historijski zapisi djelovala je na Bliskom istoku već početkom prvog stoljeća. Članovi te skupine bili su Zeloti, židovski nacionalisti koji su se suprotstavljali Rimskoj vlasti u Judeji. Po gradovima i regijama Judeje, izvodili su napade na Rimljane i Židove koji su priznavali rimsku vlast. Kasnije su se povukli u gerilske borbe u pustinjama i na brdima. Terorističko-gerilski sukob Zelota trajao je sve do Velike židovske pobune 66. godine. Kroz historiju su teroristi često koristili nasilje kako bi utjecali na političke događaje i često su pokušavali srušiti vlast svojim zločinima. U 11. stoljeću, na području Irana, pojavila se grupa Hashashina. Postojali su više od 200 godina i koristili su religijsku ideologiju kako bi opravdali svoje ubilačke aktivnosti, uključujući atentate. Bilo je karakteristično za njih uvođenje koncepta mučeništva. "Indijske thuge" su bili jedna od najdugovječnijih terorističkih grupacija u povijesti, koja je postojala šest ili sedam stoljeća, možda i duže. Oni su svoje žrtve gušili u ime Kali, indijske boginje terora i uništenja. Sredinom 19. stoljeća njihove aktivnosti su bile okončane od strane Britanske vladavine. (Marić, 2012)

Početno razdoblje političkog terorizma je nastalo tokom Francuske revolucije i vladavine jakobina, poznate kao "Regime de la Terreur" (1792. - 1794.), u kojoj je terorizam izražavao pravdu, vrlinu i samu neophodnost za za izgradnju novog društva. Shodno tome, terorizam je bio povezan sa demokratijom i stvaranjem boljeg i pravednijeg društva, čineći ga poželjnim sredstvom za tadašnje državne vlasti u cilju uspostavljanja i konsolidacije moći. Pored činjenice da se terorizam percipirao kao pozitivna pojava, Revolucionarni sud je izricao kazne smrti bez obavljanja detaljnih pravnih procedura, često bez pravednih odbrana, formalnih optužbi ili svjedočenja. Korištenje giljotine za izvršavanje smrtnih kazni, kako je naređivala Revolucionarna vlada, služilo je kao snažna poruka svima koji su se usprotivili revoluciji ili iskazivali bilo kakvu nostalgichnost prema starom režimu. "Vladavina terora" završila je kada je Robespierre Nacionalnoj konvenciji predočio novi popis izdajnika. Zbog straha da bi njihova imena mogla biti na toj listi, građani su se udružili kako bi osudili režim i njegovog vođu. Stoga su Robespierre i njegovi najbliži sljedbenici bili osuđeni na giljotinu, kao i žrtve prethodnog režima, što je rezultiralo oko četrdeset hiljada smrtnih slučajeva. To je

označilo kraj "terora," i od tog trenutka, "terorizam" se počeo povezivati s zloupotrebom vlasti i kriminalnim aktivnostima. (Rabelo, 2018)

Međunarodni terorizam se može podijeliti na četiri glavna talasa. (Männik, 2011) Svi ovi talasi imaju svoje specifične historijske, političke i društvene karakteristike, ali jedina zajednička odlika jeste korištenje nasilja kao sredstva za postizanje ciljeva.

Francuska revolucija je imala dubok uticaj na Evropu, inspirišući političku svijest i nacionalističke pokrete koji su se protivili apsolutnim monarhijama. To se poklopilo s industrijskom revolucijom, koja je donijela društvene i ekonomske promjene, uključujući i osnaživanje radničke klase u politici. U ovom dinamičnom evropskom kontekstu, koncept terorizma je evoluirao. Sa evolucijom koncepta terorizma i novim pokretima pokrenut je prvi val poznat kao „anarhistički val“ koji je trajao od 1880ih sve do 1920-ih. Carlo Pisacane, italijanski republikanski ekstremista, odigrao je ključnu ulogu u ovom periodu uvodeći koncept "propagande djelom". Vjerovao je da je nasilje neophodno ne samo da bi se skrenula pažnja na režim, već i da bi se obrazovale i mobilizirale mase za podršku revoluciji. Iako Pisacaneovi naponi protiv dinastije Burbona u sjevernoj Italiji nisu postigli željeni uspjeh, njegove ideje su utjecale na pokrete poput ruske Narodne Volje krajem 19. stoljeća. Ova ruska grupa se zalagala za ograničavanje carske moći i usvajanje ustavne monarhije, prečišćavajući koncept "propagande djelom" ciljanjem na specifične simbole autokratije uz minimiziranje kolateralne štete. (Rabelo, 2018)

Ubistvo cara Aleksandra II 1881. označilo je prekretnicu jer se carska država obračunala sa grupom, što je dovelo do njenog raspada. Bez obzira na to, njihov pristup je uticao na druge revolucionarne grupe, uključujući anarhistički pokret u nastajanju, koji je slavio carevu smrt i osnovao pokret "International Anarchist". Uprkos globalnom uticaju, ograničeni resursi i koordinacija pokreta značili su da su izolovane akcije bile norma, što je vlastima činilo izazovom da otkriju i unesu strah u javnost. Naime, ovi napadi su često bili usmjereni na šefove država ili vlada. Sredinom 19. vijeka, uz anarhistički pokret, u Evropi su se pojavili nacionalistički pokreti. Irski pokret, u početku poznat kao "Fenian Brotherhood" i "Irish Revolutionary Brotherhood", bio je jedan od najaktivnijih, koji je djelovao u Irskoj i među irskim grupama u Sjedinjenim Američkim Državama. (Rabelo, 2018)

Nakon toga, došao je „antikolonijalni“ val, koji se razvio tijekom 1920-ih i trajao je sve do 1960-ih. Potpisivanjem Versajskog ugovora, koji je označio kraj Prvog svjetskog rata, koncept samoopredjeljenja postavio je temelj za nastanak novih terorističkih organizacija kao što su Irska republikanska armija i razne jevrejske organizacije. Ove terorističke organizacije su se suprotstavljale britanskim snagama u Palestini. Terorističke kampanje tokom drugog vala uglavnom su se provodile u regijama gdje su jedinstveni politički izazovi ohrabрили kolonijalne sile da povuku svoje trupe. Na primjer, u Palestini je Menahem Begin, lider židovske organizacije Irgun od 1943. do 1948. godine, prvi put opisao svoje članove kao borce za slobodu koji se bore protiv onoga što su smatrali terorizmom koji je podržavala vlada. (Männik, 2011)

Početakom 1930. godine, pojavila se nova interpretacija terorizma, posebno povezana sa nasilnim akcijama koje su autoritarne vlade sprovodile protiv sopstvenih građana. Ovo je posebno uočeno u nacističkoj Njemačkoj, fašističkoj Italiji i staljinističkom Sovjetskom Savezu. U prva dva slučaja, formiranje provladinih grupa, poput „smeđih košulja“ i „crnokošuljaša“, korišteno je kao sredstvo zastrašivanja i pritiska na protivnike režima. Staljin je, s druge strane, koristio sistem uzastopnih čistki da učvrsti svoj vrhovni autoritet eliminacijom opozicionih ličnosti, posebno onih koje se smatraju visoko kompetentnim, inteligentnim i sposobnim za vodstvo. Za razliku od francuske vladavine terora, navedene mjere nisu pokrenute u periodu političke krize ili haosa, ali su i dalje odražavali zloupotrebu moći, zadržavajući negativne konotacije povezane s fazama vladavine terora predvođene Robespierrom. (Rabelo, 2018)

Treći val, često nazivan „novom ljevicom“, počeo je tijekom 1960-ih i trajao je sve do 1980-ih. Tijekom tog razdoblja mnoge radikalne lijeve grupe koristile su terorizam kao sredstvo borbe za društvenu pravdu i promjene u društvu. Ovaj val terorizma je bio pokrenut Vijetnamskim ratom, koji je ukazao na činjenicu da moderne države su ranjive na jednostavno oružje i taktike. Sa rastućim nezadovoljstvom sistemom koji je uspostavljen, mnoge osobe su kao rezultat stvorile terorističke grupe, kao što su frakcija Crvene armije u Zapadnoj Njemačkoj, italijanske crvene brigade i francuska Action Directe. (Männik, 2011)

Najnoviji i trenutni val prepoznaje se kao „vjerski“ val, koji je počeo 1979. godine i traje i danas. Ovaj val karakterizira sve veći utjecaj vjerskih ekstremista, a terorističke organizacije poput Al-Qaide i ISIS postale su poznate po svojim aktivnostima temeljenim na vjerskom

ekstremizmu. Tokom ovog talasa, fokus je bio na samoubilačkim napadima i pokušajima da se izazovu masovne žrtve.

Do kraja 20. vijeka, terorizam se smatrao neznatnom prijetnjom međunarodnoj i nacionalnoj sigurnosti država. Međutim, napad na Svjetski trgovinski centar 11. septembra 2001. postao je ključno pitanje u organizaciji međunarodne sigurnosti. Ovaj teroristički akt istaknuo je potrebu za rješavanjem temeljnih uzroka terorizma.

Terorističke organizacije postale su usmjerene protiv zapada, a njihovi ciljevi uključuju institucije, simbole i građane liberalno-demokratskih država. Napad na Sjedinjene Američke Države jasno je ukazao na potrebu za usklađivanjem europskog zakonodavstva kako bi se učinkovito suzbijao terorizam i organizirani kriminal.

U isto vrijeme, nestabilnost na Arapskom poluotoku postupno se povećava, a 2010. godine počinje razdoblje poznato kao Arapsko proljeće. Ovo razdoblje označava borbu naroda mnogih arapskih zemalja s ciljem svrgavanja diktatorskih režima i uspostavljanja demokratskog poretka.

Napadi 11. Septembra 2001. godine bili su prekretnica u sferi globalnog terorizma. Ovi događaji su presedana doveli do značajnih promjena u pravnim, političkim i vojnim arenama dok su se nacije i međunarodna tijela borila s prijetnjom koja se razvijala. Nakon 11. septembra, Sjedinjene Države su pokrenule "Rat protiv terorizma" kako bi razbili terorističke organizacije, eliminisale sigurna utočišta i poremetile finansijske mreže. Ova inicijativa je preoblikovala nacionalne i međunarodne zakone, jačajući sposobnosti i saradnju u borbi protiv terorizma. Na globalnoj sceni, Ujedinjene nacije (UN) su imale krucijalnu ulogu. Rezolucija 1373 Vijeća sigurnosti UN-a, usvojena ubrzo nakon napada, primorala je države članice da se bore protiv terorizma kriminaliziranjem finansiranja, jačanjem graničnih kontrola i promoviranjem međunarodne saradnje u istragama i krivičnom gonjenju. Ova rezolucija označila je pomak ka koordinisanim naporima u borbi protiv terorizma, razmjeni informacija i udruživanju resursa. (Esmailzadeh, 2023)

Iako su se naponi u borbi protiv terorizma iznimno povećali, međunarodna i globalna zajednica je nastavila da ima probleme u preciznom definisanju terorizma. Kao rezultat, svaka država i organizacija se oslanjala i koristila različite vrste definicija koje u tom datom trenutku bile prilagođene njihovoj situaciji. Značajne posljedice ovog čina su se ukazale u činjenici da je došlo do velikog broja mjera protiv terorizma, koje u nekim trenucima i

kontekstima kršile ljudska prava te ometale uspostavljanje i razvoj globalnog pravnog okvira u borbi protiv terorizma.

Tokom ovog perioda, došlo je do sve većeg interesovanja za razumijevanje korijenskih uzroka i motiva terorizma, što je navelo naučnike, kreatore politike i praktičare da razviju ciljanije strategije. Istraživanja o terorizmu su se značajno proširila, istražujući ideologiju, radikalizaciju i ulogu društvenih mreža. Dodatno, novi oblici terorizma poput cyber-terorizma i korištenje društvenih medija za regrutaciju i propagandu zakomplikovali su koncept terorizma nakon 11. septembra, naglašavajući potrebu za nijansiranim razumijevanjem i inovativnim strategijama borbe protiv terorizma. (Esmailzadeh, 2023)

Iako postoji evidentan napredak u rješavanju problema terorizma, izazovi i dalje ostaju. Činjenica da ne postoji jasna definicija pojma „terorizam“ otežava pravni okvir na globalnom nivou, koji se posljedično može iskoristiti. Kako se terorizam razvija, raste potreba za prilagođavanjem i inovacijama koje će pomoći u borbi protiv terorističkih akata, a osnova za to je angažman međunarodne zajednice u konzistentnom dijalogu i saradnji.

3.2. Terorizam savremenog doba

Savremeni terorizam obiluje karakteristikama koje ukazuju na njegovu duboku kompleksnost, sugerirajući nužnost primjene sveobuhvatnog pristupa kako bi se učinkovito suočilo s njim i spriječilo njegovo daljnje širenje. Slično kao i kod drugih globalnih kriminalnih pojava, fokusiranje isključivo na represivne metode neće biti dovoljno za suzbijanje terorizma. Naprotiv, pretjerano naglašavanje represije može izazvati negativne posljedice, uključujući pojačane osvetničke akcije terorističkih grupa i rizik od pojave tzv. "državnog terorizma," što ozbiljno ugrožava globalnu sigurnost. Stoga bi prioritet trebao biti usmjeren na prevenciju, što znači rješavanje uzroka i uvjeta koji potiču pojavu terorizma. To uključuje niz mjera, kao što su prekid financiranja terorizma, smanjenje ekonomske i socijalne nejednakosti između razvijenih i nerazvijenih država u međunarodnoj zajednici, provedba edukativnih kampanja s ciljem podizanja svijesti o opasnostima i štetnosti terorizma za osnovne ljudske vrijednosti i društvo kao cjelinu. (Derenčinović, 2002)

U savremenom svijetu, terorizam postaje sredstvo protiv novih oblika kolonijalizma, ističući posebno negativne posljedice globalizacijskih procesa. Analizirajući terorizam, možemo ga posmatrati kao izraz političke i društvene krize te kao manifestaciju nezadovoljstva prema političkim, društvenim, ekonomskim i vjerskim promjenama. Terorizam kombinira političke motive i upotrebu nasilja kako bi se postigao moć i utjecaj. Ključno je napomenuti da terorizam se ne svodi na vojnu aktivnost, i terorističke organizacije se razlikuju od vojnih formacija. Terorizam se temelji na namjernoj primjeni nezakonitog nasilja kako bi se prisilile ili zastrašile vlasti ili društvo s ciljem ostvarenja političkih, vjerskih ili ideoloških ciljeva. Teroristički činovi često imaju za cilj potaknuti specifične reakcije i odluke koje ne prate zakonitost, a ne nužno preuzeti kontrolu nad vlasti. (Glavina i Šimić-Banović, 2017)

Globalni problem terorizma je sveprisutan, a jedan od ključnih razloga je porast broja nevinih žrtava. Također, terorističke organizacije sve više razvijaju međunarodne odnose, što čini njihove operacije još složenijim. Također, pojavljuju se i najsavremeniji oblici terorizma, kao što su potencijalni biološki i nuklearni napadi, što stvara ozbiljne sigurnosne prijetnje širom svijeta. Ono što dodatno komplikuje situaciju je pokušaj nekih aktera da opravdaju terorizam u ime pravednih ciljeva, iako je takvo opravdanje obično pristrasno i neopravdano. Ovaj aspekt terorizma dodatno izaziva zabrinutost i potrebu za globalnim naporima u cilju suzbijanja terorizma i promocije mira i sigurnosti.

Terorizam savremenog doba je započeo tokom eskalacije Hladnog rata i antikolonijalnih revolucija u periodu 60ih godina prošlog stoljeća. Tokom ovog perioda zapažen je razvoj mnogobrojnih nacionalno oslobodilačkih pokreta i ratova, organizacija i pokreta, čije je terorističko djelovanje postalo temeljni element tzv. „političkog“ aktivizma, ili čak jedina ili glavna metoda postizanja ciljeva, interesa i programa. Odlike koje ukazuju na savremenost terorističkog akta jesu: „veća dostupnost informacija, bolja uvezanost ljudi kroz komunikaciju preko raznih medija, prebrz tehnološki napredak, te povećanje industrije naoružanja.“ (Marić, 2012: 93)

Terorizam savremenog doba evoluirao je pod uticajem globalizacije, te shodno tome karakteriše se većim transnacionalnim dosegom i organizacijskom fleksibilnošću. Za razliku od tradicionalnih terorističkih organizacija, savremene grupe karakteriziraju manje, difuzne strukture, koje se često opisuju kao mreže, jer hijerarhije ustupaju mjesto ličnim odnosima, šireći se izvan nacionalnih granica. Ova transformacija je olakšana jeftinim međunarodnim

putovanjima i naprednim komunikacijskim tehnologijama, omogućavajući grupama da iskoriste „slabe“ države kao operativne baze. Također, na potražnju za transnacionalnim identitetima utiču globalne migracije i posljedična fragmentacija identiteta, čineći sve više pojedinaca podložnim ideologijama kojima nedostaje jasna nacionalna crta. (Neumann, 2008)

Pored globalizacije, pojava interneta je uveliko promijenila prirodu i opseg terorizma. Značajne prednosti interneta, uključujući njegovu dostupnost, odsustvo stroge regulative, pristup velikoj potencijalnoj publici i brzo širenje informacija, iskoristile su grupe u namjeri da koriste terorizam kao sredstvo za postizanje svojih ciljeva. U svom izvještaju *How Modern Terrorism Uses the Internet* Weimann (2004) smatra da savremeni teroristi koriste internet na razne načine, i iako se preklapaju, postoji osam različitih metoda. Neki od njih su u skladu s načinom na koji pojedinci općenito koriste internet, kao što je prikupljanje informacija. Neki podsjećaju na online aktivnosti tradicionalnih političkih organizacija, poput prikupljanja sredstava i širenja propagande. Međutim, drugi su prilično jedinstveni i nekonvencionalni, kao što je skrivanje uputstava, priručnika i uputa unutar kodiranih poruka ili šifriranih datoteka.

a) Psihološki rat u kontekstu terorizma

Terorizam je često prikazivan kao varijanta psihološkog ratovanja, a teroristi su upražnjavali nekoliko metoda kako bi vodili takvu kampanju pomoću interneta. Prvobitno, internet za njih služi kao platforma za širenje lažnih informacija, izdavanje prijetnji osmišljenih da unesu strah i bespomoćnost, i kruže užasne slike terorističkih djela. Dodatno, teroristi mogu inicirati psihološke ofanzive putem cyber-terorizma koji se kultiviše kada se strah od potencijalnih ishoda kompjuterski baziranog napada, kao što je ometanje sistema kontrole letenja i izazivanje avionskih nesreća ili podrivanje nacionalnih ekonomija sabotiranjem kompjuterizovanih sistema berze, povećava do te mere da se javnost vjeruje da je napad neminovan. Internet, neregulirani medij koji prenosi priče, slike, prijetnje ili poruke bez obzira na njihovu tačnost ili potencijalni utjecaj, jedinstveno je prikladan da čak i maloj grupi omogući da pojača svoju poruku, preuveliča njen značaj i naglasi prijetnju koju predstavlja. (Weimann, 2004)

b) Publicitet i propaganda

Uspon interneta omogućio je teroristima ogroman publicitet koji nisu mogli imati u periodu tradicionalnih medija jer su često bili podložni uredničkim selekcijama. S vlastitim web stranicama, teroristi sada imaju direktnu kontrolu nad svojim porukama, što im omogućava oblikovanje percepcije ciljane publike i manipulaciju vlastitim i protivničkim imidžima. Većina terorističkih web stranica ne veliča svoje nasilne aktivnosti, već ističu dva ključna pitanja: ograničenja slobode izražavanja i izazove s kojima se njihovi politički zatvorenici suočavaju. Ova pitanja ciljaju na simpatije njihovih pristalica i privlače pažnju zapadne publike koja cijeni slobodu izražavanja i protivi se političkom ušutkavanju. Shodno tome, u cilju opravdavanja upotrebe nasilja u terorističke web stranice koriste tri retoričke strategije. Prva strategija se vrti oko tvrdnje da teroristi nemaju alternativu osim da pribjegu nasilju. Oni predstavljaju nasilje kao nužnost nametnutu nemoćnima kao jedino sredstvo za suprotstavljanje opresivnom protivniku. Iako ove web stranice izbjegavaju diskusiju o tome kako teroristi viktimiziraju druge, oni snažno naglašavaju nasilne akcije vlada i režima koji im se suprotstavljaju. Teroristička organizacija je prikazana kao stalno proganjana, njeni lideri suočeni sa pokušajima atentata, a njene pristalice masakrirane. Oni ističu ograničenja njihove slobode izražavanja i hapšenja njihovih sljedbenika. (Weimann, 2004)

Drugi retorički pristup odnosi se na legitimnost upotrebe nasilja i uključuje demonizaciju i delegitimizaciju neprijatelja. Članovi pokreta ili organizacije prikazani su kao borci za slobodu koji su prisiljeni na nasilje jer nemilosrdni protivnik gazi prava i dostojanstvo njihovog naroda ili grupe. Prema mnogim od ovih sajtova, pravi teroristi su neprijatelji pokreta ili organizacije, pokušavajući da odgovornost za nasilje prebace sa terorista na njihove protivnike, koje optužuju za brutalnost, nehumanost i nemoral. (Weimann, 2004)

Treće retoričko sredstvo uključuje široku upotrebu nenasilnog jezika za suprotstavljanje nasilnoj slici terorista. Iako su nasilne organizacije, mnoge od ovih web stranica tvrde da traže mirna rješenja i insistiraju da je njihov krajnji cilj diplomatsko rješenje postignuto pregovorima i međunarodnim pritiskom na represivne vlade. (Weimann, 2004)

c) Prikupljanje podataka

Internet, kao obimno digitalno spremište, nudi pristup milijardama stranica informacija koje su često javno dostupne i relevantne za različite grupe, uključujući terorističke organizacije. Teroristi mogu koristiti internet kako bi prikupili obilje podataka o potencijalnim metama, kao što su prometni čvorovi, nuklearne elektrane, i javni objekti. Moderne softverske alate

koriste kako bi analizirali strukturalne ranjivosti u tim objektima i procijenili moguće posljedice napada na specifične sustave. Teroristi imaju pristup ne samo kartama i nacrtima potencijalnih meta, već i vizualnim informacijama o tim objektima i infrastrukturi, što bi moglo otkriti antiterorističke aktivnosti na tim mjestima. Postoji mnogo alata dostupnih koji olakšavaju prikupljanje ovih informacija, uključujući tražilice, e-poštanske liste, chat sobe i forumi za raspravu. Dok su neki od ovih podataka možda dostupni i putem tradicionalnih medija, online pretraživanje omogućava teroristima diskretno prikupljanje tih informacija s minimalnim naporom ili troškom. (Weimann, 2004)

d) Prikupljanje sredstava

Slično drugim političkim subjektima, terorističke grupe koriste internet kao platformu za prikupljanje sredstava. Analizom demografskih podataka korisnika interneta, često dobijenih iz ličnih podataka koji se daju u online anketama i obrascima za narudžbu, teroristi mogu precizno odrediti pojedince koji suosjećaju s određenim uzrocima ili problemima. Nakon toga, ovim identifikovanim pojedincima se pristupa da daju doprinose, obično putem e-poruka koje šalje predgrupa. Predgrupa je organizacija koja široko podržava ciljeve terorista, ali djeluje javno i legalno, uglavnom bez direktnih veza sa samom terorističkom organizacijom. (Weimann, 2004)

e) Rekrutacija i mobilizacija

Terorističke organizacije koriste internet za regrutovanje i mobilizaciju pojedinaca da aktivno podrže terorističke aktivnosti ili ciljeve. Osim što traže nove sljedbenike korištenjem različitih tehnologija web stranica, terorističke organizacije prikupljaju informacije o posjetiteljima web stranice. Naknadno se kontaktiraju oni korisnici koji pokazuju snažan interes za cilj organizacije ili izgledaju dobro prilagođeni da se uključe u njihov rad. Rekruteri također mogu koristiti interaktivniju internet tehnologiju da pretražuju online chat sobe, posebno ciljajući mlade pojedince koji primaju njihovu poruku. Elektronske oglasne ploče i korisničke mreže također mogu poslužiti kao kanali za doseganje potencijalnih regruta. Ovi potencijalni regruti izloženi su vjerskim proklamacijama i propagandi, opremljeni su priručnicima za obuku o terorističkim aktivnostima. Moderne komunikacijske tehnologije, posebno kompjuterski posredovane komunikacije, su velike prednosti za teroriste u uspostavljanju i održavanju mreža iz razloga su značajno smanjile vrijeme i troškove

potrebne za prijenos informacija, omogućavajući široko rasprostranjenim organizacijskim akterima da brzo komuniciraju i efikasno koordiniraju. . (Weimann, 2004)

f) Dijeljenje informacija

World Wide Web ugošćuje brojne web stranice koje pružaju upute o tome kako napraviti hemijsko i eksplozivno oružje. Mnoge od ovih stranica stavljaju na raspolaganje priručnike koji nude detaljne smjernice za stvaranje raznih vrsta bombi. Takve informacije traže ne samo sofisticirane terorističke organizacije, već i razočarani pojedinci spremni koristiti terorističke taktike kako bi unaprijedili svoje jedinstvene ciljeve. (Weimann, 2004)

g) Planiranje i koordinacija

Teroristi koriste internet ne samo da bi stekli znanje o izradi bombi, već i da planiraju i koordiniraju specifične napade. Instrukcije u obliku mapa, fotografija, uputstava i tehničkih detalja o eksplozivima često se prikrivaju steganografijom, što uključuje skrivanje poruka unutar grafičkih datoteka. (Weimann, , 2004)

Terorizam savremenog doba, također, karakteriše transformacija u ciljevima i ideologijama terorističkih grupa. S početkom vjerskog preporoda u 70im godinama, nastao je uspon vjerski motiviranog terorizma kao odgovor na nesigurnost uzrokovanom globalizacijom. Dok je kasnih 1960-ih vjerska motivacija bila praktički odsutna među terorističkim grupama širom svijeta, do sredine 1990-ih gotovo jedna trećina takvih grupa usvojila je vjerske motive. Oni su obuhvatali raznolik raspon, od kršćanskih anti-aborcionista u Sjedinjenim Državama do jevrejskih ekstremista na Zapadnoj obali i raznih grupa u muslimanskom svijetu, kao npr. Hezbollah. Uprkos činjenici da je nacionalizam ostao jedan od primarnih motivatora terorizma, u regijama gdje su nacionalistički pokreti bili sekularni nacionalizam je poprimio vjerske elemente, kao što je slučaj u izraelsko-palestinskom sukobu, gdje je sekularna Palestinska oslobodilačka organizacija (PLO) ustupila mjesto vjerski inspiriranom Hamasu.

U savremenom dobu sama taktika terorističkih akata se promijenila iz primarnog cilja koji odlikuje što manji broj žrtava u upražnjavanje rutinskih napada s masovnim žrtvama, uključujući civilno stanovništvo. Pored porasta broja napada i žrtava, sama brutalnost je evidentna u namjernom gađanju civilnog stanovništva, često kroz samoubilačke napade, te i u pojedinačnim taktikama, kao što je javno odrubljivanje glava kidnapovanim žrtvama. Pored broja žrtava, sami ciljevi terorističkih akata su se promijenili. Prije se fokus stavlja na

komunikacijski uticaj, dok u modernom dobu nasilje je postalo primarni fokus. Fokus na nasilje je rezultat nekoliko trendova uključujući svakodnevno prisustvo nasilja u medijima koji su ljude učinili manje osjetljivim na slike nasilja. Kao posljedica toga, teroristi se osjećaju prisiljenima izvesti sve jezivije i smrtonosnije napade kako bi privukli pažnju i utjecali na stajališta i ponašanje ljudi. Također, opadanje univerzalnih ideologija i njihova zamjena s partikularističkim idejama potiče određene etničke, vjerske ili rasne grupe da vide druge kao manje ljudske i manje vrijedne pažnje od njihove vlastite grupe. (Neumann, 2008)

Suvremenom analizom možemo dublje razumjeti promjene u tehnikama terorizma koje se manifestiraju u današnjem svijetu. Očito je da su tehnike terorista postale znatno sofisticiranije u odnosu na prethodne oblike terorizma. Zabilježena je povećana opasnost od upotrebe oružja za masovno uništenje u terorističke svrhe. Iako su takvi napadi trenutno rijetki, sama prijetnja biološkim, ekološkim i nuklearnim terorizmom iziskuje povećanu pažnju i prevenciju. No, i unatoč ovoj modernizaciji, suština terorizma, kao i njegov krajnji cilj, ostaju nepromijenjeni. Terorizam i dalje predstavlja oblik nasilja, ali s ključnim elementom - namjerom stvaranja straha među ljudima. Također, ono što terorizam čini posebnim jest njegova namjera da privuče pozornost i publiku. Ovdje se razlikuje od drugih kaznenih djela, koja često pokušavaju ostati prikrivena. Teroristički činovi su namijenjeni da se upravo primijete, da šokiraju i preplaše javnost. Glavni fokus terorizma leži u psihološkom utjecaju na publiku, stvarajući osjećaj nesigurnosti i straha među građanima. (Derenčinović, 2002)

3.3. Vrste terorizma (tipologija/klasifikacija)

U svom radu *Tipologije terorizma i političkog nasilja* (Typologies of Terrorism and Political Violence), Marsden i Schmid, (2011) daju pregled tipologija koje autori smatraju najkorisnijima, uz svoje prijedloge tipologije. U sljedećem dijelu ovog rada bazirati ćemo se na spomenutu literaturu s ciljem davanja prikaza osnovnih tipologija i klasifikacija terorizma.

Prvu tipologiju je dao Dror, koji je klasifikovao međunarodni terorizam sa pravne tačke gledišta, fokusirajući se na odnos između aktera, države domaćina i žrtve. Drorova klasifikacija uključivala je uvezani terorizam (djelovanja od strane i u ime stranaca), prolazni

terorizam (nasilje od strane i nad strancima) i ekstrateritorijalni terorizam (ciljanje na vanjske predstavnike i simbole demokratije). Waugh je dao sličan legalistički opis, praveći razliku između terorizma preliivanja (strani državljani koji ciljaju strane pojedince ili imovinu), integrisanog unutrašnjeg terorizma (koji uključuje domaće teroriste ili mete) i eksternog terorizma (teroristički akti izvan granica ciljne vlade). (Marsden i Schmid, 2011)

Schmid, Stohl i Flemming su dali različite tipologije zasnovane na akterima, uglavnom praveći razliku između državnih i nedržavnih aktera. To je omogućilo kategorizaciju na teror establišmenta (državnog ili vladinog) i nedržavni, ustanički agitacioni teror, te paralelnu diferencijaciju između režimskog terora i antirežimske opsade terora. Ove klasifikacije su smatrane jednostavnim, ali su bile u suprotnosti s drugim kategorizacijama koje su implicirale sudove o legitimnosti aktera, što možda nije dovoljan kriterij klasifikacije. (Marsden i Schmid, 2011)

Predložene su različite tipologije na osnovu političke orijentacije grupa uključenih u terorizam. Jedna kategorizacija pravi razliku između pokreta nacionalnog ili antikolonijalnog oslobođenja, regionalnih ili separatističkih pokreta, socijalno-revolucionarnih pokreta u industrijaliziranim nacijama, odbrambenih udruženja koja štite grupne privilegije i opozicionih pokreta u diktatorskim sistemima gdje je opstruirana nenasilna politička promjena. Druga tipologija klasifikuje teroriste lijevice i desnice koji ciljaju državu u kategorije kao što su etničke, vjerske i nacionalističke grupe; marksisti-lenjinisti; anarhisti; patološke grupe ili pojedinci; neofašističke grupe ili pojedinci; i ideološki plaćenici. Konačno, na širem nivou, G. Davidson Smith je predložio klasifikaciju na nacionalističko-separatistički (uključujući etnički), problemski zasnovan, ideološki, vezan za egzil, državno sponzorisan i vjerski terorizam. (Marsden i Schmid, 2011)

Kako bi se pozabavilo pitanjem dvosmislenosti u kategorizaciji različitih grupa, Schmid, Stohl i Flemming su predložili klasifikaciju aktera u dvije grupe: one koji ciljaju na državu i one koji nisu. Posljednja kategorija obuhvata paravojne grupe osvetnika. Predloženo je da ako grupa ispunjava specifične kriterijume terorizma (uključujući nasilje nad civilima ili ima za cilj zastrašivanje ili uticaj na treće strane), treba ga uključiti u tipologije. Vigilanti se mogu kategorizirati u tri primarna oblika: osvetnici za kontrolu kriminala, kontrolu društvenih grupa i kontrolu režima. (Marsden i Schmid, 2011)

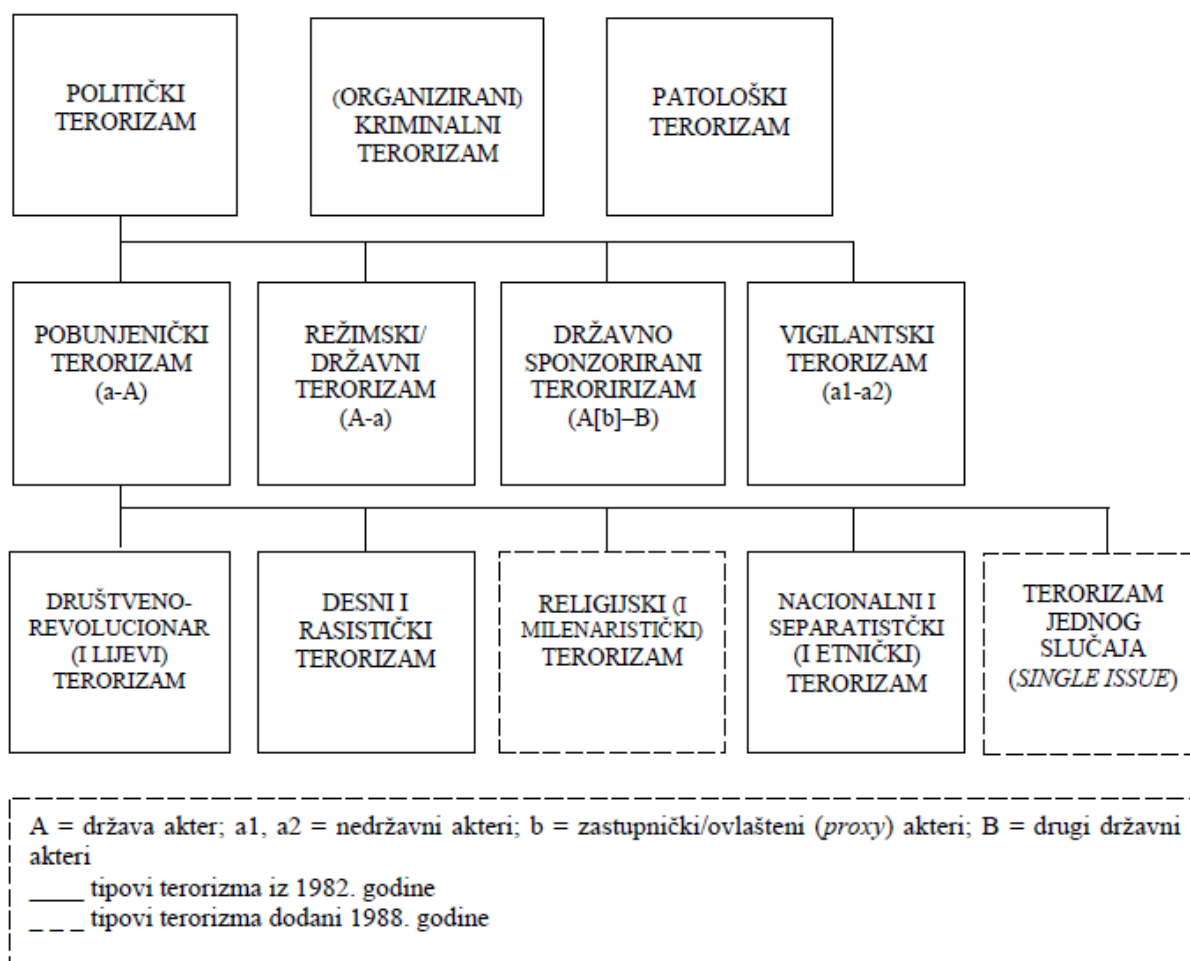
Pojava drugog oblika nasilnog aktera, tzv. terorista „vuk samotnjak“ također zauzima posebno mjesto u klasifikaciji terorizma prema grupama. Wilkinson je ovo u početku

kategorizirao kao „subrevolucionarni“ terorizam, koji uključuje manje ambiciozne ciljeve od promjene države. Shultz je proširio ovo kako bi stvorio klasifikaciju revolucionarnog terorizma, koja uključuje:

1. Revolucionarni terorizam, koji traži temeljne revolucionarne promjene u političkom i društvenom procesu.
2. Subrevolucionarni terorizam, koji ima za cilj da promijeni specifične aspekte političkog sistema.
3. Terorizam osnivanja, koji sprovode oni koji su na vlasti protiv opozicije njihovoj vlasti. (Marsden i Schmid, 2011)

Nekoliko naučnika je predložilo višedimenzionalne tipologije. Merari ispituje ciljnu populaciju grupe i operativnu bazu, što rezultira 2×2 matricom potencijalnih tipova terorizma. Schmid i de Graaf razvili su sveobuhvatnu multidimenzionalnu tipologiju ranih 1980-ih, uzimajući u obzir političku orijentaciju, motive i aktere. Ovaj okvir je uveo kategoriju „terorizma sa jednim problemom“, primijenjenu na nedržavne aktere sa uskim političkim programom, kao što su oni koji ciljaju na klinike za abortus, rezultirajući u dodavanju nove kategorije „vjerskog“ terorizma. (Marsden i Schmid, 2011)

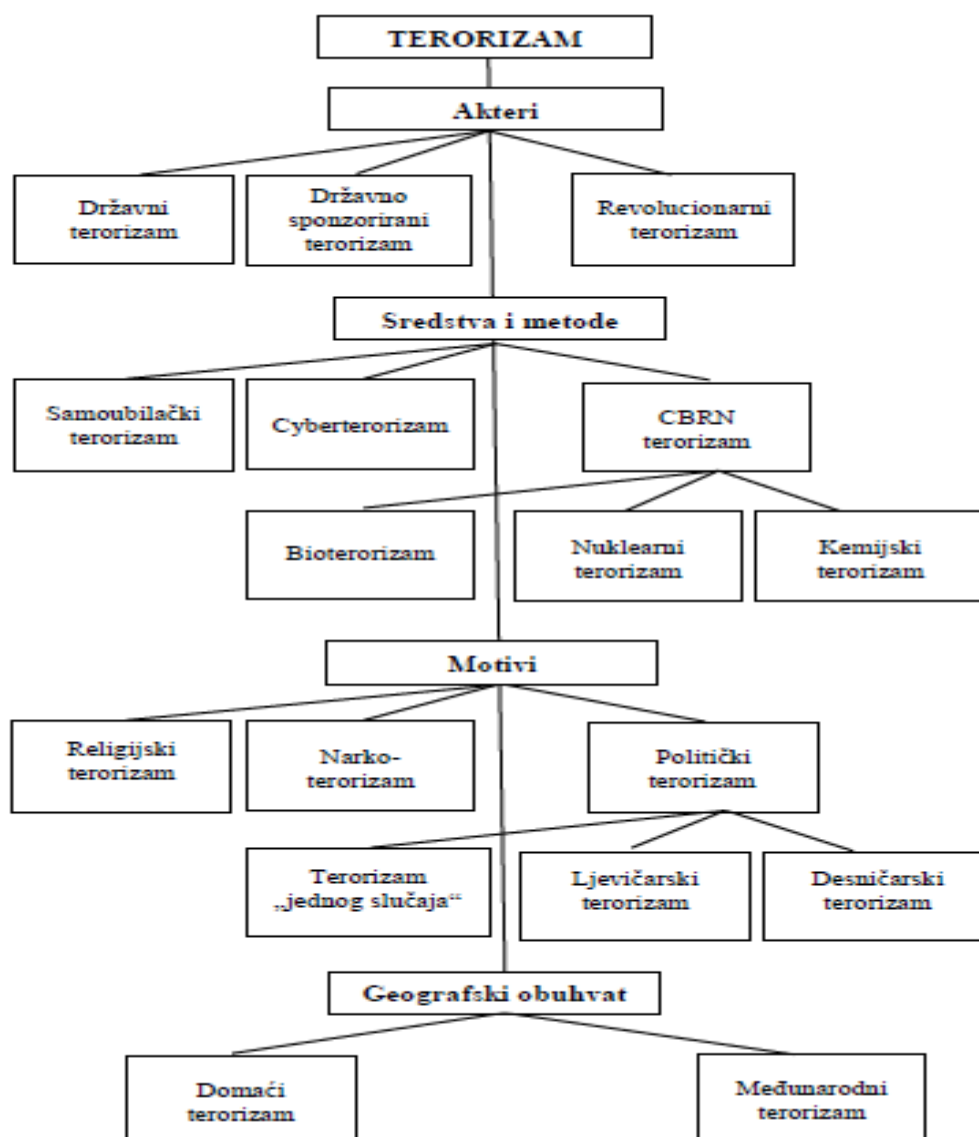
Konačna tipologija govori o svrsishodnim kategorizacijama u tipologijama terorizma. Thornton je terorističke ciljeve podijelio na izgradnju morala, reklamiranje, dezorijentaciju, eliminaciju suprotstavljenih snaga i provociranje protumjera od strane zvaničnika. J. Bowyer Bell je ovo proširio razmatranjem četiri vrste revolucionarnog terora – organizacionog, lojalnog, funkcionalnog i simboličkog – i dva oblika manipulativnog terora – jedan koji eksploatiše i eskalira uticaj nasilja i drugi koji se koristi u situacijama pregovaranja. Crenshaw se također nadovezao na Thorntonov rad, razvijajući tipologiju koja uključuje taktička razmatranja i približne ciljeve. (Marsden i Schmid, 2011)

Slika 1: Grafički prikaz osnovne tipologije terorizma prema Schmid (1982)

Izvor: Lucić, 2017: 61

Predloženo je nekoliko pristupa razvoju tipologija terorizma. Löckinger je na osnovu rada Schmida uveo novi pristup, tzv. tipologijsko stablo terorizma koje kategorizira terorizam u četiri glavne dimenzije: akteri, sredstva i metode, motivi i geografski raspon. Svaka od ovih dimenzija dalje je podijeljena na specifične podvrste, pružajući detaljan pregled ključnih aspekata terorizma i njihovu konceptualizaciju. Ova tipologija nudi vrijedan grafički prikaz različitih načina na koje se terorizam može analizirati, što omogućava da se nova istraživanja smjeste u ovaj meta-okvir. (Marsden i Schmid, 2011)

Slika 2: Grafički prikaz tipolojskog stabla terorizma prema Löckinger (2005)

Izvor: Lucić, 2017: 66

3.4. Motivi i ciljevi terorizma

Terorizam, zamršen i široko rasprostranjen globalni fenomen, uključuje akte nasilja koji su osmišljeni da unesu strah i paniku u društva. Umjesto da bude jednoobrazan entitet, terorizam obuhvata raznovrstan niz aktera s različitim ideologijama i ciljevima. Ovaj uvod ulazi u zamršenu prirodu terorizma, istražujući osnovne motive koji tjeraju pojedince i grupe da pribjegu nasilju kao sredstvu izražavanja pritužbi, ostvarivanja političkih ciljeva ili unapređenja ideoloških planova. Temeljna analiza ovih motiva neophodna je za izradu sveobuhvatnih mjera protiv terorizma i rješavanje temeljnih uzroka koji doprinose takvim destruktivnim akcijama.

Obična klasifikacija ciljeva terorizma je na „opšte, historijske, strateške, taktičke, operativne i druge.“ (Stanković, 2014: 17) Opći ili globalni ciljevi odnose se na mete usmjerene prema međunarodnim ciljevima očuvanja političke i suverene vlasti, proširenju teritorijalnog integriteta, slabljenju i potiskivanju političke i suverene vlasti, te ciljevima secesije, otcjepljenja i formiranja nove države. Pored ovih opštih ciljeva, prisutni su i historijski ciljevi čija suština leži u ostvarivanju određenih historijskih interesa i namjera koje, iz objektivnih razloga, nisu ostvarene u prošlosti. Ovi ciljevi postaju posebno značajni kada se uzmu u obzir ciljevi državnog terorizma. Strategijski ciljevi, zajedno sa opštim i historijskim ciljevima, imaju ključnu ulogu jer od njihove realizacije zavisi i ispunjenje specifičnijih ciljeva. Taktički i operativni ciljevi čine dio strateških ciljeva, uključujući preuzimanje vlasti nad teritorijom, motivaciju zasnovanu na religijskim, etničkim, ili ideološkim faktorima itd. Taktički ciljevi su posebne komponente strateških, dok su operativni ciljevi individualni, užičeni ciljevi koji mogu biti povezani ili nepovezani, čineći sastavni dio taktičkih i operativnih ciljeva. (Stanković, 2014)

Ciljevi terorističkih organizacija i pojedinaca, također, obuhvataju postizanje rezultata koji se stvarno žele i objektivno mogu postići u odnosu na protivnike, žrtve terorističkih napada, u određenoj teritoriji i unutar definiranog vremenskog okvira. Što se tiče žrtava napada, teroristički ciljevi uključuju nezakonito svrgavanje suverenih vlasti, narušavanje odbrambeno-bezbjednosnih sistema država žrtava, poticanje oružanih pobuna na dijelu ili čak na cjelokupnoj teritoriji tih država, stvaranje uvjeta pogodnih za vojnu ili humanitarnu intervenciju, manipulaciju političkih stajališta i prisiljavanje na neprihvatljive ustupke u političkom, vojnom, ekonomskom, teritorijalnom i drugim područjima, genocid i etničko čišćenje protiv određenih naroda i nacionalnih manjina u državama koje su žrtve državnog terorizma. U slučaju kada je država meta terorističkih napada, ali od strane nedržavnih aktera, ciljevi uključuju poticanje nacionalnih, vjerskih i drugih sukoba kako bi se stvorili povoljni uvjeti za miješanje drugih država, regionalnih organizacija, ili UN-a u unutarnje poslove suverenih država. Također, ciljevi mogu obuhvatiti otcjepljenje dijela teritorije suverene države radi formiranja nove države ili pridruživanje susjednoj državi, stvaranje uvjeta za vojnu intervenciju ili agresiju, te izazivanje straha i zastrašivanje. Osim navedenih ciljeva, terorizam ima i svrhu izazivanja straha i užasa među potencijalnim žrtvama i protivnicima. U određenim situacijama, sama žrtva, bilo da je pojedinac, grupa ili kolektiv, može biti nevažna za terorističke organizacije ili pojedince, ali je od suštinskog značaja izazvati strah i užas kod

protivnika, posebno putem masovnih medija, poput slučaja javnih egzekucija talaca (često civila ili pripadnika oružanih snaga), koje su emitirane na televiziji. (Stanković, 2014)

3.5. Financiranje terorizma

U suvremenom svijetu, terorizam je postao jedan od najvećih izazova za globalnu sigurnost. Da bi se terorističke organizacije održale i ostvarile svoje ciljeve, potrebna su sredstva koja omogućavaju nabavu oružja, obuku terorista i izvođenje terorističkih akcija. Financiranje terorizma je ključni aspekt ove prijetnje. Istovremeno, pranje novca je postao značajan mehanizam kojim se terorističkim organizacijama omogućava prikrivanje izvora njihovih sredstava i osiguranje njihove legalnosti. Veza između pranja novca i financiranja terorističkih aktivnosti postaje očigledna kada se analiziraju njihovi mehanizmi i posljedice.

Financiranje terorističkih aktivnosti, kako je definirano u zakonodavstvu obuhvata „osiguravanje ili prikupljanje sredstava, na bilo koji način, direktno ili indirektno, s namjerom da budu upotrijebljena ili sa znanjem da će biti upotrijebljena, u potpunosti ili djelimično, za izvođenje terorističkih akata od strane terorističkih organizacija; i poticanje i pomaganje u osiguravanju i prikupljanju imovine, bez obzira da li je teroristički akt izvršen i da li je imovina korištena za izvršenje terorističkog akta.“ (SRRF BiH, 2019: 5) Terorističke organizacije često primjenjuju različite strategije kako bi skrile izvore svojih sredstava i otežale praćenje tih transakcija. Upravo u tom procesu dolazi pranje novca.

Pranje novca, s druge strane, uključuje različite radnje koje se koriste za prikrivanje nezakonitog porijekla imovine. To može uključivati „zamjenu ili prijenos imovine, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama, a s ciljem prikrivanja ili zataškavanja nezakonitog porijekla imovine ili pružanja pomoći nekoj osobi koja je umješana u takve aktivnosti radi izbjegavanja zakonskih posljedica počinjenih radnji; prikrivanje ili zataškavanje pravne prirode, mjesta porijekla, raspolaganja, kretanja, prava na ili vlasništva nad imovinom, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama; stjecanje, posjedovanje ili korištenje imovine stečene kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama; sudjelovanje ili udruživanje radi izvršenja, pokušaja izvršenja, odnosno pomaganja, poticanja, olakšavanja ili davanja savjeta pri izvršenju bilo koje od navedenih

radnji; svrha, znanje, namjera potrebni kao elementi radnje pranja novca mogu se zaključiti na osnovu objektivnih i činjeničnih okolnosti; te radnje, kojima je stečena imovina koja se pere, izvršene na teritoriji druge države.“ (SRRF BiH, 2019: 4-5) Osobe umiješane u terorizam često koriste pranje novca kako bi prikrile izvore svojih sredstava i stvorile prividnu legalnost. Na taj način, pranje novca postaje sredstvo pomoću kojeg terorističke organizacije mogu financirati svoje aktivnosti bez privlačenja nepoželjne pažnje vlasti.

Veza između pranja novca i financiranja terorizma postaje posebno značajna u kontekstu međunarodne borbe protiv terorizma. Vlasti širom svijeta surađuju kako bi prepoznale, pratile i prekinule financiranje terorizma, a pranje novca igra ključnu ulogu u tom procesu. Otkrivanje i suzbijanje pranja novca postaje ključnim korakom u prekidanju lanca financiranja terorizma, sprječavajući terorističke organizacije da ostvare svoje ciljeve. Uz to, međunarodna zajednica donosi zakonodavstvo i konvencije kako bi osigurala učinkovitu borbu protiv financiranja terorizma i pranja novca. Ove inicijative uključuju međunarodne financijske institucije, kao i bilateralnu i multilateralnu suradnju između država. Također, banke i financijske institucije su podložne strogim regulacijama kako bi spriječile i otkrile nezakonite transakcije koje se mogu povezati s terorizmom.

Izvođenje terorističkih napada zahtijeva raznovrsne financijske izvore i organizacijske strukture za podršku. Teroristi često koriste sredstva koja se nalaze u državama koje ne surađuju u sprečavanju financiranja terorizma i velika financijska tržišta smještena u najrazvijenijim državama svijeta, koja pružaju širok spektar financijskih usluga i napredne sustave plaćanja. Obim troškova varira ovisno o veličini pojedine terorističke organizacije, opsegu njenih operacija te sofisticiranosti izvođenih napada. Manje, decentralizirane i autonomne organizacije obično koriste male mreže koje samostalno upravljaju svojim financijama. To im omogućava da financiranje njihovih aktivnosti ne izaziva sumnju, čime kupnja oružja i drugih potrebnih resursa za terorističke napade ostaje neprimjetna. S druge strane, veće terorističke organizacije imaju šire financijske potrebe koje se mogu podijeliti u dvije osnovne kategorije. Prvo, izravni troškovi su povezani s konkretnim operacijama i napadima, uključujući kupnju oružja, logistiku i prijevoz. Drugo, šire financijske potrebe organizacije obuhvaćaju razvoj i održavanje infrastrukture koja podržava širenje njihove ideologije, regrutiranje novih članova i širenje njihovih aktivnosti. (Glavina i Šimić-Banović, 2017)

Prikupljena sredstva terorističke organizacije uglavnom namjenjuju za kupovinu ili najam objekata koji služe kao utočišta ili mjesta osposobljavanja i obuke članova; nabavu oružja; uporabu prijevoznih sredstava te za plaćanje novčanih naknada obiteljima ranjenih i umrlih članova. Izravni troškovi obuhvaćaju troškove za provođenje operacija, troškove za plaće, životne potrebe i komunikaciju te troškove za obuku, putovanja i logistiku. Potrebna je i nabavka krivotvorenih dokumenata, što također predstavlja važan izdatak za mnoge terorističke mreže. Sredstva koja se prikupljaju za terorističke organizacije uglavnom se koriste za razne svrhe, uključujući nabavu ili najam skloništa i mjesta za obuku članova, kupovinu oružja, troškove prijevoza i isplate obiteljima ranjenih ili preminulih članova. Izravni troškovi obuhvataju operativne troškove, plaće, osnovne potrebe, komunikaciju, obuku, putovanja i logistiku te falsifikaciju dokumenata. (Glavina i Šimić-Banović, 2017)

Terorističke organizacije crpe svoja financijska sredstva iz različitih izvora, uključujući kako legalne, tako i ilegalne resurse. Legalni izvori obuhvaćaju iskorištavanje dobrotvornih organizacija, zakonitih poslovnih aktivnosti i samofinanciranje terorista. Međunarodne dobrotvorne organizacije često pružaju značajan pristup financijama, što ih čini primamljivim za terorističko financiranje. Zloupotreba zakonitih poslovnih aktivnosti često se odvija u sektorima s minimalnim ulaganjima i gotovinskim transakcijama. Ilegalni izvori uključuju sredstva stečena putem kriminalnih aktivnosti, poput trgovine oružjem, narkoticima, prijevara s kreditnim karticama i iznuda. Državna sponzorstva, sigurne luke i propale države također predstavljaju važne izvore podrške terorističkim organizacijama. Također, zastupljeno je i samofinanciranje koje uključuje teroriste i njihove obitelji koji koriste vlastite uštedevine za podršku terorističkim aktivnostima, a to također može uključivati sredstva od strane osoba ili organizacija koje nisu izravno uključene u terorističke planove. (Glavina i Šimić-Banović, 2017)

3.5.1. Ekonomske posljedice terorističkih napada

Ekonomske posljedice terorističkih napada mogu se podijeliti u tri kategorije: kratkoročni direktni efekti, srednjoročni efekti povjerenja i dugoročni efekti produktivnosti. Neposredni ili kratkoročni ekonomski troškovi terorizma prvenstveno su povezani sa uništavanjem života i imovine, hitnim odgovorom, obnavljanjem pogođenih sistema i infrastrukture i pružanjem

privremene pomoći za život. Ovi troškovi su najizraženiji neposredno nakon napada i njihova veličina je proporcionalna ozbiljnosti napada i veličini i karakteristikama pogođene ekonomije. (Johnston i Nedelescu, 2005)

U srednjoročnom roku indirektni troškovi utiču na ekonomiju narušavajući povjerenje potrošača i investitora. Negativan uticaj napada na poverenje može obeshrabiliti potrošnju u korist štednje, što dovodi do potencijalnih efekata talasanja u cijeloj ekonomiji, pa čak i globalno kroz redovne poslovne cikluse i trgovinske odnose. Također, opadanje povjerenja investitora može izazvati široko rasprostranjeno smanjenje cijena imovine, čime se povećavaju troškovi zaduživanja za rizičnije zajmoprimce. (Johnston i Nedelescu, 2005)

Dugoročno gledano, javlja se zabrinutost da li teroristički napadi mogu imati štetan uticaj na produktivnost. Ovo bi moglo nastati kao rezultat povećanih transakcionih troškova zbog povećanih mjera sigurnosti, povišenih premija osiguranja i dodatnih troškova povezanih s poštovanjem finansijskih i drugih propisa protiv terorizma. Ovi faktori mogu zajedno povećati troškove poslovanja, potencijalno uticati na produktivnost preusmjeravanjem resursa i vremena od produktivnih aktivnosti i investicija. Također, preduzeća će možda morati da odvoje više resursa za mjere usklađenosti i sigurnosti, što bi moglo da umani njihovu sposobnost da inoviraju i poboljšaju efikasnost. Veličina i distribucija ovih efekata po zemljama, sektorima i vremenskim okvirima zavise od različitih faktora, kao što su priroda napada, multiplikativni efekti koje oni generišu, politike koje se primenjuju kao odgovor na napade i otpornost finansijskih tržišta. Razumijevanje višestrukih ekonomskih posljedica terorizma je ključno za vlade i kreatore politika kako bi formulisali efikasne strategije kako za kratkoročni oporavak tako i za dugoročnu otpornost. (Johnston i Nedelescu, 2005)

3.6. Međunarodni subjekti u borbi protiv finansiranja terorizma

Pranje novca i finansiranje terorizma predstavljaju izazove od globalnog značaja. U cilju sprečavanja ovih aktivnosti, međunarodna zajednica je uspostavila određene standarde, procedure i inicijative koje su rezultirale u donošenju zakona i konvencija koje tačno definišu nedozvoljene aktivnosti, te uspostavljaju mjere za suzbijanje pranja novca i finansiranja

terorizma. Osnovna svrha tih inicijativa jest suzbijanje terorizma, što podrazumijeva usvajanje zajedničke definicije terorizma, kriminalizaciju udruživanja radi izvođenja terorističkih aktivnosti, te sankcioniranje pranja novca i finansiranja terorizma. Ovi standardi dodatno proširuju pravnu odgovornost na aktivnosti pripremanja terorističkih djela, suradnju nakon oružanih sukoba, te propisuju stroge kazne, konfiskaciju imovine i oduzimanje predmeta. Također, uspostavljaju se ovlaštenja država i njihovih institucija za otkrivanje i procesuiranje ovih kaznenih djela, te se potiče na prihvaćanje univerzalnog principa procesuiranja. Međunarodna pravna suradnja, koja uključuje izručenje, recipročnu pravnu pomoć i suradnju između službi za otkrivanje terorizma, također je ključna komponenta ovih inicijativa.

Važnu ulogu u prevenciji pranja novca imaju međunarodni subjekti kao što su Ujedinjene nacije, Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond, Evroazijska grupa za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, Organizacija za europsku bezbjednost i suradnju (OEBS), Savjet Evrope, Evropska unija, Grupa za finansijske akcije (FATF), Komitet Manival i Egmont grupa. Ovi subjekti igraju ključnu ulogu u uspostavljanju standarda, dijalogu između država, te podržavanju implementacije mjera za suzbijanje pranja novca i finansiranja terorizma. (Stanković, 2014)

Ujedinjene nacije su uspostavile niz dokumenata i konvencija posvećenih suzbijanju pranja novca i finansiranju terorizma. Unutar UN-a, 1977. godine osnovana je Kancelarija UN za pitanje droge i kriminala (UNODC), koja se ističe kao globalni lider u borbi protiv nelegalne trgovine drogom i međunarodnog kriminala. Njen zadatak je pružanje podrške državama članicama u borbi protiv nelegalne trgovine drogom, kriminala i terorizma. Specifično, Jedinica Kancelarije za sprovođenje zakona, organizovani kriminal i borbu protiv pranja novca ima ključnu ulogu u sprovođenju Globalnog programa za borbu protiv pranja novca, prihoda stečenog kriminalom i finansiranja terorizma (GPML), koji je pokrenut 1997. godine. Glavni cilj ovog Globalnog programa je jačanje kapaciteta država članica za primjenu mjera protiv pranja novca i finansiranja terorizma, pružajući pomoć u otkrivanju, zapljenu i oduzimanje nelegalno stečene imovine. Kroz ovaj program, Kancelarija potiče države da razvijaju strategije i mjere za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, prate i analiziraju izazove i odgovore, povećavaju društvenu svijest o pranju novca i finansiranju terorizma, te djeluje kao koordinator zajedničkih inicijativa Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih organizacija. (Stanković, 2014)

Nekoliko ključnih međunarodnih konvencija koje se bave pitanjima pranja novca i finansiranja terorizma objavljeno je pod okriljem Ujedinjenih nacija, uključujući: Konvencija Ujedinjenih nacija o protivzakonitom prometu opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine (tzv. Bečka konvencija); Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunski protokoli iz 2000. godine (tzv. Palermo konvencija); i Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije iz 2003. godine (tzv. Merida konvencija). (Stanković, 2014:84)

Svjetska banka, iako ne posjeduje ovlašćenje za postavljanje standarda u domeni borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, igra ključnu ulogu u podršci državama da ispunjavaju međunarodne standarde u ovim oblastima. Njezina osnovna misija je pružanje pomoći zemljama u ostvarivanju ovih standarda, čime aktivno doprinosi naporima u prevenciji pranja novca i suzbijanju terorizma. To se postiže putem pružanja tehničke pomoći u upravljanju rizicima, jačanju pravnog i institucionalnog okvira te razvijanju optimalnih rješenja za upravljanje. Svjetska banka potiče zemlje na sprovođenje šireg spektra pravnih i institucionalnih reformi, potiče promjene u razmišljanju i kulturi, te podstiče traganje za unaprijeđenim praksama upravljanja. (Stanković, 2014: 80)

S druge strane, Međunarodni monetarni fond (MMF) igra aktivnu ulogu u oblikovanju mjera i strategija za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma na globalnom nivou. Kroz ocjenu finansijskog sektora, pružanje tehničke pomoći u tom sektoru, te nadzor ekonomskih sistema država članica, MMF doprinosi procjeni usklađenosti zemalja s međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Dodatno, MMF aktivno učestvuje u razvoju programa koji pomažu zemljama da riješe identificirane nedostatke u njihovim praksama suzbijanja pranja novca i finansiranja terorizma. (Stanković, 2014: 81)

Evroazijska grupa za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma (EAG) proaktivno djeluje s ciljem unapređenja efikasnosti sistema prevencije pranja novca i finansiranja terorizma u svakoj od država članica. Njihov angažman fokusira se na više aspekata, uključujući minimalizaciju opasnosti od terorizma kako na regionalnom, tako i na globalnom nivou. Transparentnost, odgovornost i sigurnost finansijskog sistema su ključne vrijednosti koje Grupa promovise. Njihov rad usmjeren je ka implementaciji mjera koje sprečavaju zloupotrebu finansijskih sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma, te u isto

vrijeme radi na obezbjeđivanju javne sigurnosti u regionu putem stvaranja uslova za otkrivanje prekograničnih finansijskih kriminalnih djela. (Stanković, 2014: 81)

Jedan od osnovnih ciljeva EAG-a je smanjenje stope kriminaliteta, uključujući korupciju. Njihove aktivnosti su usmjerene na stvaranje okoline u kojoj su koruptivne prakse manje izražene. Da bi postigli navedene ciljeve, Grupa se angažuje u promociji Preporuka FATF i drugih međunarodnih standarda u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Također, pruža ključnu podršku državama članicama u procesu implementacije navedenih standarda, čime pomaže jačanju njihovih kapaciteta. Razvija obuke u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma kako bi unaprijedila razumijevanje i vještine relevantnih aktera u državama članicama. Dodatno, Grupa koordinira programe saradnje sa međunarodnim organizacijama, radnim grupama i zainteresovanim državama. Osim toga, identifikuje i proučava tipologije u oblasti pranja novca, pružajući dublji uvid u različite metode ove vrste kriminalnih aktivnosti. U svom sveobuhvatnom pristupu, EAG pruža tehničku pomoć i podršku državama članicama kako bi ojačala njihove sposobnosti u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma. (Stanković, 2014)

Države učesnice Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS) prepoznaju ozbiljnost problema pranja novca i finansiranja terorizma kao značajnu bezbjednosnu prijetnju. Fokusirane na unapređenje domaćih zakona, ove države imaju za cilj procjenu postojećeg zakonodavnog okvira i razvoj nacionalnih kapaciteta. U tom kontekstu, aktivno podržavaju stvaranje i jačanje institucija, posebno finansijsko-obavještajnih službi, kako bi efikasnije suprotstavile pranju novca i finansiranju terorizma. Osim toga, intenzivno promoviše regionalnu saradnju u borbi protiv ovih prijetnji, prepoznajući važnost koordinisanih napora na nivou regiona. Kroz razmjenu iskustava i zajedničke inicijative, države članice OEBS-a aktivno surađuju kako bi jačale svoje kapacitete i dijelile najbolje prakse u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Upravo ova vrsta angažmana im je dala ulogu posmatrača u Komitetu eksperata Savjeta Evrope za evaluaciju mjera i aktivnosti u suprotstavljanju pranju novca i finansiranju terorizma. (Stanković, 2014)

Grupa za finansijske akcije (FATF) predstavlja međunarodno tijelo koje se bavi suzbijanjem pranja novca i finansiranja terorizma na globalnom nivou. FATF, osnovana 1977. godine, usmjerava svoje napore na stvaranje političke volje za reformu zakonskih propisa i regulatornih okvira koji se odnose na sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma na

nacionalnom nivou. Iako je osnovana bez statuta i na neograničen vremenski period, upravo ta obilježja pružaju organizaciji prilagodljivost i fleksibilnost u suočavanju s dinamičnim promjenama u domenu finansijskih prijetnji. Cilj je postići dosljednost u pristupu različitim državama prema ovim izazovima. Njena uloga obuhvata širok spektar aktivnosti, s ciljem razvoja i poboljšanja međunarodnih inicijativa u ovoj oblasti. Pored toga, FATF prati napredak država članica u sprovođenju neophodnih mjera, analizira tehnike pranja novca i finansiranja terorizma, i aktivno promoviše usvajanje i primjenu odgovarajućih mjera na globalnom nivou. (Stanković,2014) Shodno činjenici da primarni fokus Grupe za finansijske akcije jeste prepoznavanje aktuelnih izazova u sferi terorizma i pronalaženje načina da se umanju efekat i posljedice budućih prijetnji u finansijskom sektoru, FATF uspostavlja suradnju s ostalim međunarodnim organizacijama koje se bave suzbijanjem pranja novca i financiranjem terorizma. Ova suradnja za rezultat ima izgrađenu mrežu aktera koji svoju misiju sprovode kroz dijalog, koordinaciju i razmjenu informacija u borbi protiv spomenutih prijetnji.

Manival (Moneyval) predstavlja komitet Savjeta Evrope posvećen ocjeni sistema borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma u državama članicama koje nisu članice FATF. Manival se svrstava među tzv. regionalna tijela koja djeluju na način sličan kao FATF. Ovaj komitet okuplja stručnjake koji procjenjuju usklađenost država članica s relevantnim međunarodnim standardima u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, s fokusom na pravosudne prakse, finansijski sistem i unutarnje poslove. Ova procjena se vrši kroz procese međusobnih evaluacija ravnopravnih članica. Primarni cilj Manivala je osigurati da sve države članice imaju efikasne sisteme za suzbijanje pranja novca i finansiranja terorizma, te da budu usklađene sa svim relevantnim standardima u ovoj oblasti. Komitet nastoji unaprijediti sposobnosti država članica u prepoznavanju i suzbijanju finansijskih aktivnosti povezanih s nezakonitim radnjama i terorizmom, promičući zajedničke standarde i najbolje prakse u ovoj važnoj oblasti. (Stanković, 2014)

Egmont grupa predstavlja međunarodno udruženje finansijsko-obavještajnih službi. Njena glavna svrha je unapređivanje međunarodne saradnje i razmjene informacija o pranju novca i finansiranju terorizma, istovremeno podržavajući implementaciju nacionalnih programa u ovom sektoru. Kroz redovna sastajanja, Egmont grupa aktivno traži načine za produblivanje saradnje, posebno fokusirajući se na razmjenu informacija, obuku i transfer znanja i stručnosti. Grupa pruža podršku finansijsko-obavještajnim službama kroz različite inicijative,

koje uključuju proširivanje i sistematsko organiziranje međunarodne saradnje putem reciprociteta u razmjeni informacija. Također, grupa radi na povećanju efikasnosti finansijsko-obavještajnih službi organiziranjem obuka i razmjene zaposlenih, s ciljem unapređenja stručnog znanja i sposobnosti osoblja. Važan fokus Egmont grupe je stavljen na unapređenje bezbjedne saradnje među finansijsko-obavještajnim službama primjenom tehnoloških inovacija. Osim toga, grupa naglašava važnost bolje koordinacije i podrške operativnim odjeljenjima finansijsko-obavještajnih službi, ističući nužnost promoviranja osnivanja novih finansijsko-obavještajnih službi kao ključnog elementa u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma. (Stanković, 2014)

Osim što se trude suzbijati finansiranje terorizma, svi uključeni subjekti u ovom sektoru također intenziviraju napore u jačanju kapaciteta pravosudnih organa i organa za provođenje zakona u istrazi, sudskom gonjenju i donošenju presuda u slučajevima povezanim s finansiranjem terorizma. Ova predanost izražava se kroz pružanje posebnih obuka usmjerenih na opremanje službenika naprednim istražnim tehnikama. Inicijative za obuku također obuhvataju ključne aspekte kao što su prepoznavanje, zamrzavanje, oduzimanje i konfiskacija imovine povezane s terorističkim aktivnostima. Sve ove aktivnosti temelje se prvenstveno na jačanju regionalne i međunarodne suradnje, prepoznajući nezamjenjivu ulogu koju ta suradnja igra u učinkovitoj borbi protiv složenih mreža finansiranja terorizma. Poticanjem mreže suradnje, subjekti jačaju globalne napore u sprječavanju sistema finansijske podrške koji podupiru terorističke aktivnosti, što doprinosi stvaranju sigurnijeg svijeta. Na bilo kojem nivou, suprotavljanje terorizmu i finansiranju terorizma uspijeva u onim sredinama i okolnostima gdje je zastupljena transparentnost, sistem bez prevladavajuće korupcije i ekonomije koja ima zastupljen regulatorni okvir za borbu protiv finansiranja terorizma i pranja novca. Efikasnost ovog sistema se zasniva i ovisi od obučeni stručnjaka u ovom kadru, uključujući kriminalističke istražitelje, sudsku granu vlasti, te one koji rade u institucijama za finansije.

4. MEHANIZMI ZAŠTITE I ODBRANE OD TERORIZMA

Odbrana i zaštita od terorizma predstavljaju složen i sveobuhvatan pristup koji uključuje niz strategija i akcija, uspostavljenih od strane vlada, sigurnosnih subjekata i zajednica. Primarni

cilj ovih inicijativa je smanjenje rizika i minimiziranje uticaja terorističkih aktivnosti na društvo. Raznoliki pristupi se koriste kako bi se osigurala sveobuhvatna sigurnost, uključujući pravne instrumente, graničnu sigurnost, borbu protiv radikalizacije i samu ulogu društva u ovom procesu. U narednom dijelu našeg istraživanja, posvetit ćemo se proučavanju mehanizama zaštite i obrane od terorizma na globalnoj razini. Također, predstaviti ćemo ulogu i značaj Ujedinjenih nacija kao glavnog aktera u borbi protiv terorizma. Na kraju, istražiti ćemo kako se Bosna i Hercegovina nosi s ovom ozbiljnom prijetnjom, analizirajući regulatorne okvire koji uređuju terorizam u zemlji. Fokus će biti na sustavima odgovornosti i obrane koji su implementirani kako bi se spriječila pojava terorizma te osigurala sigurnost i stabilnost unutar zemlje.

„Globalni rat protiv terorizma“ se prvi put pojavio u vanjskoj politici i administraciji Georgea W. Busha nakon terorističkih napada 11. septembra 2001. godine. Prvobitan aspekt te borbe bilo je „aktivno korištenje vojne sile kao instrumenta vanjske politike“. (Seizović, 2016: 125) Nakon raznih intervencija na Bliskom Istoku od strane Sjedinjenih Američkih Država, međunarodna zajednica je započela proces oformisanja i uspostavljanja okvira u borbi protiv terorizma. Taj okvir je zahvatio sve pore društva, od pravnog aspekta, tehnološkog do civilnog društva. Promjena obuhvata terorističkih akata i sve više globalizovan poredak je u rat protiv terorizma uključio i ljude na najvišim nivoima donošenja odluka, i obične građane.

4.1. Instrumenti za zaštitu i odbranu od terorizma

4.1.1. Pravni instrumenti u borbi protiv terorizma

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je u suradnji s drugim globalnim i regionalnim instrumentima o terorizmu sastavio konvencije (koje se odnose na multilateralne ugovore) i protokole (koji označavaju dodatne sporazume konvencija). Ova uspostava pravnih instrumenata, pod nazivom *Međunarodni instrumenti u vezi s prevencijom i suzbijanjem međunarodnog terorizma*, objavljena je 2001. godine. U skladu s uputama Komiteta Vijeća

sigurnosti trenutni Zakonodavni vodič usredotočuje se na sljedećih 12 univerzalnih instrumenata:

a) Konvencija o kažnjivim djelima i nekim drugim radnjama u zrakoplovima (1963)

Konvencija o kaznenim djelima i drugim radnjama u zrakoplovima iz 1963. godine, poznata i kao Tokijska konvencija, obvezuje države stranke da inkriminiraju određena ponašanja u svojim nacionalnim kaznenim zakonima. Ova konvencija se odnosi na postupke koji ugrožavaju sigurnost leta zrakoplova, putnika i imovine na zrakoplovu, kao i disciplinu na letu. Shodno tome, Konvencija precizira ovlasti zapovjednika zrakoplova, uključujući mogućnost poduzimanja disciplinskih mjera prema osobama koje krše pravila ponašanja tijekom leta. Prema odredbama Konvencije, zapovjednik zrakoplova ima posebna ovlaštenja da izruči počinitelje nadležnim tijelima države stranke na čijem je području zrakoplov sletio. Ovo izručenje se može dogoditi ako postoji osnovana sumnja da je osoba počinila teško kazneno djelo koje se proganja prema zakonima države registracije zrakoplova, dok je zrakoplov bio u letu. (Derenčinović, 2002)

b) Konvencija o suzbijanju nezakonite otmice zrakoplova (1970)

Konvencija je donesena UN-a 1970. godine, poznata i kao Haaška konvencija, inkriminiše nelegalno otimanje zrakoplova, uključujući svaki pokušaj toga čina, izveden silom ili drugim sredstvima zastrašivanja, dok se zrakoplov nalazi u letu. Ova konvencija obvezuje države potpisnice da uključe otmicu zrakoplova kao ozbiljno kazneno djelo u svoje nacionalno zakonodavstvo i propišu stroge kazne za takva djela. Također, osigurava pružanje pravne pomoći između država potpisnica te omogućuje ekstradiciju osoba optuženih za ovo kazneno djelo. (Derenčinović, 2002)

c) Konvencija o suzbijanju nezakonitih postupaka protiv sigurnosti civilne zračne plovidbe (1971)

Montrealska konvencija, poznata i kao Konvencija o suzbijanju nezakonitih postupaka protiv sigurnosti civilne zračne plovidbe, predstavlja UN-ov sporazum iz 1971. godine. Ovom konvencijom se kriminalizira bilo kakvo nasilje koje se poduzima prema putnicima ili članovima posade zrakoplova dok se zrakoplov nalazi u letu, s posebnim naglaskom na ugrožavanje sigurnosti leta. Države koje su stranke ove konvencije obvezuju se da će, u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvima, kazniti postavljanje eksploziva u zrakoplovu i pokušaj takvog kaznenog djela. Osim toga, Montrealska

konvencija potiče države stranke da u svojim zakonima propišu stroge kazne za čine koji ugrožavaju sigurnost leta zrakoplova. Konvencija također regulira pitanja vezana uz ekstradiciju počinitelja u slučajevima ovakvih zločina. Ovim se pristupom nastoji osigurati međunarodna suradnja i učinkovito suzbijanje aktivnosti koje bi mogle dovesti do ozbiljnih prijetnji sigurnosti civilnog zračnog prometa. (Derenčinović, 2002)

d) Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju kaznenih djela protiv osoba pod međunarodnom zaštitom (1973)

UN-ova konvencija iz 1973. koja identificira osobe pod međunarodnom zaštitom, uključujući šefove država, ministre vanjskih poslova te zastupnike ili službenike država ili međunarodnih organizacija koji uživaju posebnu zaštitu od napada prema međunarodnom pravu. Konvencija obvezuje države potpisnice da u svojim nacionalnim zakonodavstvima kriminaliziraju namjerno ubojstvo, otmicu ili druge napade na osobu pod međunarodnom zaštitom, kao i na službene resurse, privatni smještaj i prijevozna sredstva takve osobe. Osim toga, Konvencija proširuje odgovornost i na pokušaj tih djela, a države potpisnice se obvezuju odrediti primjerene kazne za počinitelje, uzimajući u obzir težinu i prirodu kaznenih djela navedenih u konvenciji. (Derenčinović, 2002)

e) Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca (1979)

Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca, donesena od strane UN-a 1979. godine, precizira uzimanje talaca kao postupak oduzimanja i zadržavanja određenih osoba, uz prijetnje smrću s ciljem prisile treće strane, bila to država, međunarodna organizacija, fizička ili pravna osoba, ili određena skupina, da djeluje ili da se suzdrži od određenih postupaka, postavljenih kao izričiti ili implicitni uvjet za oslobađanje talaca. Prema ovom sporazumu, pokušaj uzimanja talaca, kao i sudjelovanje u takvom kriminalnom činu, smatraju se kažnjivima. Države stranke obvezuju se poduzeti sve potrebne mjere kako bi olakšale položaj talaca, osigurale njihovo oslobađanje i povratak u državu njihova prebivališta. Također, države stranke preuzimaju jurisdikciju nad kaznenim djelom uzimanja talaca ako se ono dogodilo: na njihovom teritoriju, na brodu ili zrakoplovu registriranom u toj državi; ako je počinitelj državljanin te države ili, prema odluci države, apatrid koji ima prebivalište u toj državi; ako je oštećenik državljanin te države; i ako je osoba osumnjičena za počinjenje kaznenog djela uzimanja talaca pronađena na teritoriju te države i nije izručena drugoj državi. (Derenčinović, 2002)

f) Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala (1980)

Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala se primjenjuje na nuklearni materijal koji se koristi u miroљjubive svrhe tokom međunarodnog nuklearnog transporta. Ne obuhvata materijale koji se koriste u vojne svrhe ili one koji se koriste u miroљjubive svrhe koji nisu uključeni u međunarodni transport. Za potonje, relevantne su smjernice informativnog cirkulara, koje nude preporuke za fizičku zaštitu takvog nuklearnog materijala. Prema Konvenciji, strane moraju: uspostaviti posebne aranžmane i pridržavati se definisanih standarda za fizičku zaštitu međunarodnih pošiljki nuklearnog materijala u mirnodopske svrhe; suzdržati se od izvoza, uvoza ili dozvoljavanja tranzita nuklearnih materijala preko svoje teritorije bez garancija zaštite tokom međunarodnog transporta, u skladu sa nivoima zaštite navedenim u Konvenciji; saradivati u pronalaženju i zaštiti ukradenog nuklearnog materijala razmjenom informacija o nestalim nuklearnim materijalima; kriminalizirati određena djela, kao što je zloupotreba ili prijetnja zloupotrebom nuklearnih materijala za nanošenje štete javnosti; obavezuju se na krivično gonjenje ili izručenje pojedinaca optuženih za takva djela, uključujući ova krivična djela kao krivična djela koja podliježu ekstradiciji u svim budućim sporazumima o ekstradiciji. Osim toga, Konvencija promovise međunarodnu saradnju podstičući razmjenu informacija u vezi sa fizičkom zaštitom. (The Nuclear Threat Initiative, 2023)

g) Protokol za suzbijanje nezakonitih akata nasilja u zračnim lukama koje služe međunarodnoj civilnoj plovidbi (1988)

Protokol za suzbijanje nezakonitih akata nasilja u zračnim lukama koje služe međunarodnoj civilnoj plovidbi je kolektivni ugovor između država koji ima za cilj da zabrani i kazni radnje koje bi mogle da ugroze bezbjednost civilnog vazduhoplovstva. Protokol navodi odgovornosti strana u vezi sa pritvorom navodnih prestupnika, preliminarnim istragama i razmijenom informacija. To uključuje predstavljanje slučaja nadležnim organima radi krivičnog gonjenja ukoliko ne dođe do izručenja navodnog počinioca. Protokol uspostavlja princip aut dedere aut judicare, koji propisuje da ugovorna strana mora ili krivično goniti osobu koja je počinila neko od krivičnih djela ili izručiti osobu drugoj državi koja traži krivično gonjenje za isto krivično djelo. Prema protokolu pojedinac je počinio krivično djelo ako, s namjerom i protivzakonito, koristi bilo koji uređaj, supstancu ili oružje da: izvrši nasilni čin protiv osobe

na aerodromu koji služi međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu, uzrokujući ili vjerovatno da će izazvati ozbiljne povrede ili smrt; ili uništiti ili ozbiljno oštetiti aerodromske objekte koji opslužuju međunarodno civilno vazduhoplovstvo ili avione koji nisu u upotrebi u prostorijama ili poremetiti aerodromske usluge, dovodeći bezbjednost na tom aerodromu u opasnost. Nasilni čin mora biti protiv osobe, uzrokujući ili bi mogao uzrokovati ozbiljne ozljede ili smrt. Namjera da se ubije ili nanese ozbiljna povreda nije preduslov; dovoljno je da napadač namjerno izvrši nasilni čin koji dovodi do teške ozljede ili smrti. Također, mora biti ispunjeno nekoliko uslova: radnja se mora desiti na aerodromu koji služi međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu. Iako aerodrom nema strogu definiciju, on obuhvata aerodromske strukture i područja unutar aerodroma, uključujući piste. Taj čin se razlikuje od običnog nasilja jer zahtijeva potencijalnu opasnost po život ili sigurnost na aerodromu. (United Nations Office on Drugs and Crime, n.d.)

h) Konvencija o suzbijanju nezakonitih postupaka protiv sigurnosti pomorske plovidbe (1988)

Konvencija UN-a iz 1988. uspostavlja kaznenu odgovornost za djela koja predstavljaju prijetnju međunarodnoj pomorskoj plovidbi, slično kao i model odgovornosti koji je već bio utvrđen za ugrožavanje međunarodne zračne plovidbe. Sankcionira svaki nelegalni i namjerni čin preuzimanja kontrole nad brodom pomoću prisile, prijetnje ili drugih oblika zastrašivanja, s ciljem izvođenja nasilnih činova protiv putnika ili članova posade broda, čime se ozbiljno ugrožava sigurnost pomorske plovidbe. (Derenčinović, 2002)

i) Protokol za suzbijanje nezakonitih akata protiv sigurnosti fiksnih platformi (1988)

Protokol za suzbijanje nezakonitih akata protiv sigurnosti fiksnih platformi smještenih na kontinentalnom pojasu je sporazum između država čiji je cilj sprječavanje i kažnjavanje aktivnosti koje bi mogle predstavljati prijetnju sigurnosti fiksnih offshore platformi, uključujući one koje se koriste za ekstrakciju ulja. Ovaj protokol čini određene radnje nezakonitim, uključujući: preuzimanje kontrole nad fiksnom platformom silom ili prijetnjom silom; vršenje nasilnih radnji nad pojedincima na fiksnoj platformi, posebno ako bi to moglo ugroziti sigurnost platforme; uništavanje ili nanošenje štete fiksnoj platformi na način koji ugrožava njenu sigurnost; postavljanje ili izazivanje postavljanja uređaja ili tvari na fiksnu platformu koja bi ih mogla uništiti ili oštetiti brod ili njegov teret; ranjavanje ili ubijanje bilo koga dok je učestvovao u ovim aktivnostima ili bio saučesnik. Protokol slijedi princip *aut*

dedere aut judicare, što znači da država potpisnica sporazuma mora ili krivično goniti osobu odgovornu za jedno od ovih djela ili izručiti osobu drugoj državi koja je zatražila njihovo izručenje za krivično gonjenje za isto krivično djelo. (United Nations Office on Drugs and Crime, n.d.)

j) Konvencija o obilježavanju plastičnih eksploziva u cilju otkrivanja (1991)

Konvencija o obilježavanju plastičnih eksploziva u cilju otkrivanja se izdvaja od ostalih konvencija, jer njen primarni fokus nije na hapšenju i krivičnom gonjenju terorista. Umjesto toga, ima za cilj poboljšati otkrivanje posebno opasnog eksploziva koji obično koriste teroristi i drugi kriminalci. Za razliku od nekih konvencija, ona ne utvrđuje posebne prekršaje, ali će provedbeno zakonodavstvo morati da se pozabavi ovim aspektom. Osnovni cilj je spriječiti teroriste i pojedince bez legitimnih prava u nabavci neobilježenog plastičnog eksploziva. Iako bi krivične kazne mogle djelovati kao sredstvo odvraćanja, Konvencija stavlja veći naglasak na povećanje vjerovatnoće otkrivanja kao efikasnije preventivne mjere. Prema ovoj Konvenciji, svaka država članica je obavezna da: provede neophodne i efikasne mjere za zabranu i sprječavanje proizvodnje neobilježenih eksploziva na svojoj teritoriji; sprovodi mjere za zabranu i sprječavanje kretanja neobilježenih eksploziva na ili izvan svoje teritorije; vrši strogu i efikasnu kontrolu nad posjedovanjem i prijenosom posjeda neobilježenih eksploziva proizvedenih ili unesenih na njenu teritoriju; osigurati da se sve zalihe ovih eksploziva koje ne drže njene vojne ili policijske vlasti unište, potroše u nekonfliktne svrhe, obilježe ili postanu trajno neefikasne; sprovesti strogu i efektivnu kontrolu nad posjedovanjem i prijenosom posjeda ovih eksploziva. (United Nations Office on Drugs and Crime, n.d.)

k) Međunarodna konvencija o suzbijanju terorističkih bombaških napada (1997)

Međunarodna konvencija o suzbijanju terorističkih bombaških napada, UN-ova konvencija donesena 1997. godine, uspostavlja pravni okvir za široku nadležnost koja se odnosi na nezakonitu i namjernu uporabu eksploziva i drugih smrtonosnih tvari na javnim mjestima s ciljem nanošenja ozbiljnih ozljeda, ubojstava ili prouzročenja značajne materijalne štete. Kazneno je djelo i pokušaj, sudjelovanje, organizacija ili poticanje drugih na izvođenje takvog kriminalnog čina. Načelo univerzalne nadležnosti, prema članku 3., ne primjenjuje se kada se djelo izvrši samo na teritoriju jedne države, kada su počinitelj i žrtva državljani te

države, te ako je počinitelj uhićen na tom teritoriju, a nijedna druga država nema opravdan interese za pokretanje kaznenog progona. (Derenčinović, 2002)

l) Međunarodna konvencija o suzbijanju financiranja terorizma (1999)

Međunarodna konvencija o suzbijanju financiranja terorizma, UN-ova konvencija iz 1999. godine, obvezuje države članice da poduzmu mjere za sprečavanje i suzbijanje nezakonitog financiranja terorističkih aktivnosti, kako izravnog tako i neizravnog, od strane skupina koje se predstavljaju kao humanitarne, kao i od strane skupina koje same sudjeluju u ilegalnim aktivnostima poput trgovine drogom i oružjem. Države članice obvezuju se, u skladu sa svojim zakonima, uspostaviti učinkovite mjere kaznenog, građanskog ili upravnog prava za osobe koje podržavaju terorističke organizacije. Konvencija pruža mehanizme identifikacije, zamrzavanja i oduzimanja sredstava iz nezakonitih izvora, uz raspodjelu tih sredstava među državama čiji se kriteriji određuju prema konkretnim okolnostima slučaja. Također, konvencija utvrđuje da bankarska tajna ne može biti razlog za odbijanje suradnje među državama. (Derenčinović, 2002)

Pravni okviri su ključni u borbi protiv terorizma, naglašavajući delikatnu ravnotežu između sigurnosti i ljudskih prava. Ovi okviri su napravljeni da zaštite prava pojedinca, osiguravajući da se mjere protiv terorizma pridržavaju propisanog procesa i poštovanja ljudskih prava. Efikasnost snažnih zakonskih okvira, zajedno sa provođenjem, služi kao sredstvo odvraćanja, šaljući jasnu poruku da će se terorističke aktivnosti suočiti sa pravnim posljedicama, obeshrabrujući potencijalne počinioce. Također, pravni instrumenti omogućavaju vlastima da sprovedu preventivne mjere, uključujući nadzor, pritvor i ograničenja putovanja, kako bi se spriječile terorističke aktivnosti. Međunarodni pravni instrumenti, kao što su rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a, uspostavljaju globalni okvir saradnje, nalažući posebne akcije protiv terorističkih subjekata. Uspostavom međunarodnih subjekata i pravnih instrumenata olakšana je međunarodna suradnja koja omogućava zemljama da se efikasno bore protiv transnacionalnih terorističkih pretnji.

4.1.2. Granična sigurnost

Terorističke grupe i transnacionalne kriminalne organizacije nastavljaju da nezakonito prelaze slabo čuvane kopnene granice radi prometa oružja, municije, eksploziva, droge,

krijumčarenja, ilegalne robe i ljudi. Oni također raspoređuju operativce za terorističke napade, potkopavajući napore država u borbi protiv terorizma i kontroli prekograničnog organiziranog kriminala. Ove aktivnosti povećavaju ranjivost pogođenog stanovništva i doprinose finansiranju terorističkih i kriminalnih mreža, negativno utičući na međunarodni mir i sigurnost. Prepoznajući karakteristične izazove koje predstavljaju porozne granice, države su priznale značaj obezbjeđenja ovih granica i naglasile neophodnost prekogranične saradnje. Ova inicijativa je omogućila saradnju između različitih agencija, susjednih graničnih bezbjednosnih subjekata i graničnih zajednica na sveobuhvatan način. Stoga su Centar Ujedinjenih nacija za borbu protiv terorizma i Globalni antiteroristički forum odlučili da udruže snage u unapređenju Inicijative za sigurnost granica. Njihov cilj je da rade zajedno na razvoju i sprovođenju Inicijative, sa ciljem da se formuliše skup neobavezujućih dobrih praksi u upravljanju graničnom sigurnošću u kontekstu borbe protiv terorizma. (Global Counterterrorism Forum, 2016)

U okviru Inicijative upravljanja graničnom sigurnošću, naglasak je na četiri primarna oblika: sveobuhvatni, kooperativni, koordinirani i integrisani. U idealnom slučaju, ovi oblici su eksplicitno navedeni u nacionalnim strategijama za upravljanje granicom i nacionalnim akcionim planovima. Cilj ovih modela je prevencija i rješavanje različitih transnacionalnih prijetnji, sa posebnim fokusom na suzbijanje terorizma, ograničavanje kretanja stranih terorističkih boraca i borbu protiv prekograničnog kriminala. Sva četiri modela zasnovana su na osnovnim principima saradnje unutar agencija, saradnje među agencijama i međunarodne saradnje. Unutaragencijska saradnja uključuje koordinaciju i saradnju u okviru različitih nivoa hijerarhije unutar granične agencije ili ministarstva. Međuagencijska saradnja se fokusira na koordinaciju i saradnju između različitih ministarstava i graničnih agencija, kako na nacionalnom tako i na prekograničnom nivou. Međunarodna saradnja obuhvata saradnju i koordinaciju sa graničnim službama, centrima za obuku i ministarstvima drugih država ili međunarodnim organizacijama. (Global Counterterrorism Forum, 2016)

Praksa 1: Unaprijeđivanje međuagencijske saradnje.

Interakcije unutar agencije mogu se široko kategorizirati kao formalne ili neformalne. Za trajne radne odnose koji zahtjevaju organizovano poslovanje, neophodno je uspostaviti formalne sporazume ili procedure. Ovi pisani aranžmani treba da pokriju različite aspekte, kao što su standardne operativne procedure, izvještavanje, komunikacija, metode analize i

koordinacija mehanizama toka posla. Usklađivanje sa nacionalnim zakonodavstvom i administrativnim direktivama je ključno u razvoju ovih formalnih struktura. S druge strane, neformalni aranžmani uključuju razmjenu informacija od jedinice do jedinice ili od osobe do osobe, konsultacije, mišljenja ili savjete tokom svakodnevnih operacija. Za razliku od formalnih sporazuma, neformalni aranžmani nisu institucionalizovani u okviru veće strukture. (Global Counterterrorism Forum, 2016: 3)

Da bi efektivno ostvarile svoje ciljeve, državne granične službe moraju unaprijediti sposobnosti i povećati kapacitete među svojim podređenim odjeljenjima i jedinicama. Ovo uključuje razmjenu stručnosti i primjenu najboljih praksi kako bi se poboljšao ukupni učinak organizacije, uključujući poboljšanje koordinacije i saradnje. Izgradnja relevantnih kapaciteta u komunikaciji, izvještavanju, razgraničenju zadataka i odgovornosti i procedurama toka posla je od suštinskog značaja. Saradnja unutar agencije odnosi se na efikasnu internu saradnju i upravljanje procesima toka posla, razmjenu informacija i upravljanje resursima unutar ministarstva, odjela ili agencije odgovorne za specifične zadatke. Ovo obuhvata i vertikalnu saradnju na administrativnim nivoima i horizontalnu saradnju između različitih graničnih prelaza i unutrašnjih kontrolnih stanica. Na primjer, tok informacija odozgo prema dolje od centralnog do regionalnog nivoa i dalje do graničnih prijelaza i udaljenih područja je ključan za pružanje pravovremenih i relevantnih informacija. Informacije prikupljene na graničnim prelazima i graničnim područjima potrebno je prijaviti centralnom nivou, a rezultate analiza treba vratiti lokalnom nivou kako bi se poboljšalo poslovanje. U nekim državama granična straža, granična policija i carinske službe rade autonomno, a od suštinskog je značaja navođenje u nacionalnim strategijama upravljanja granicom i akcionim planovima kako da se poboljša saradnja. U drugim državama, zadaci koji se odnose na upravljanje bezbjednošću granica mogu se istovremeno pripisivati različitim agencijama za provođenje zakona, što dovodi do potencijalnog dupliciranja i preklapanja nadležnosti, ometajući efikasno upravljanje bezbjednošću granica. (Global Counterterrorism Forum, 2016: 3-4)

Praksa 2: Unaprijeđivanje međuagencijske saradnje

Efikasnoj saradnji između državnih službi koje se bave pitanjima upravljanja graničnom bezbjednošću često nedostaje sveobuhvatan pristup uspostavljanju općih strateških pravaca. Službe državne granice trebale bi unaprijediti saradnju u određenim oblastima između

relevantnih odjela na centralnom, regionalnom i lokalnom nivou. U idealnom slučaju, trebalo bi da uspostave međuagencijske strukture kao što su međuresorni komiteti ili radne grupe za koordinaciju i upravljanje. Pored ministarstava unutrašnjih poslova i finansija, u ove strukture treba da budu uključena i druga uključena ministarstva, kao što su spoljni poslovi, odbrana i zdravstvo. Međuagencijska saradnja, koja obuhvata centralni, regionalni i lokalni nivo, definiše saradnju između ključnih ministarstava i državnih agencija koje se bave različitim BSM zadacima kako bi se minimizirala preklapanja i nedoslednosti. Ovaj horizontalni pristup ima za cilj efektivnu i efikasnu saradnju i koordinaciju na različitim nivoima, baveći se graničnim zonama, zelenim i plavim granicama. Regulisanje međuagencijske saradnje kroz zvanične akte ili memorandumne o razumijevanju koji pokrivaju čitav spektar granične sigurnosti i upravljanja je ključno, ali često nedovoljno obrađeno. (Global Counterterrorism Forum, 2016: 4)

Međuagencijska saradnja ne zahtijeva formalne strukture nadzora ili uniformnost među agencijama. Umjesto toga, oslanja se na redovnu interakciju, pravovremenu razmjenu informacija i održavanje dobrih odnosa. Zajedničke komunikacijske platforme, posebno sistemi informacionih tehnologija, poboljšavaju razmjenu informacija. Uspostavljanje takvih platformi je izazovno, ali od vitalnog značaja. Susjedne države bi trebale stvoriti međuagencijske radne grupe ili fuzijske centre za jačanje praksi za graničnu sigurnost i suprotstavljanje transnacionalnim prijetnjama, uključujući terorizam i organizirani kriminal. Redovne zajedničke vježbe među službama za graničnu sigurnost je najbolja praksa koja im omogućava da prakticiraju koordinaciju, uče iz iskustava i rješavaju sve uočene nedostatke. (Global Counterterrorism Forum, 2016: 5)

Praksa 3: Unaprijeđivanje međunarodne saradnje

Interakcije između nacija i saradnja sa međunarodnim, regionalnim ili drugim multilateralnim subjektima imaju potencijal da poboljšaju pristup informacijama, istraživanju, analizi i obavještajnim podacima. Ovaj angažman također nudi puteve za jačanje odgovornosti i rješavanje problema korupcije. Multilateralne organizacije mogu igrati ulogu u omogućavanju ili identifikaciji partnera za pomoć i obuku u izgradnji kapaciteta. Forumi koji uključuju više nacija pružaju neutralna okruženja za praktičare da neguju saradnju u graničnoj sigurnosti, razmjenjuju informacije i poboljšavaju koordinaciju. Jasno definisanje i prenošenje konkretnih odgovornosti za službenike u pograničnim regionima je od suštinskog

značaja za unapređenje bezbednosti. U slučajevima kada je precizna demarkacija granice izazovna, saradnja između graničnih agencija može se zasnivati na praktičnim mjerama, kao što je prijavljivanje sumnjivih aktivnosti u pograničnim područjima. (Global Counterterrorism Forum, 2016: 5-6)

Promoviranje saradnje između graničnih agencija na različitim nivoima je ključno, obuhvatajući lokalne, regionalne i multinacionalne dimenzije. Lokalno, saradnja uključuje poboljšanje komunikacije i rješavanje operativnih izazova za zakonita prekogranična kretanja. Bilateralna ili multilateralna saradnja između susjednih država je od vitalnog značaja, posebno za one sa ograničenim resursima u upravljanju graničnom sigurnošću, posebno u borbi protiv terorizma. Redovni sastanci na svim nivoima olakšavaju diskusije o pitanjima vezanim za graničnu sigurnost. Koordinacija graničnih patrola, zajedničke operacije, definisanje statusa graničnih prelaza, uspostavljanje centara za saradnju i priprema procedura za hitne slučajeve su od vitalnog značaja. Također, multinacionalna saradnja omogućava razmjenu informacija, podstičući izgradnju povjerenja i neformalnu mrežu među službenicima granične službe za stalnu komunikaciju. Prioritet multinacionalne saradnje bi trebao biti poboljšani pristup država različitim međunarodnim bazama podataka koje predstavljaju baze podataka za skladištenje, obradu i analizu informacija i obavještajnih podataka. Susjedne države se podstiču da uspostave bilateralne ili multilateralne sporazume između relevantnih agencija za provođenje graničnog zakona. Takvi sporazumi mogu olakšati jasnu komunikaciju, razmjenu informacija i formuliranje koordinisanih strategija, posebno u slučajevima koji uključuju transnacionalne prijetnje, terorizam, strane terorističke aktere, prekogranični organizirani kriminal i krijumčarenje. (Global Counterterrorism Forum, 2016: 6)

Praksa 4: Uspostavljanje centara za graničnu saradnju

Uspostavljanje centara za graničnu saradnju, kao efikasnih alata za unapređenje prekogranične saradnje u upravljanju graničnom sigurnošću, služe kao ključne tačke za komunikaciju, koordinaciju i saradnju između susjednih graničnih službi i relevantnih agencija za provođenje zakona. BCC imaju ključnu ulogu u prikupljanju obavještajnih podataka, strateški locirani za praćenje prekograničnog kriminala. Ovi centri okupljaju predstavnike različitih agencija unutar države, stvarajući sistem preslikavanja sa kolegama preko granice, i kao rezultat njeguje međusobno povjerenje i olakšava razmjenu obavještajnih

podataka kroz zajedničke programe obuke. Bilateralni ili multilateralni sporazumi za BCC uključuju odredbe za prekogranične operativne angažmane, zajedničke policijske operacije, razmjenu informacija i prekograničnu podršku osoblju. (Global Counterterrorism Forum, 2016: 13)

Praksa 5: Razvoj i implementacija efektivnog upravljanja granicom i mehanizama kontrole

Razvoj i implementacija efektivnog upravljanja granicom i mehanizama kontrole u skladu s dobrim praksama i međunarodno priznatim standardima u ulaznim lukama država, zahtijeva uključivanje svih relevantnih nacionalnih dionika. Implementacija Strategije upravljanja granicom zahtijeva Nacionalni akcioni plan za opisivanje relevantnih aktivnosti između ostalog u oblastima zaštite od transnacionalnih prijetnji, mjera protiv terorizma, borbe protiv prekograničnog organiziranog kriminala, upravljanja ljudskim resursima, obrazovanja i obuku, tehničku opremu, uključujući kampanje podizanja javne svijesti i javno-privatna partnerstva koja će zajednički implementirati svi relevantni akteri. Efektivno upravljanje granicom i mehanizmi kontrole pružaju svakoj vladi: sveobuhvatan pregled trenutne situacije upravljanja granicom; informacije o graničnim inicijativama i projektima; jasno identifikovani i definisani strateški i operativni ciljevi i specifični ciljevi; alat za mobilizaciju i koordinaciju dalje međunarodne pomoći. (Global Counterterrorism Forum, 2016: 19)

Efikasan fokus granične sigurnosti se dijeli na dvije glavne oblasti: • domaća koordinacija i integracija između vladinih agencija unutar jedne države; • međunarodna saradnja i koordinacija između susjednih država. Ova područja zahtijevaju međuagencijsku saradnju, paralelnu obradu i koordinaciju u lukama, lukama i kopnenim graničnim tačkama ulaska za optimalnu kolektivnu efikasnost ovih graničnih institucija. Na međunarodnom planu, od susjednih ili ugovornih nacionalnih vlasti se traži da međusobno sarađuju i da razmotre usklađivanje objekata i procedura graničnih prelaza. Također zahtijeva jasno razgraničenje odgovornosti za robu (carina) i obradu putnika (migracije). Iako ove odgovornosti zahtijevaju različite mehanizme, razvoj obuke i korištenje tehnologije poboljšali su integraciju granica i sve više omogućavaju graničnim službenicima da obavljaju obje funkcije. U većini slučajeva, država integriše svoje procese prije nego što pokrene napore za integraciju sa susjedom ili partnerom u trgovinskom sporazumu. (Global Counterterrorism Forum, 2016: 19-20)

U suštini, efikasno upravljanje graničnom sigurnošću predstavlja ključnu komponentu u zaštiti država od različitih transnacionalnih prijetnji, uključujući terorizam i organizirani kriminal. Kroz pažljivu analizu četiri ključna oblika granične sigurnosti - sveobuhvatnog, kooperativnog, koordiniranog i integrisanog, ističe se važnost zajedničkih napora kako bi se suprotstavilo ilegalnom kretanju oružja, droge, ljudi i drugih štetnih roba. Nužnost međuagencijske suradnje unutar državnih granica, regionalne suradnje između susjednih zemalja, i multinacionalne suradnje na međunarodnom nivou, kroz uspostavljanje centara za graničnu saradnju kao ključnih tačaka komunikacije, koordinacije i obavještajne razmjene dodatno ističe potrebu za praktičnim pristupom rješavanju ovih izazova. Također, implementacije efikasnog upravljanja granicom i mehanizama kontrole kako bi se osigurala dosljedna primjena standarda i praksi, zahtijeva sveobuhvatan pristup uključujući suradnju sa svim relevantnim dionicima, od vladinih agencija do međunarodnih partnera. Jačanje granične sigurnosti je neophodno za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti, te samo zajedničkim naporima i suradnjom je moguće efikasno odgovoriti na sve kompleksnije prijetnje koje proizlaze iz prekograničnih aktivnosti.

4.1.3. Borba protiv radikalizacije

Izraz *sprječavanje i suzbijanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji dovode do terorizma* obuhvata niz politika i programa usmjerenih na sprječavanje i rješavanje ekstremizma povezanog s terorističkom radikalizacijom. U okviru koji je usvojio OSCE, fokus je na odnosu radikalizacije, ekstremizma i akata nasilja ili kriminalizovanog terorizma. Koncept se razlikuje od borbe protiv terorizma jer nije prisilan, izbjegava mjere poput hapšenja i istrage. Umjesto toga, koncentriše se na sprječavanje procesa radikalizacije, rješavanje temeljnih problema, pružanje pomoći onima koji su već radikalizirani da se povuku i izgradnju otpornosti zajednice. Implementacija nacionalnih strategija za sprječavanje i suzbijanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije uključuje različite zainteresovane strane izvan državnih organa, uključujući lokalne vlasti, civilno društvo i privatni sektor, iako su prvenstveno osmišljene i vođene od strane državnih organa. (OSCE, 2019)

Raspon aktivnosti koje potpadaju pod ovaj okvir borbe protiv terorizma obuhvata međunarodni, regionalni, nacionalni, subnacionalni, nivo zajednice i individualni nivo. Na nacionalnom nivou, naponi su usklađeni sa prioritarnim akcijama u strateškim okvirima. Pristupi zavise od prirode prijetnji, društvenih normi, političkog konteksta, struktura upravljanja, resursa, kapaciteta, procjena rizika i tradicije. Programi su kategorizirani u podizanje svijesti, obuku, dijalog i strateške komunikacije; ciljane zajednice/pojedinci; i funkcija u prevenciji, intervenciji i rehabilitaciji. Prevencija izgrađuje otpornost zajednice, obuhvatajući mirovno obrazovanje, promociju ljudskih prava, stručnu obuku, kampanje podizanja svijesti i međuvjerske dijaloge. Intervencija je usmjerena na rizičnu publiku, nudeći dobrovoljne programe kao što su psihosocijalna podrška, mentorstvo, edukacija i mehanizmi upućivanja. Rehabilitacija se odnosi na pojedince radikalizirane na nasilje, uključujući odvajanje u zatvoru i brigu nakon pritvora, fokusirajući se na reintegraciju kroz obrazovanje, stručnu obuku i savjetovanje. (OSCE, 2019: 26-27)

Mehanizmi su obično zajednički napor koji uključuje različite vladine agencije, organizacije zajednice i OCD u disciplinama kao što su obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita, omladina, sport i, kada je to primjenjivo, policija i kazneno-popravne službe. Osmišljeni su za primanje preporuka od članova zajednice ili vladinih subjekata o pojedincima koji pokazuju rane znakove angažmana u ekstremističkom nasilju, ali koji još nisu počinili zločin. Mehanizmi, također, procjenjuju faktore rizika, zaštitne elemente i ranjivosti kako bi odredio odgovarajuću akciju, a zatim razvija, implementira, prati i ocjenjuje prilagođene intervencije ili planove podrške. Ovi mehanizmi koje prvenstveno koriste zabrinuti članovi porodice ili zajednice, predstavljaju alternativu hitnom uključivanju policije, sa ciljem da se rano zaustavi i preokrene radikalizacija. Oni premošćuju jaz u slučajevima kada radnje za provođenje zakona možda nisu prikladne, osiguravajući preventivnu intervenciju koja uključuje zainteresirane strane sa specifičnom kompetencijom i legitimitetom. Mehanizmi upućivanja dopunjuju šire programe usmjerene na zajednicu i mjere za borbu protiv terorizma zasnovane na ljudskim pravima. Oni se razlikuju po rukovodstvu (vladi ili NVO), angažmanu policije, fokusu na prevenciju i operativnoj strukturi. Sistemi upućivanja igraju ključnu ulogu u zajedničkim naporima da se identifikuju i pruže pravovremena podrška pojedincima koji su u opasnosti od nasilnog ekstremizma i radikalizacije koja vodi do terorizma. Ovi mehanizmi omogućavaju angažovanje različitih zainteresovanih strana, sa primarnim fokusom na lokalne aktere koji često poseduju jedinstvenu kompetenciju, stručnost, kredibilitet ili legitimitet. (OSCE, 2019)

4.2. Uloga Bosne i Hercegovine u prevenciji i borbi protiv terorizma

Da bi se istakla uloga Bosne i Hercegovine u borbi protiv terorizma, prvo je važno razmotriti sigurnosnu politiku zemlje. Sigurnosna politika BiH predstavlja dokument koji oblikuje strategiju, pružajući okvir i smjernice za organizaciju učinkovitog sektora sigurnosti kroz izgradnju odgovarajućih sistema i struktura. Ovaj dokument se razvija od strane izvršne vlasti Bosne i Hercegovine, koja ima sposobnost koordinacije različitih resursa, uključujući obavještajno-sigurnosne, vojne, ekonomske, diplomatske, tehnološke, informacijske i druge aspekte, s ciljem postizanja definiranih sigurnosnih ciljeva. Pored naglašavanja ključnih vrijednosti važnih za opću sigurnost zemlje, ovaj dokument analizira sigurnosno okruženje, rizike i prijetnje, te utvrđuje principe, interese i ciljeve koje Bosna i Hercegovina želi ostvariti u području sigurnosti. (Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, 2006: 1)

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine (2006) postavljanje ciljeva sigurnosne politike temelji na jasno definiranim principima koji istovremeno služe kao osnova za djelovanje i unutarnju organizaciju svih organa i institucija u sustavu sigurnosti, kao i drugih društvenih subjekata koji na određeni način sudjeluju u izgradnji i ostvarivanju tih ciljeva. Prvobitno, sigurnosna politika BiH se zasniva na principu pravne uređenosti koji se temelji na ustavnim, zakonskim odredbama te normama međunarodnog prava, uključujući prava i obveze iz međunarodnih dokumenata prihvaćenih od strane Bosne i Hercegovine, te u kojima pravna struktura koncepta odražava objektivne potrebe i postavljene sigurnosne ciljeve demokratskog društva. Načelo nedjeljivosti sigurnosti naglašava uzajamnu ovisnost sigurnosti u globalnom kontekstu, ističući da razina sigurnosti u okruženju ima izravan utjecaj na sigurnost Bosne i Hercegovine, i obrnuto, te sve države, uključujući Bosnu i Hercegovinu, obvezuju se održavati unutarnju i vanjsku sigurnost te doprinositi globalnoj sigurnosti putem suradnje s drugim međunarodnim akterima.

Princip sveobuhvatnosti u zaštiti vitalnih vrijednosti podrazumijeva koordinaciju aktivnosti unutar sustava sigurnosti radi pružanja sveobuhvatne zaštite društvenih vrijednosti i interesa. Također, na regionalnom nivou princip miroljubivosti i partnerstva izražava uvjerenje Bosne i Hercegovine u mogućnost rješavanja otvorenih pitanja političkim i pravnim sredstvima, bez teritorijalnih pretenzija prema susjednim državama, u kojem razvoj dobrosusjedskih odnosa se temelji na principima jednakosti i suradnje. (Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, 2006: 2)

Kako bi se u procesu održavanja sigurnosti ostalo dosljedno demokratskih ideala, princip transparentnosti ima za cilj ostvarivanje demokratske kontrole u području sigurnosti, osiguravajući odgovarajuću transparentnost aktivnosti nadležnih državnih institucija prema standardima primjenjivim u razvijenim demokratskim državama. Ovo uključuje upravljanje i razvoj sigurnosnog sustava te aktivni nadzor od strane Parlamentarne skupštine, Predsjedništva i Vijeća ministara BiH. Princip otvorenosti za promjene naglašava da će sigurnosna politika biti prilagodljiva i otvorena za izmjene, s obzirom na dinamičan sigurnosni kontekst, kako bi se odgovorilo na moguće iznenadne prijetnje nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj sigurnosti. (Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, 2006)

Prema procjeni sigurnosnih kretanja u BiH i okruženju u *Sigurnosna politika BiH* (Predsjedništvo BiH, 2006: 5-6) „terorizam i dalje ostaje jedna od najvećih prijetnji po stabilnost regiona i Bosne i Hercegovine. Sve su izraženije tendencije pojedinih terorističkih grupa da svoje aktivnosti prenesu i u one zemlje u kojima takvih aktivnosti do sada nije bilo, da se povežu sa istomišljenicima i stvore uporišta, te svoje djelovanje učine netipičnim za već prepoznatljive aktivnosti.“ Uzimajući u obzir da se terorizam povezuje s različitim oblicima organiziranog kriminala, pogotovo kada je riječ o prekograničnim pitanjima, kao što su financijske nepravilnosti poput pranja novca, krivotvorenje novca i korupcija, trgovina drogom i oružjem, trgovina ljudima i organima te organizirana prostitucija, sigurnosni organi, kao što su policija i obavještajne službe, i dalje će pažljivo pratiti sve te pojave, kako pojedinačno tako i u suradnji, posvećujući potpunu pozornost operativnim aktivnostima. Pored toga, sve strane će surađivati u borbi protiv terorizma, a koordinacija u toj borbi bit će organizirana na funkcionalnoj i institucionalnoj razini, u skladu s ustavno-pravnim odredbama i provedbom prihvaćenih međunarodnih normi. Nadležni subjekti će kontrolirati granice, a stalno usavršavanje ovog procesa značajno će doprinijeti unutarnjoj stabilnosti. (Predsjedništvo BiH, 2006)

Nakon događaja koji su zadesili Sjedinjene Američke Države 11. septembra 2001, Bosna i Hercegovina se suočila s optužbama, kako na domaćem, tako i na međunarodnom planu, da podržava terorizam. Nedostatak sposobnih institucija za borbu protiv terorizma bio je značajan izazov nakon 11. septembra, a primjer je odsustvo državne obavještajne službe i podjela tri obavještajne službe zasnovane na etničkoj osnovi. Složena administrativna struktura dodatno je ometala efikasne odgovore, bez centralizovane policijske agencije. Zemlji su nedostajali institucionalni i zakonodavni instrumenti za borbu protiv kriminala, što

je bilo pogoršano sumnjama u vezi sa izdavanjem bosanskih dokumenata pojedincima iz islamskih zemalja. Tokom rata 1990ih u Bosni i Hercegovini je bilo zabilježeno prisustvo pripadnika Islamskih država, organizovanih u bataljon El Mudzahid osnovan u avgustu 1993. godine u nadležnosti Trećeg korpusa Armije BiH. (Jahić. 2006: 8)

Uprkos ovim izazovima, nakon 11. septembra, Bosna i Hercegovina je napravila značajan napredak u jačanju svog pravnog i institucionalnog okvira za borbu protiv kriminalnih aktivnosti. Kako Jahić (2006) navodi uspostavljanje Državnog suda i Tužilaštva, kriminalizacija terorizma i formiranje Obavještajno-sigurnosne agencije pokazali su napore na jačanju sigurnosti. Državna granična služba dobila je kontrolu nad cijelom granicom, a stvorene su različite agencije, poput Državne agencije za zaštitu i istrage, za borbu protiv organiziranog kriminala, terorizma i finansijskog kriminala. Pored toga, preduzete su mjere za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, a u tu svrhu je osnovano Finansijsko obavještajno odjeljenje. Za koordinaciju aktivnosti ovih agencija formirano je Ministarstvo sigurnosti, a Komisija za provjeru državljanstva ocjenjivala je naturalizovane strane državljane. Dok se ove institucije još uvijek razvijaju, Bosna i Hercegovina je postigla značajan napredak u izgradnji infrastrukture za borbu protiv terorizma i drugih zločina.

Kako to navodi Tužilaštvo Bosne i Hercegovine (n.d.) formiranje *Udarne Grupe* - Grupa za borbu protiv terorizma i jačanje sposobnosti za borbu protiv terorizma 2004. godine, na inicijativu Vijeća ministara BiH, borba protiv terorizma je u potpunosti institucionalizirana u BiH. U 2005. godini, Tužilaštvo BiH aktivno je surađivalo i koordiniralo rad Grupe kroz prikupljanje informacija o svim terorističkim slučajevima u zemlji te provođenjem istraga. Glavni fokus aktivnosti Tužilaštva bio je otkrivanje mreža koje pružaju finansijsku i drugu podršku osobama povezanim s pojedincima, pravnim subjektima ili udruženjima koja djeluju na način koji ukazuje na teroristička krivična djela. Kroz svoje sudjelovanje u radu ove grupe, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine zalagalo se za sveobuhvatan pristup problemu terorizma, uzimajući u obzir suvremene realnosti u zemlji. To uključuje procjenu potencijalnih žarišta iz kojih bi mogle proizići terorističke aktivnosti, što opravdava osnivanje spomenute Udarne grupe.

Od 2005. godine Bosna i Hercegovina aktivno uspostavlja okvirni pristup za borbu protiv terorizma kroz Strategije za prevenciju i borbu protiv terorizma. Najnovija Strategija BiH za prevenciju i borbu protiv terorizma za period 2021-2026 je usvojena u novembru 2022

godine na 57. sjednici Vijeća ministara BiH. Strategijom se odražava predanost institucija na svim razinama vlasti u BiH u sprječavanju terorizma, nasilnog ekstremizma i radikalizacije koja vodi do terorizma. Ova predanost proizlazi iz obveza BiH kao članice UN-a, Vijeća Europe, Organizacije za sigurnost i suradnju u Europi, Antiterorističke koalicije te kao potencijalnog kandidata za članstvo u Europskoj uniji. Ratifikacijom univerzalnih instrumenata UN-a za borbu protiv terorizma, teži se ka usklađivanju zakonodavstva s pravnom stečevinom EU i obvezama prema OSCE-u. Strategija prepoznaje ključnu važnost institucionalnog i društvenog odgovora na nastojanja nasilnih ekstremista da potiču radikalizaciju, regrutaciju i mobilizaciju pristaša za izvođenje nasilnih akcija. Identifikacija specifičnih socioekonomskih, političkih, ideoloških i drugih faktora koji olakšavaju radikalizaciju i regrutaciju također je od velike važnosti. S vizijom uspostavljanja efikasnog, strukturiranog, koherentnog i održivog mehanizma na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini radi prevencije terorizma, nasilnog ekstremizma i radikalizacije s potencijalom za terorizam, Strategija ima misiju promicanja i zaštite života, sloboda, prava, sigurnosti i dobrobiti građana. Cilj je doprinijeti izgradnji otpornog društva koje može učinkovito suprotstaviti prijetnjama ovih fenomena, koje mogu imati ozbiljne posljedice po građane, infrastrukturu i interese Bosne i Hercegovine, kako na domaćem, tako i na međunarodnom planu. (Vijeće ministara BiH, 2022: 9-10)

Strategija postavlja osnovna načela koja se temelje na ključnim vrijednostima i pristupima. Uključuje potrebu da svi ciljevi, prioriteti i mjere budu u skladu s ustavnim i zakonodavnim okvirom Bosne i Hercegovine te s međunarodnim obvezama. Jedno od temeljnih načela je uspostava jedinstvene vizije koja će informirati sve mjere i aktivnosti, priznajući izazove povezane s terorizmom, nasilnim ekstremizmom i radikalizacijom. Multidisciplinarni pristup naglašava važnost uključivanja svih sektora i društva na svim razinama vlasti, uključujući sektore zdravstva, socijalne zaštite, obrazovanja i civilnog društva. Koordinacija i suradnja predstavljaju ključne aspekte, temeljeći se na jedinstvenim konceptima strateškog i operativnog postupanja, uz suradnju s javnim, privatnim sektorom, te međunarodnim i regionalnim organizacijama. Transparentnost je od suštinske važnosti, te se planira učiniti dostupnima javnosti sve poduzete mjere, ciljevi i postignuti rezultati. Tajnost podataka i zaštita ličnih podataka osiguravaju da svi prikupljeni podaci budu obrađeni u skladu s relevantnim zakonima. Zaštita ljudskih prava, osnovnih sloboda i prevencija diskriminacije integralni su dio strategije, uz poštivanje svih međunarodnih standarda. Na kraju, načelo nenanošenje štete stavlja naglasak na pažljivo izbjegavanje negativnih utjecaja na okoliš

tijekom izrade i provedbe programa i aktivnosti u sklopu Strategije. (Vijeće ministara BiH, 2022: 10)

„Kao što je ranije naglašeno u uvodnom dijelu, ova Strategija kao osnovni cilj postavlja efikasnu prevenciju i suprotstavljanje svim oblicima terorizma, odnosno nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu, poštujući pritom vrijednosti demokratije, vladavine prava i ljudskih prava i osnovnih sloboda.“ (Vijeće ministara BiH, 2022: 18)

Grafički prikaz ispod pokazuje četiri glavna strateška cilja Strategije BiH za prevenciju i borbu protiv terorizma.

Slika 3: Strateški ciljevi Strategije.

Izvor: Vijeće ministara BiH, 2022: 18.

U sklopu *Strategije* preventivne aktivnosti zahtijevaju sveobuhvatan pristup uključivanjem svih društvenih aktera u Bosni i Hercegovini. Strategija postavlja prioritete u prevenciji terorizma, nasilnog ekstremizma i radikalizacije prema terorizmu. Ključni element je jačanje društvenih korektiva kroz porodične, socijalne, zdravstvene, obrazovne, akademske, vjerske, i medijske institucije, te ostvarivanje saradnje institucija na svim nivoima vlasti s građanima i organizacijama civilnog društva. Prioritetne mjere uključuju: *jačanje društvene otpornosti*

kroz kampanje za podizanje svijesti o štetnim posljedicama terorizma, nasilnog ekstremizma i radikalizacije, jačanje uloge uloga regulatornih tijela, medija, i online prostora u prevenciji i izvještavanju o nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji; *odvracanje od nasilnog ekstremizma i terorizma* kroz jačanje kapaciteta sistema obrazovanja i socijalne zaštite za rano prepoznavanje i odvracanje ranjivih osoba od nasilnog ekstremizma, te praćenje, analiza, i razmjena informacija o osobama povezanim s terorizmom i saradnjom s civilnim društvom, akademskom zajednicom, i medijima; *rehabilitacija, reintegracija i resocijalizacija* osuđenih za terorizam; *suzbijanje zloupotrebe komunikacionih i informacionih tehnologija* implementacijom međunarodnih standarda u cyber sigurnosti i sprječavanjem pristupa sadržajima koji potiču na nasilni ekstremizam; *preventivne sigurnosne mjere* kroz jačanje kapaciteta prikupljanja, analize i razmjene obavještajnih podataka o terorističkim aktivnostima, unapređenje sistema kontrole granica i procedura izdavanja viza, te sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma, s posebnim fokusom na zloupotrebu kriptovaluta. (Vijeće ministara BiH, 2022: 18)

Vijeće ministara (2022) u domenu zaštite građana i infrastrukture, sa ciljem smanjenja ranjivosti na terorističke napade, je uočilo potrebe za daljnjim unapređenjem sistema za rano prepoznavanje i identifikaciju vjerodostojnih prijetnji. Ova ključna inicijativa obuhvata poboljšanje metoda procjene stvarnog rizika i ugroženosti od terorističkih napada, usklađeno s međunarodnim standardima. Dodatno će se unaprijediti brza razmjena podataka između relevantnih institucija na svim nivoima u Bosni i Hercegovini, uz poštovanje zakonskih obaveza i potpisanih sporazuma. Kapaciteti će se ojačati, a komunikacija, suradnja i koordinacija poboljšati na svim razinama u zemlji, uključujući suradnju s međunarodnim agencijama. Fokus će biti na jačanju kapaciteta i razvoju procedura praćenja, evidencije, analize te nadzora u kontekstu transporta, skladištenja i upotrebe oružja, vojne opreme, municije, minsko-eksplozivnih sredstava (MiMES), sredstava dvojne namjene, te hemijskih, bioloških, radioaktivnih i nuklearnih materijala (CBRN), kao i njihovog unutarnjeg i vanjskog transporta. Ojačat će se i međuinstitucionalna suradnja u zemlji, uz suradnju s Međunarodnom agencijom za atomsku energiju (IAEA) kako bi se pružila podrška nuklearnoj sigurnosti. Dalje, radit će se na uspostavi ili unapređenju zakonodavnog i regulatornog okvira za identifikaciju, zaštitu i otpornost kritične infrastrukture, uz poboljšanje sigurnosti javnih prostora i *mekih ciljeva*. Povećat će se suradnja između institucija za provođenje zakona specijaliziranih za borbu protiv terorizma i timova za odgovor na kompjuterske incidente (CERT-ova) u Bosni i Hercegovini. S ciljem poboljšanja efikasnosti

kontrole granica, viznog režima i sigurnosti informacijsko-komunikacijskih sustava, unaprijedit će se Migracijski informacijski sustav (MIS) putem, između ostalog, uvođenja biometrijskog modula, prilagođavajući ga potrebama institucija i agencija te postižući daljnje usklađivanje sa standardima Europske unije.

U cilju preciznog prepoznavanja događaja kao terorističkog napada, te brzog odgovora Vijeće ministara BiH (2022) će inicirati razvijanje metodologije za upravljanje kriznim situacijama na svim razinama u Bosni i Hercegovini, usklađene s važećim propisima u zemlji i međunarodnim standardima. Primjenjivat će se sustav zaštite i spašavanja, te će se implementirati strateški okviri i planovi za sanaciju posljedica terorističkih napada, u svrhu suočavanja s potencijalnim prijetnjama i njihovim posljedicama. Poboľšat će se koordinacija na svim razinama, uključujući razmjenu operativnih, obavještajnih i policijskih informacija. Imajući u vidu nedostatke u standardnim operativnim procedurama i civilno-vojnoj suradnji u odgovoru na terorističke napade te sanaciji njihovih posljedica, unaprijedit će se suradnja i koordinacija, kao i kapaciteti relevantnih struktura za mobilizaciju resursa iz institucionalnog, vojnog i privatnog sektora. To će se postići unaprjeđenjem i operacionalizacijom dokumenta Plan civilno-vojne suradnje. U pogledu zaštite žrtava terorističkih i srodnih djela, uspostaviti će se mehanizmi pružanja svake vrste pomoći žrtvama, s posebnim naglaskom na socijalnoj i zdravstvenoj pomoći. U području odgovora na terorističke napade i njihove posljedice, intenzivirat će se suradnja i pravovremena razmjena podataka s drugim državama te međunarodnim partnerima i organizacijama.

Također, unapređenje procedura u istrazi, krivičnom progonu, penitencijarnom i postpenalnom tretmanu u slučajevima terorizma i srodnih krivičnih djela je ključni prioritet. Fokus je na ranoj identifikaciji i dokumentaciji događaja te pojedinaca, grupa i mreža sa namjerom izvršenja ovih djela. Međunarodna pravosudna i policijska saradnja, te razmjena informacija s INTERPOL-om, EUROPOL-om i EUROJUST-om će se poboljšati. Procedura prikupljanja, analize i razmjene operativnih, obavještajnih, finansijsko-obavještajnih podataka će biti unaprijeđena. Poseban fokus istraživanja će biti na terorističkoj propagandi, kibernetičkom terorizmu, vrbovanju, finansiranju terorizma i podršci teroristima. Razvijat će se mehanizmi saradnje institucija i agencija te usklađivanje s međunarodnim standardima. Unaprijedit će se istražni i obavještajni kapaciteti, kao i pravni okvir za suočavanje s osobama osuđenim za terorizam. Zaštita svjedoka i žrtava, te postupanje sa ženama, bit će u skladu s najvišim standardima ljudskih prava. Kazneno-popravne ustanove će se nadzirati

radi prevencije radikalizacije i širenja nasilnih ekstremističkih ideologija, uz posebnu pažnju na programe obrazovanja i obuke za osoblje. Unaprjeđenje mehanizama međuagencijske saradnje i razmjene informacija te strategija postupanja bit će prioritet kako bi se efikasno postupalo s osuđenicima za terorizam. (Vijeće ministara BiH, 2022)

U sklopu Organizacije za europsku sigurnost i suradnju uspostavljena je Misija koja „promovira sveobuhvatan i kooperativni pristup suzbijanju terorizma (CT) i sprečavanju i suzbijanju nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu (P/C VERLT), pružajući smjernice i stručnost u razvijanju politika djelovanja, provodeći prilagođene aktivnosti izgradnje kapaciteta i olakšavajući razmjenu dobre prakse.“ (OSCE, n.d., str. 1) Njihov pristup obuhvaća širok spektar aktivnosti, počevši od davanja savjeta do sudjelovanja u kreiranju politika djelovanja. Fokus njihovog angažmana je na inkluzivnosti, angažiranju različitih dionika, podizanju svijesti i izgradnji kapaciteta, što se pokazalo ključnim u suočavanju s kompleksnim prijetnjama terorizma. Misija se također aktivno zalaže za poboljšanje provedbe međunarodnih pravnih okvira, posebno u pogledu sigurnosti putnih isprava i suzbijanja finansiranja terorizma. Kroz svoj rad, podupiru procjenu trenutne strategije borbe protiv terorizma na državnoj razini te aktivno razvijaju nove strategije, stavljanjem naglasaka na načela inkluzivnosti cijelog društva. (OSCE, n.d.)

Poseban naglasak Misija stavlja na suradnju između sektora sigurnosti i financija, prepoznajući važnost zajedničkog djelovanja u suzbijanju finansiranja terorizma i širenju oružja za masovno uništenje kroz „sprečavanje zloupotrebe neprofitnih organizacija za finansiranje terorizma i ublažavanje prijetnji CBRN-a.“ (OSCE, n.d.: 2) Njihova podrška u razvoju planova civilno-vojne suradnje i standardnih operativnih postupaka u slučaju terorističkog akta doprinosi efikasnijem odgovoru na prijetnje terorizma i minimiziranju njegovih posljedica. Interaktivne radionice koje provode imaju ključnu ulogu u okupljanju relevantnih aktera i zajedničkom razvijanju reakcija na scenarije koji uključuju pojedince sklonosti radikalizaciji i nasilju. Uz to, suradnja s obrazovnim sektorom odražava svijest o podložnosti mladih nasilnom ekstremizmu te ključnoj ulozi mladih u borbi protiv nasilnog ekstremizma i terorizma. Sve ove aktivnosti zajedno čine cjeloviti pristup Misije u promicanju sigurnosti i suzbijanju terorizma u Bosni i Hercegovini, koja je rezultirala u formiranju inkluzivne međusektorske grupe. (OSCE, n.d.)

Suradnja s međunarodnim partnerima i organizacijama predstavlja ključni element u borbi protiv terorizma u Bosni i Hercegovini. Prepoznajući transnacionalnu prirodu ove ozbiljne prijetnje, zemlja je svjesna važnosti globalnog pristupa u suočavanju s terorizmom. Aktivno sudjelovanje u međunarodnim inicijativama, posebno putem suradnje s organizacijama kao što je OSCE, igra ključnu ulogu u ostvarivanju efikasne razmjene informacija, usklađivanju strategija i koordinaciji zajedničkih napora u suprotstavljanju terorizmu. Zahvaljujući kontinuiranoj angažiranosti u tim inicijativama, Bosna i Hercegovina bilježi značajan napredak u jačanju svojih kapaciteta i izgradnji infrastrukture posvećene borbi protiv terorizma. Ovaj proaktivan pristup ne samo da doprinosi nacionalnoj sigurnosti već i jača globalni front protiv terorističkih prijetnji.

5. ODGOVORNOST ZA ZAŠTITU „R2P“ U ERI RATA I TERORIZMA

Nakon uvodnog dijela koji unosi definicije osnovnih pojmova relevantnih za dalju razradu rada i argumentacije po pitanju mehanizama zaštite i odbrane od terorizma, kako na globalnom nivou, tako i na nivou Bosne i Hercegovine, dolazimo do ključnog elementa rada, a to je odgovornost za zaštitu (u kasnijoj argumentaciji će se koristiti i skraćenica R2P) u eri rata i terorizma. Dati koncept je još uvijek veoma aktualna tematika analiza, no prije svega, treba se započeti sa njegovim konceptualnim razvojem o čemu će biti više riječi u nastavku.

5.1. Razvoj R2P kao koncepta

Historijski kontekst koji je utjecao na jačanje terorizma, postavio je i pitanja na koje načine ga okarakterisati i suzbiti. Sejfić (2020) u svom radu navodi konstataciju da se i Vijeće sigurnosti UN-a kroz dosta situacija na globalnom nivou nalazi u slijepoj ulici. To dovodi do manjka njegovog učinka i želje da nešto uradi. Ovo za posljedicu ima da se Međunarodna zajednica nalazi na raskrsnici mišljenja, gdje jedan put vodi ka legalnim postupcima, a drugi ka moralnim postupcima. Samim time, kako bi se taj proces odluke ublažio, došlo je do kreacije novog koncepta.

Na osnovu toga, Lapaš (2018) u svom radu iznosi podatak da je 2001. godine (u decembru), ICISS usvojio Izvještaj o odgovornosti za zaštitu, odnosno R2P, a čiji je glavni zadatak kako Sejfić (2020) ponovo ističe, bio uspostavljanje ravnoteže između suvereniteta država sa jedne strane i njihove odgovornosti da zaštite osnovna ljudska prava i slobode, sa druge strane.

Ključan elemenat samog izvještaja prema Lapašu (2018) su tri stuba koja čine njegov temelj. Prvi stub se odnosi na odgovornost države za sprječavanje, odnosno responsibility to prevent. Drugi stub se odnosi na odgovornost za djelovanje – responsibility to react, i treći se veže za odgovornost po pitanju obnove, uključujući izgradnju mira i povjerenja - responsibility to rebuild including the process of peace-building and reconciliation.

Lapaš (2018) kako bi detaljnije razradio svoju argumentaciju, se reflektira na elemenat suverenosti države, što potvrđuje argumentacije i drugih autora po pitanju njihovih analiza ovog elementa. Suverenost države u svom konceptu sadrži i njenu odgovornost, a njen primarni cilj treba da bude zaštita građana. Autor se kroz svoj izvještaj referira na izjavu da je upotreba sile predviđena, ali da se klasificira kao posljednje sredstvo. U tom kontekstu, ICISS se referira na osnovnu odgovornost koju snosi Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda, a to je da dopušta, odnosno odobrava vojne intervencije u cilju zaštite ljudi. Svakako, ovdje se uvodi i realističniji pogled koji uvodi i alternativne mehanizme koji će se kroz kasnije dokumente izgubiti (sa fokusom na one od strane UN-a posvećenim R2P-u). Ovaj princip se može pojaviti u kontekstu prebacivanja odgovornosti sa Vijeća sigurnosti na Opću skupštinu i njeno vanredno zasijedanje (u kontekstu procedure koju predviđa Rezolucija Uniting for Peace), ako Vijeće sigurnosti odbije intervenciju ili nema mogućnost da djeluje u razumnom vremenskom okviru. Ovdje je bitno apostrofirati da Opća skupština nije ovlaštena da donosi obavezujuće odluke za države, kao što tu ulogu ima Vijeće. U ovom principu se ide ka tome da bi preporuka Skupštine po pitanju intervencije trebala biti usvojena od većine država koje su članice. Tim aktom bi mogla osigurati legitimitet u međunarodnoj zajednici koji je nesporan.

Druga mogućnost koju Lapaš (2018) navodi analizirajući dokumente ICISS-a jeste glava VIII Povelje koja se reflektira na djelovanje regionalnih ili subregionalnih organizacija sa ciljem traženja odobrenja (ili naknadnog odobrenja u krajnjem slučaju) koje omogućava Vijeće Sigurnosti. Iako se ovo navodi kao mogućnost, postoje i njena ograničenja. Nasuprot članku 39. Povelje u kojem su uključeni pojmovi prijetnja miru, narušenje mira i čin agresije koji mogu da aktiviraju ovlasti Vijeća sigurnosti da preduzme mjere, u analognoj proceduri

(Rezolucije *Uniting for Peace*), okolnost prijetnje miru je izostavljena. Time ova rezolucija postavlja supsidijarno ovlaštenje Opće skupštine da ona državama koje su članice može dati preporuke za kolektivne mjere koje upotrebu oružanih snaga mogu uključiti tek u slučaju narušenja mira ili akta agresije. Ovdje postoji problematika a to je da kroz sistem UN-a ni najmasovnije kršenje ljudskih prava, kao ni akt terorizma, nisu spali u pomenutu klasifikaciju. A na drugoj strani, alternativno supsidijarno rješenje vezano za naknadno odobrenje ima još manju funkcionalnost.

Razlog za manju funkcionalnost supsidijarnog rješenja leži u tome da se pojmovi naknadnog odobrenja i naknadnog uređenja faktičkog stanja koje je protupravno stvoreno miješaju. Po ovom principu se navodi primjer Rezolucije Vijeća sigurnosti 1244 koja nije u funkciji naknadnog odobrenja akcije NATO-a u SR Jugoslaviji. Ovo dokazuje protivljenje mnogih država među kojima se ističu Indija, Kina, Rusija i Bjelorusija, kao i prijedlog Nacrta rezolucije Vijeća sigurnosti (S/1999/328) kojim bi se tražila obustava upotrebe sile (protiv SR Jugoslavije), a čije je usvajanje spriječio veto od strane Francuske, SAD-a i UK-a. Iz tog razloga, protupravna upotreba sile od strane NATO-a nije postala legalna Rezolucijom 1244. Ovo je stvorilo prostor da se neadekvatno reguliše stanje koje je protupravno i da se *rušioc* ne sankcioniše. Iz datog argumenta se jasno vidi da je UN bio zaslužan da stvori privid utjecaja kroz saniranje posljedica koje su stvorene pravnom katastrofom, kao i stvaranje sistema zajedničke sigurnosti koji Vijeće pretvara u aparat za evidenciju terorista. (Lapaš, 2018)

Za ovaj rad je neophodno da se evidentira argumentacija Lapaša (2018) da je najvažnije pitanje ovog predmeta u Izveštaju koji prilaže ICISS, kao i u dokumentacijama UN-a, izostavljeno. Riječ je o pitanju *primarne odgovornosti* prema kojoj svaka država ima dužnost jednake zaštite svojih građana kao i u situacijama kada su osnovna ljudska prava ugrožena *širokim i sitemskim* napadima. U ovom kontekstu, to se odnosi na civilno stanovništvo od strane terorističkih organizacija koje svoje djelovanje ispoljavaju s područja druge države. Kroz Izvještaj ICISS-a se na tu susjednu državu koja je podloga rada organizacija gleda kao nemoćnu ili bezvoljnu, odnosno kroz drugu prizmu neuspješnu, da sama zaustavi njihov rad i djelovanje.

Kroz godine koje slijede, Lapaš (2018) u ovom historijskom slijedu navodi da se nisu desile značajnije promjene. Tu se konkretno refleksija stvara na zaključni dokument Svjetskog samita iz 2005. godine, odnosno *2005 World Summit Outcome Document – WSOD* koji ponavlja konstataciju da postoji potreba za zaštitom stanovništva od ratnih zločina, etničkog

čišćenja, genocida i zločina protiv čovječnosti. Ali kroz datu konstataciju se ne navode konkretna rješenja (ni kroz normativnu ni kroz praktičnu prizmu) koja bi pomogla u rješavanju datih pitanja. Čak ni situacija 2009. godine sa objavom Izvještaja od strane glavnog sekretara UN-a - *Implementing the responsibility to protect* nije donijela značajne promjene. Preciznije, ovaj dokumenat se može posmatrati kao preformulacija tri stuba R2P-a. Prvenstveno, kako Sejfić (2020) navodi, izvještaj još jednom napominje kako vlade pružaju podršku konceptu i pozivaju se na razvoj standarda, strategija, procesa i alata kako bi se izbjeglo zloupotrebljavanje koncepta, što u praksi nije ništa novo.

Prema dokumentu, prvi stub se gleda kao trajna odgovornost od strane države da zaštiti stanovništvo od zločina i poticanja tih zločina (genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti). Stub dva se u kontekstu dokumenta odnosi na međunarodnu pomoć i kreiranje sposobnosti za buduće funkcionisanje kompletnog društva. U finalitetu, treći stub se bazira na odgovornost država koje su članice UN-a da daju svoj odgovor kolektivno i na pravovremen način koji može uključivati sredstva bez da se upotrijebi sila. (Lapaš, 2018)

Samim time, odgovornost Izvještaja iz 2009. godine da odgovori na pitanja i da nadopuni nedostatke prethodnih verzija je ostala u drugom planu. Ovime se otvara prostor za kvalitetniji pristup rješavanju problema na međunarodnoj sceni, ali sa druge strane pokazuje da možda ni budući razvoji koncepta neće moći da postignu svoj cilj.

Lapaš (2018) u ovom kontekstu potvrđuje tu sumnju i navodi da se situacija ne mijenja ni kroz 2016. godinu sa izvještajem glavnog sekretara UN-a - *Mobilizing collective action: the next decade of the responsibility to protect*. Ni dati izvještaj nije dao svoj prilog promjeni, već je poslužio kao potvrda primarne odgovornosti države i odgovornost Vijeća sigurnosti u zaštiti od prethodno navedenih zločina koje R2P koncept obuhvata.

Samim time, iz ovog dijela možemo da napravimo konstataciju da dokumentacije po pitanju ove tematike kroz godine razrade ne donose novitete, kao ni praktične savjete kako bi se date prijetnje mogle ukloniti ili preventirati. Vraćanje na početnu poziciju, u ovom kontekstu nije povoljan potez, pogotovo zato što se kroz 21. stoljeće svijet susreće sa novim izazovima i događajima. Ovdje se konkretno misli na oblike međunarodnog terorizma koji predstavlja prijetnju ne samo po pitanju sigurnosti, već i ugrožavanju prava stanovništva, a o kojem će biti više riječi kroz naredno poglavlje.

5.2. Terorizam kao savremena prijetnja R2P-u

Kako je već spomenuto, sa novim stoljećem se javljaju novi problemi na svjetskom području koji mogu da dovedu u pitanje koliko je zapravo R2P sistem funkcionalan i adekvatan u zaštiti stanovništva.

Marić (2012) argumentira kako pojam terorizma i terorističkih dešavanja postoji od ranijih vremena. Ipak, kroz današnju prizmu, ova prijetnja odnosi mnogo veće žrtve, a istovremeno donosi promjene kroz političke, ekonomske, kulturološke i mnoge druge segmente i događaje na svjetskom nivou. To potvrđuje konstataciju koju iznosi Lapaš (2018) da se međunarodna zajednica suočava sa prijetnjama razgranate mreže organizacija koje se povezuju sa terorizmom, kao što su Al-Qaida, Al-Nusrah Fronte, ISIL i mnogih drugih aktera čije se djelovanje proseže od Afrike pa sve do Indonezije i Pakistana. Kroz jednostavnije shvatanje, države širom svijeta se suočavaju sa različitim vrstama zločina od strane datih terorističkih organizacija. Postoji podatak da je 2017. godine od strane Vijeća sigurnosti na *Sankcijskoj listi* uvršeno preko 360 terorističkih entiteta i skupina koje su rasprostranjene po datom području, ali imaju svoj utjecaj i na području Bosne i Hercegovine kroz svoje pridružene organizacije koje rasprostranjuju dati utjecaj.

Apostrofira se da sam čin terorizma datih organizacija i njihovih pridruženih entiteta targetiraju osnovna ljudska prava stanovnika (područja država sa direktnim sjedištem organizacija, ali i trećih zemalja). Ovim aktom se reakcija na terorizam oslanja, odnosno približava trećem stubu R2P koncepta (odgovor kroz pravovremen i odlučan način). Pored Vijeća sigurnosti, na osudu su date organizacije naišle i kroz rad Međunarodnog krivičnog suda (ICC-a). (Lapaš, 2018)

Međutim, ovdje postoji problematika na koju Lapaš (2018) skreće pažnju, a to je da države još uvijek preuzimaju ulogu neuspješnog zaustavljanja terorističkih činova. Samim time, ako se slijedi logika koju postavlja R2P koncept, onda se opravdava pitanje u kojem se navodi da ako intervencija država na teritoriji druge države po pitanju zaštite osnovnih ljudskih prava se klasificira kao neuspješna, odnosno da ostale države ne mogu da zaštite data prava kroz svoju supsidijarnu odgovornost (koju im R2P koncept nalaže), zašto bi onda bilo koja država bila oslobođena mogućnosti da ista prava svog stanovništva ne zaštiti na način svoje primarne odgovornosti da preventira ili reagira skladno sa pravovremenim i odlučnim principom? Uz ovo pitanje ide i prilog da Izvještaj ICISS-a po pitanju neučinkovitosti svih supsidijarnih mehanizama naglašava da ako Vijeće sigurnosti nije u stanju da adekvatno ispuni svoju

odgovornost, ostale države ne trebaju da isključuju druge načine i rješenja kako bi se suočile sa ozbiljnošću situacije. Sa druge strane, treba se uzeti u razmatranje da date argumente ne treba analizirati kao argumenat da se ponovo uvodi jednostrana upotreba sile kroz prizmu prava država da to učine. Čak šta više, ovo bi se moglo sagledati kao poticaj za pronalaženje institucionalnog okvira (u kontekstu međunarodnog prava) za zaštitu osnovnih ljudskih prava u situacijama kada UN, kao i države nisu u stanju da uspješno to regulišu, odnosno odrade.

Ovoj argumentaciji se nadovezuje najnovije istraživanje Globalnog indexa terorizma (Institute for Economics & Peace, 2023) u kojem se navodi da četvrtu godinu zaredom, Afganistan je i dalje nacija koja je najviše pogođena terorizmom. Sljedeća je Burkina Faso, koja se sa četvrtog popela na drugo mjesto. Šestu godinu zaredom Somalija je ostala na trećem mjestu. Trend kontinuiranog problema država se najbolje uočava kroz sljedeću tabelu.

Country	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Afghanistan	3	3	3	4	3	3	2	2	1	1	1	1
Burkina Faso	113	113	111	108	52	30	21	15	7	6	4	2
Somalia	5	7	7	7	8	5	3	3	3	3	3	3
Mali	41	23	19	21	16	13	10	9	8	7	7	4
Syria	20	4	4	5	6	7	7	8	6	5	6	5
Pakistan	2	2	2	2	4	4	5	5	5	8	10	6
Iraq	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	7
Nigeria	8	5	5	3	2	2	4	4	4	4	6	8
Myanmar	17	21	24	29	39	42	40	42	23	24	9	9
Niger	49	57	44	34	20	19	18	19	14	12	8	10

Tabela 1: Deset država koje su najviše pogođene terorizmom, rangirane prema GTI rezultatu. (Institute for Economics & Peace, 2023)

U datom indeksu se naknadno argumentira da je tokom prethodnih petnaest godina, bilo više različitih faza terorističke aktivnosti. Većina terorističkih aktivnosti 2007. i 2008. bila je fokusirana na Irak i Afganistan kao reakciju na intervencije SAD i njihovih saveznika u tim zemljama. Pakistan je također bio pogođen ovim dešavanjima pa je u periodu od 2008. do 2013. godine došlo do porasta terorističkih aktivnosti. Na Bliskom istoku došlo je do porasta terorizma nakon Arapskog proljeća i uspona IS-a. To je počelo 2013. godine, uglavnom u

Iraku i Siriji, ali i u Nigeriji. Afganistan je imao nagli porast terorizma od 2016. do 2021. godine. Međutim, talibanskim preuzimanjem vlasti 2022. godine, došlo je do značajnog pada terorizma. Teroristička aktivnost i smrtni slučajevi značajno su porasli u cijelom Sahelu u posljednje četiri godine, posebno u Burkini Faso, Maliju i Somaliji. Čak i ako trenutno ima više terorističkih žrtava u ovoj regiji nego na Bliskom istoku i sjevernoj Africi, ipak je evidentno da teroristički napadi prvenstveno najviše pogađaju ova područja svijeta. (Institute for Economics & Peace, 2023)

Iz ovoga se jasno uočava da terorizam zaista predstavlja ozbilju problematiku u sistemima i načinima njegovog suzbijanja. Pogotovo iz razloga što države još uvijek nisu spoznale najadekvatniji koncept kako da pomognu svom stanovništvu, ali i stanovništvu država koje se nalaze u datom problemu. Samim time, postavlja se pitanje značaja R2P koncepta koje će se obraditi kroz sljedeće argumentacije.

5.3. Značaj R2P-a – prednosti i nedostaci

Kako postoje prijetnje međunarodnom sistemu, poput terorizma i ratova, tako je i jasnija argumentacija koju Šurlan (2014) iznosi da iako se R2P sa engleskog jezika prevodi kao koncept odgovornosti države da zaštiti, ipak je smisleniji način da se izrazi kroz odgovornost za obaveze koje su neispunjene od strane države po pitanju osiguravanja zaštite stanovništva od međunarodnih zločina. Data autorica prihvata da se ovakva formulacija ne može uvrstiti kao glavno načelo, ali postavlja argument da iako je koncept u upotrebi još od 2001. godine, još uvijek se prihvata kao noviji element u analizama i diskusijama. Samim time, još uvijek se postavlja pitanje značaja R2P-a.

Kroz savremenu historiju, postoji nekoliko značajnih momenata koji su potakli na razmišljanje o kreaciji mogućih mehanizama zaštite i prevencije zločina – stradanja u Ruandi, Somaliji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Darfuru i Sudanu. Neka od pitanja, poput genocida u Ruandi i Bosni i Hercegovini su potakla na segmenat pronalaska odgovornosti. Preciznije, da li ta odgovornost pripada međunarodnoj zajednici i da li postoji potreba da se kreira mehanizam koji će je natjerati ili joj omogućiti da reagira. (Šurlan, 2014)

Sejfić (2020) kroz svoj rad uočava problem, a to je da mnogi izjednačavaju koncept humanitarne intervencije sa konceptom R2P-a koji je vojna intervencija, što posljedično mijenja njegov značaj. Najjednostavnije objašnjeno, treba se napraviti distinkcija između savremenih i tradicionalnih intervencija kako bi se bolje shvatio rad i djelovanje R2P-a.

Samim time, kada se uvidjelo da je koncept takozvane humanitarne intervencije kroz upotrebu jednostrane sile (uz interpretaciju njene opravdanosti humanitarnim ciljevima) nevjerodostojan, odnosno područje za političku zloupotrebu, pokušala se u međunarodno pravo uvesti nova i pravna verzija koncepta kroz formaciju odgovornosti za zaštitu R2P. Ovaj koncept bi služio da pretvori moralnu obavezu u pravnu obavezu država da zaštite osnovna ljudska prava (stanovnika druge države) od najtežih zločina na međunarodnom karakteru. U ovom kontekstu se treba napomenuti da se ovo ne odnosi samo na zločine genocida, etničkog čišćenja, ratne zločine i zločine protiv čovječnosti, već se također odnosi i na akte terorizma od strane nedržavnih aktera. Razlog tome zašto i ovaj set spada pod R2Pkoncept jeste upravo u tome da teroristički akteri kroz svoje napade na civilno stanovništvo, upravo spadaju u definiciju zločina protiv čovječnosti. Preciznije, ugrožavaju se ljudska prava koja bi ovaj koncept trebao da zaštiti, odnosno da spriječi nastajanje ugrožavanja prava. (Lapaš, 2018)

Ovdje se dolazi do elementa, odnosno pitanja šta zapravo donosi u kontekstu međunarodnog prava R2P koncept. Odnosno šta je novo u ovom konceptu i koliko je zapravo on funkcionalan/značajan?

Za odgovor na pitanje značaja R2P koncepta, Lapaš (2018) iznosi da naspram koncepta humanitarne intervencije (koja se zasniva na moralnom alibiju zaštite ljudskih prava), R2P teži ka tome da pomiri dva koncepta, odnosno da izjednači suverenost države sa njenom odgovornošću. Uz ovo, R2P želi da ukaže na primarnu odgovornost koju svaka država ima, a to je da zaštita njenih građana pripada isključivo njoj.

Uz ovu argumentaciju, Lapaš (2018) također argumentira da prvi stub ICISS-a koji se bazira na odgovornošću države da spriječi i treći stub koji se odnosi na odgovornost za obnovu koja uključuje i izgradnju mira i pomirenja, naginju ka tome da se mogu okarakterisati kao jedan općeniti politički program a ne pravni koncept koji je jasan i definisan. Sa druge strane argumentacije, imamo drugi stub koji se odnosi na odgovornost za djelovanjem. Ovaj stub je okarakterisan kao najkonkretniji ali u isto vrijeme i najkontroverzniji. U prilog ovim stubovima također ide činjenica da izvještaji koji su uslijedili tokom niza godina nisu donijeli novitete. Kako je već napomenuto u prethodnom poglavlju, ti izvještaji idu ka principu

ukazivanja prvenstvene odgovornosti Vijeća sigurnosti UN-a da održava mir i sigurnost na međunarodnom nivou.

Neophodno je spomenuti da je ovaj koncept kroz svoj kratki historijat doživio zloupotrebe. U ovom kontekstu se ističu zračni napadi 2011. godine od strane NATO-a na Libiju. Kako bi se spriječilo Gaddafijeva represija prodemokratskih protesta koji su nastali kroz val Arapskog proljeća, Vijeće sigurnosti UN-a donijelo je dvije rezolucije. One su se oslanjale na R2P koncept što je otvorilo prostor za odobrenu upotrebu sile zbog zaštite civilnog stanovništva. Ipak, u ovom kontekstu postoji sumnja među mišljenjima koja implicira na mogućnost da su članice NATO-a prekoračile svoje ovlasti iz rezolucija Vijeća sigurnosti. Kada se sumira, više se ide ka mišljenju da su te članice postupale prema svojim političkim i ekonomskim interesima. (Straga, 2022)

Sa ovim mišljenjem se slaže i Lapaš (2018) koji postavlja konstataciju da svaki čin upotrebe sile odobren od Vijeća sigurnosti pod temeljom da postoji prijetnja miru ili čin agresije (okolnosti predviđene članom 39. unutar Povelje) uvijek postaje legalan. Ovo bi označavalo da ako je upotreba sile legalna jer je dozvoljena od strane Vijeća, onda ne bi trebala biti upitna. Ono što se može izvući iz ovoga, a što Šurlan (2014) podvlači jeste da se koncept treba razvijati kroz sljedeći princip: država je dužna da zaštiti svoje građane od međunarodnih zločina. Ako ona to nije u stanju, druge države ili međunarodna zajednica su dužne da zaštite te građane jer oni zaslužuju zaštitu.

Ali ovdje postoji druga strana kovanice koja opravdava postojanje R2P koncepta. To su upravo interesi država (koji obično imaju političku i ekonomsku notu) koji imaju veće povlastice nad humanošću. (Lapaš, 2018)

Ipak, alternativni mehanizmi koje Lapaš (2018) obrađuje su predviđeni u Izvještaju ICISS-a, a koje i Glavni sekretar UN-a 2009. godine spominje, se čine u najmanju ruku upitnima. Razlog tome jeste taj što se u praksi UN-a čak ni najteža kršenja osnovnih ljudskih prava ne tretiraju više od pojma *prijetnje miru*. Ovo podrazumijeva da u praksi, ova okolnost nije uključena pod ovlasti Opće skupštine da pruži preporuku državama članicama da primjene zajedničke mjere koje bi mogle uključivati i upotrebu sile (prema članu 42. Povelje).

Samim time, alternativni mehanizmi bi morali uključiti jednu izmjenu od moguće dvije. Prva je revizija Rezolucije koja bi uvrstila pojam prijetnje mira u sklopu primjene zajedničkih mjera. Druga mogućnost se odnosi na promjenu prakse UN-a koji bi masovna kršenja

osnovnih ljudskih prava podigli na veći nivo, tj. definisali bi ih kroz svoj rad i kroz međunarodno pravo. Ovdje se podrazumijeva da ni elemenat traženja *naknadnog odobrenja* od strane Vijeća sigurnosti nije korak naprijed. Razlog tome jeste što se i kroz naknadno odobrenje otvara prostor za samointerpretaciju i pravo jačeg aktera koji neće biti sankcionisan ili odbijen. (Lapaš, 2018)

U povratku na elemenat akta terorizma, jednostrana upotreba sile koja se služi u borbi protiv njega u današnjem postojanju se nastavlja nesmetano. Čak se ni princip izostanka posebnog odobrenja ne dovodi u pitanje. Ovo se jasno vidi kroz primjere poput onog iz 2017. godine kada je SAD bacio nuklearnu bombu na Afganistan a koji je dokumentiran kroz nekoliko medija. A u potpunom ambijentu, UN svoju ulogu u osiguravanju mira i sigurnosti na globalnom nivou prati kroz pametne, odnosno ciljane sankcije kojima daje zabrane putovanja, zamrzavanjem računa i embargom na oružje teroristima koji se nalaze na *Sankcijskoj listi* Vijeća sigurnosti. (Lapaš, 2018)

Kada se sve objektivno sagleda, R2P koncept jeste novina ako ga postavimo u paralelu sa prijašnjim konceptima. No, kako Lapaš (2018) navodi, mnogi su očekivali mnogo bolje osmišljen koncept, kao i kompletiran sistem zaštite ljudskih prava. Ovo se ponovo odnosi na supsidijarnu odgovornost ostalih država da zaštite ljudska prava, odnosno da ispune svoje *erga omnes* obaveze u prevenciji najtežih međunarodnih zločina. Time bi se akti podvrgnuli pravnom uređenju R2P koncepta. Ali zbog drugih utjecaja, posebno zbog političke retorite, ovakvo uređenje je izostalo, odnosno zamijenjeno je drugim prioritetima.

Bitno je spomenuti da pojava terorističkih aktera i njihovog djelovanja iz države koja je očigledno neuspješna da ih saustavi u tome, je sa druge strane pokrenula pitanje odgovornosti da se djeluje. Ovo se odnosi na kontekst borbe, odnosno rata protiv terorizma, kao i na srž R2P-a koji nam postavljaju sliku jasnog licemjerstva savremenog međunarodnog prava. Preciznije, za međunarodnu zajednicu je očito bitniji princip da druge države supsidijarno štite osnovna ljudska prava građana iz drugih država, umjesto da preuzmu svoju osnovnu odgovornost za zaštite ta prava. Posebno ako govorimo da je terorističkim aktima stanovništvo u današnjem svjetlu izloženo kroz čin širokih i sistemskih napada. Dodatna činjenica jeste ta što se mnogi akti dešavaju iz regija tih drugih država. Nažalost, ono što je činjenica jeste da je terorizam realnost međunarodne zajednice. Države su toga poprilično svjesne i samim time je veoma zahtjevno očekivati da će bilo koja ozbiljna država sama preuzeti i snositi odgovornost koju joj nalaže R2P koncept. (Lapaš, 2018)

5.4. Budućnost R2P koncepta

Nakon prikaza pozitivnih i negativnih strana, neophodno je postaviti i argumentacije koje se mogu povezati sa budućim razvojem R2P sistema.

Ono što bi se moglo nadovezati na mane R2P koncepta a što prikazuje njegovu budućnost jeste argumentacija Lakušića (2019) koji obrađuje pristup koji Aidan Hehir ima a to je da dati koncept odgovornosti za zaštitu formiran u svrhu iskazivanja humanitarnih principa, pretvoren u veoma statičnu normu koja svojim *praznim* djelovanjem daje svoj doprinos očuvanju statusa quo po pitanju zaštita osnovnih ljudskih prava na globalnoj areni. Ovome doprinosi i stanje da sve veći broj država prihvata ovaj princip (u bazičnom obliku), ali da prijetnje kao i kršenje ljudskih prava sve više raste, što uočavamo po porastu konflikata i terorističkih činova.

Ovo označava da, prema Hehiru, koncept R2P-a ne može da funkcioniše za buduća dešavanja i da je potrebno sve resurse (ponajviše energiju i finansijske resurse) usmjeriti ka nečemu drugačijem. Sam autor je svjestan da su ideje koncepta široko prihvaćene, ali da nije praktičan. Preciznije, da se ovaj koncept pretvorio u imaginarni pojam koji nema svoju primjenu i vizual u međunarodnoj zajednici. (Lakušić, 2019)

Za razliku od Hehirove argumentacije, Glanville tvrdi da se ove posljedice koje prikazuju mane sistema, protežu izvan obaveza država u zaštiti na svojoj teritoriji. Međutim, on tvrdi da normu R2P treba tumačiti tako da zahtijeva od država da se pokuša postići cilj, a ne obavezu da se uvijek preduzmu direktne mjere za rješavanje tekućih masovnih zločina (s obzirom da ne može postojati način djelovanja koji je prihvatljiv i koji će biti bolji od onog da se ne radi ništa). On priznaje da u određenim slučajevima (poput Sirije) međunarodna zajednica nije ispunila svoju odgovornost da zaštiti, ali iznosi argument da to ne znači da je R2P neučinkovit jer su se države osjećale dužnim da brane svoje nedovoljne reakcije. (Hehir i Pattison, 2016)

Kao zaključak, jasna je konstatacija koju Sejfić (2020) iznosi a to je da nema jedinstvenog rješenja koje je u stanju da otkloni sve nedostatke i neuspjehe međunarodne zajednice kako se oni više ne bi ponavljali u budućnosti. Samim time, ovaj koncept se ne može kompletirati do savršene forme kako bi mogao da postavi rješenja za svaku krizu koja je prisutna na svjetskoj sceni ili koja će se pojaviti u budućnosti. Ono što se može učiniti jesu koraci za poboljšanje

korištenja koncepta R2P-a kao i njegovog prihvatanja kao alata koji može pomoći u sprječavanju kršenja prava građana. Preciznije, trebaju se uključiti adekvatniji mehanizmi prevencije i snažne vojne snage za sprovođenje uspješnih misija. Za ovaj postupak je potreban konsenzus na globalnom nivou po pitanju kapaciteta kao i politička hrabrost. Također je bitna redefinisano nacionalnih interesa koji bi se uklopili sa globalnim idejama mira i sigurnosti.

Ovaj koncept je u određenim situacijama zaista pomogao pri izvršavanju odgovornosti međunarodne zajednice prema zaštiti građana. Sam format R2P-a ide ka mirnijem i sigurnijem svijetu i zahtijeva akciju pri suočavanju sa velikim brojem izazova. Odgovornost da se zaštite građani i njihova prava ostaje ključni element međunarodne solidarnosti i posvećenosti. Ipak, to se može osigurati samo ako postoji politička volja kao i vojni kapaciteti koji su dostatni u rješavanju izazova. (Sejfić, 2020)

U cilju ispravljanja obeshrabrujućeg uzorka neaktivnosti i prevladavanje nehumanitarnog nepreduzimanja, trebali bismo prihvatiti da, iako je R2P privlačan slogan, sami slogani nisu dovoljni. Potrebne su suštinske pravne, političke i institucionalne reforme kako bi oni koji trpe teško nasilje bili oslobođeni. Stvaranje takvog okvira u početku podrazumijeva sticanje dubljeg razumijevanja zadatka koji je pred akterima. Sprječavanje masovnih zločina, na primjer, dijeli značajne sličnosti s nastojanjima usmjerenim na sprječavanje oružanih sukoba i ima veliku korist od njih. Međutim, važno je napomenuti da ova dva cilja nisu potpuno zamjenljiva i da ponekad mogu imati suprotstavljene prioritete. Optimizacija efikasnosti politike u sprječavanju zločina zahtijeva proaktivno angažovanje kako pojedinačnih država, tako i globalne zajednice u rješavanju rizika od zločina u svim fazama potencijalne krize.

ZAKLJUČAK

Hipoteza da "pravni okviri i međunarodni sporazumi, koji čine ključne elemente sigurnosti i stabilnosti na međunarodnoj razini, imaju značajan utjecaj na prevenciju sukoba, očuvanje mira i promicanje suradnje između država" potvrđuje se analizom različitih instrumenata, konvencija i međunarodnih sporazuma. U ovom radu navedeni su ključni aspekti kao što su borba protiv terorizma, očuvanje mira, sigurnost, prevencija sukoba te suradnja između država. U stvarnosti, postoji niz pravnih dokumenata koji se bave ovim pitanjima i pružaju okvire za postizanje tih ciljeva. Analiza raspoloživih pravnih instrumenata i međunarodnih sporazuma ukazuje na postojanje opsežnog pravnog okvira koji podržava pretpostavku o utjecaju pravnih okvira i međunarodnih sporazuma na sigurnost, stabilnost i suradnju među državama na globalnoj razini. Ti instrumenti pružaju osnovu za međunarodnu suradnju i postavljanje normi s ciljem ostvarivanja navedenih ciljeva. Osim toga, koncept Odgovornosti za zaštitu (R2P) predstavlja značajan pravni okvir koji teži usklađivanju državne suverenosti s odgovornošću za zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda. Iako R2P može biti izložen izazovima i kritikama, on predstavlja napor međunarodne zajednice da se suprotstavi masovnim zločinima i potiče odgovorno ponašanje država.

Uvažavajući opću prijetnju terorizma i potencijalnu destabilizaciju, pravni okviri usmjereni na sigurnost i partnerstvo postaju ključni. Cilj ovog istraživanja jeste bio istaknuti prednosti i nedostatke postojećih pravnih instrumenata te identificirati moguće poboljšanje tih okvira kako bi se bolje suočili s izazovima suvremenog svijeta. U eri sve izraženijih prijetnji terorizma i nepredvidljivosti, te u svjetlu rastućih posljedica terorističkih napada, tema "Odgovornost za zaštitu u doba rata protiv terorizma" postaje izuzetno relevantna i ključna za razumijevanje suvremenih globalnih izazova. Terorizam, kao fenomen prisutan kroz dugu historiju, danas zauzima poseban status u međunarodnim raspravama i političkim kontekstima. Njegovo širenje, financiranje te kompleksne ekonomske implikacije terorističkih činova izazivaju ozbiljne teškoće koje zahtijevaju sveobuhvatan pristup i analizu.

Analizom suvremenih tehnika terorizma, evidentno je da su postale izuzetno sofisticirane u usporedbi s prethodnim oblicima. Povećana prijetnja uporabe oružja za masovno uništenje u terorističke svrhe zahtijeva povećanu pažnju i prevenciju. Unatoč modernizaciji, suština terorizma i dalje ostaje nepromijenjena - predstavlja oblik nasilja s ključnim ciljem širenja straha među ljudima. Ono što terorizam izdvaja od drugih zločina jest namjera privlačenja

pozornosti i stvaranja šoka među javnošću. Dok druga kaznena djela često nastoje ostati skrivena, teroristički činovi namjerno se ističu kako bi izazvali osjećaj nesigurnosti i straha među građanima. U suštini, učinkovito upravljanje graničnom sigurnošću ključno je za zaštitu država od različitih transnacionalnih prijetnji, uključujući terorizam i organizirani kriminal. Kroz analizu četiri ključna oblika granične sigurnosti - sveobuhvatnog, kooperativnog, koordiniranog i integriranog, ističe se važnost zajedničkih napora u suprotstavljanju ilegalnom kretanju oružja, droge, ljudi i drugih štetnih roba. Međuagencijska suradnja unutar državnih granica, regionalna suradnja između susjednih zemalja te multinacionalna suradnja na međunarodnoj razini, posebice kroz centriranje na graničnu suradnju, ključni su elementi komunikacije, koordinacije i razmjene obavještajnih informacija. Efikasno jačanje granične sigurnosti postiže se samo kroz sveobuhvatan pristup, uključujući suradnju sa svim relevantnim dionicima, od vladinih agencija do međunarodnih partnera. To je imperativ za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti, a samo zajedničkim naporima i suradnjom moguće je učinkovito odgovoriti na sve kompleksnije prijetnje proizašle iz prekograničnih aktivnosti.

Historijski kontekst koji je utjecao na jačanje terorizma postavio je pitanje kako ga adekvatno karakterizirati i suzbiti. Koncept odgovornosti za zaštitu (R2P), usvojen od strane Međunarodne komisije za intervenciju i državni suverenitet (ICISS), za cilj je imao uspostaviti ravnotežu između državne suverenosti i odgovornosti za zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda. Dok se suočavamo s međunarodnim prijetnjama poput terorizma i ratova, Šurlan (2014) tvrdi da R2P ima više smisla kada se izrazi kao odgovornost za neispunjene obveze u vezi s zaštitom stanovništva od međunarodnih zločina. Kroz suvremenu povijest, značajni događaji u Ruandi, Somaliji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Darfuru i Sudanu potaknuli su razmatranje stvaranja mehanizama za zaštitu i sprječavanje zločina. Pitanja o odgovornosti su se počela postavljati, posebno u slučajevima genocida u Ruandi i Bosni i Hercegovini, potičući raspravu o odgovornosti međunarodne zajednice i potrebi za mehanizmima za provođenje tih odgovornosti (Šurlan, 2014).

Lapaš (2018) tvrdi da R2P nastoji uskladiti suverenost s odgovornošću, ističući primarnu dužnost svake države da zaštiti svoje građane. Tri stupa R2P-a - prevencija, intervencija i obnova - nude sveobuhvatan politički program, iako kritičari dovode u pitanje njihovu jasnoću i definiciju kao pravnih koncepata. Upotreba sile, posebno intervencija NATO-a 2011. godine u Libiji, ističe mogućnost zloupotrebe i podupire zabrinutost da politički i

ekonomski interesi prevazilaze humanitarne consideracije (Straga, 2022). Unatoč novitetu R2P-a u odnosu na prethodne koncepte, mnogi su očekivali bolje osmišljen i sveobuhvatan sustav zaštite ljudskih prava. Fokus na državnoj supsidijarnosti umjesto preuzimanja primarne odgovornosti od strane međunarodne zajednice izazvao je kritike i optužbe za licemjerje u suvremenom međunarodnom pravu, posebno u kontekstu borbe protiv terorizma (Lapaš, 2018).

Na temelju iznesenih analiza i stavova autora, zaključujemo da budućnost koncepta *Responsibility to Protect* (R2P) zahtijeva ozbiljan pristup i razmatranje različitih perspektiva. Kroz raspravu o pozitivnim i negativnim aspektima, postalo je jasno da R2P, iako ima svoje nedostatke, igra značajnu ulogu u međunarodnoj zajednici. Jedan od ključnih izazova za budućnost R2P-a proizlazi iz tvrdnji autora poput Lakušića (2019), koji sugerira da koncept postaje statična norma s ograničenom primjenom u suočavanju s izazovima masovnih zločina. Ovo dovodi do nužnosti promišljanja o daljnjem razvoju R2P sistema i potrebi za prilagodbama kako bi se održala njegova relevantnost. U konačnom zaključku, važno je prepoznati da R2P ostaje ključni instrument u suočavanju s izazovima masovnih zločina, ali je nužno da se prilagodi dinamičnom međunarodnom okruženju. Suočavanje s ovim izazovima zahtijeva proaktivni angažman pojedinačnih država i globalne zajednice te kontinuirano usklađivanje s promjenama u međunarodnom pejzažu kako bi se očuvala njegova učinkovitost.

BIBLIOGRAFIJA

Knjige i udžbenici

- Baudrillard, J. (2003). *Duh terorizma*. Zagreb: Meander.
- Bilandžić, M. (2010). *Sjeme zla: elementi sociologije terorizma*. Zagreb: Plejada, Synopsis.
- Chomsky, N. (2009). *Kontrola medija: Spektakularna dostignuća propagande*, s engleskog preveo Mirko Božić. Novi Sad: Rubikon.
- Clement, J. (2015). *World Terrorism: An Encyclopedia of Political Violence from Ancient Times to the Post-9/11 Era*. (2. Ed.). London: Routledge.
- Cvjetković, B. (2002). *Terorizam - sredstva i posljedice*. Split: Kupo1a Laus.
- Degan, Đ. (2006). *Međunarodno pravo, drugo osavremeno izdanje*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Derenčinović, D. (2002). *Novi antiterorizma na razmeđu depolitizacije i dejuridizacije*. Zagreb: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu.
- Esmailzadeh, Y. (2023). *Defining terrorism: Debates, challenges, and opportunities*. Morrisville: Lulu Press.
- Furedi, F. (2009). *Poziv na teror: rastuće carstvo nepoznatog*. Zagreb: Naklada Ljevak d.o.o.
- Harmon, C. C. (2002). *Terorizam danas*. Zagreb: Golden marketing.
- Jones G. S., Libicki, C. M. (2008). *How Terrorist Groups End: Lessons for Countering al Qaeda*. Santa Monica: RAND.
- Kearns, T. C. (2010). *Key Concepts in American History: Terrorism*. New York: Chelsea House.
- Lutz, B. i Lutz, J. (2010). Terorizam, u: Alan Collins (ur.) *Suvremene sigurnosne studije*. Zagreb: Politička kultura, str.: 327.–350.
- Marsden, S. V. i Schmid, A. P. (2011). Typologies of Terrorism and Political Violence, u *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. London: Routledge.

Neumann, P. R. (2008). *Terrorism in the 21st century: The rule of law as a guideline for German policy*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.

Pettiford, L. i Harding, D. (2005). *Terorizam: novi svjetski poredak*. Zagreb: Mozaik knjiga.

Reich, W. (1990). *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind*. New York: Cambridge University Press.

Seizović, Z. (2008). *Međunarodno javno pravo – zbirka eseja*. Zenica: Univerzitet u Zenici.

Seizović, Z. (2016). *Međunarodno humanitarno pravo*. Sarajevo: Dobra knjiga.

Stanković, N. (2014). *Terorizam i finansiranje terorizma*. Banja Luka: Markos.

Stepanova, E. (2008). *Terrorism in Asymmetrical Conflict: Ideological and Structural Aspects*. New York: Oxford University Press.

United Nations (2008). *International Instruments related to the Prevention and Suppression of International Terrorism*. New York: United Nations.

Whittaker, D. J. (2004). *Terrorists and Terrorism in the Contemporary World*. London: Routledge

Članci

Glavina, M. i Šimić-Banović-Šimić, R. (2017). 'Terorizam: Kontekst, financiranje i ekonomske posljedice', *Pravnik*, 51(1), str. 41-65.

Hehir, A., & Pattison, J. (2016). Introduction: The Responsibility to Protect after the Arab Spring. *Cooperation and Conflict*, 51(2), 141-147.

Kovač, M., Potkonjak Lukić, B. i Nikolić, S. (2011). 'Primena norme „odgovornost za zaštitu“, *Vojno delo*, 63(4), str. 49-66.

Lakušić, S. (2019). Aidan Hehir, Hollow Norms and the Responsibility to Protect. *Humanističke studije*, (5), str. 199-201.

Lapaš, D. (2018). 'Odgovornost za zaštitu („R2P“) u okolnostima prekograničnog terorizma: Eadem sed aliter?', *Razred društvene znanosti*, 53(535), str. 127-153.

Männik, E. (2009). 'Terrorism: Its Past, Present and Future Prospects', *Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused*, (12), str. 151-171.

Marić, S. (2012). 'Terorizam kao globalni problem', *Medianali*, 6(11), str. 87-102.

Myers, T. (2011). 'Terrorist to Tyrant', *Homeland Security Affairs*, 7(6), str. 1-22.

Novalić, F. (2007). 'Stabilna ravnoteža: Radikalna destrukcija i osveta jednakom ili većom smrti', *Filozofska istraživanja*, 27(3), str. 635-658.

Perešin, A. (2007). 'Paradigma 'novog' terorizma informacijskog doba', *Politička misao*, 44(2), str. 93-112.

Schmid, A. (2004). 'Terrorism – The Definitional Problem', *Case Western Reserve Journal of International Law*, 36(2), str. 375- 419.

Šurlan, T. (2014). Odgovornost države za zaštitu (R2P): geneza i smisao koncepta. *Međunarodni problemi*, 66(1-2). str. 71-100.

Tomić, Z., Musa, I. i Primorac, M. (2012). 'Terorističke organizacije kao akteri političke komunikacije', *Medianali*, 6(11), str. 31-50.

Izveštaji

Schmid, A. P. (2023). *Defining Terrorism*. ICCT Report. International Centre for Counter-Terrorism. Dostupno na:

https://www.icct.nl/sites/default/files/2023-03/Schmidt%20-%20Defining%20Terrorism_1.pdf (Datum pristupa: 23.10.2023)

United Nations (2004). *A more secure world: Our shared responsibility*. Report of the Secretary-General's High-level Panel on Threats, Challenges and Change. United Nations Department of Public Information. Dostupno na:

https://www.un.org/peacebuilding/sites/www.un.org.peacebuilding/files/documents/hlp_more_secure_world.pdf (Datum pristupa: 13.11.2023)

Weimann, , G. (2004). *How Modern Terrorism Uses the Internet*. Special Report. United States Institute of Peace. Dostupno na: <https://www.usip.org/sites/default/files/sr116.pdf> (Datum pristupa: 28.10.2023)

Online izvori

Global Counterterrorism Forum (2016). *Good Practices in the Area of Border Security and Management in the Context of Counterterrorism and Stemming the Flow of „Foreign Terrorist Fighters“*. Global Counterterrorism Forum. Dostupno na: <https://www.thegctf.org/Portals/1/Documents/Framework%20Documents/2016%20and%20before/GCTF-Good-Practices%20-BSM-ENG.pdf?ver=2016-09-13-124953-540> (Datum pristupa: 20.11.2023)

Hrabar, S. (2012). *Politički terorizam i eksteremizam u Zapadnoj Europi u drugoj polovini 20. stoljeća*. Rostra. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/249978> (Datum pristupa: 07.11.2023)

Institute for Economics & Peace (2023). *Global Terrorism Index 2023 report*. Link: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/03/GTI-2023-web-170423.pdf>

(Datum pristupa: 20.11.2023)

Jahić, E. (2006). *Development of Events in Bosnia and Herzegovina Following the 11th September 2001*. HUMSEC project.

Dostupno na: https://www.files.ethz.ch/isn/102347/5_Jahic.pdf (Datum pristupa: 28.11.2023)

Johnston, B. R. i Nedelcu, O. M. (2005). *The Impact of Terrorism on Financial Markets*. IMF Working Paper, International Monetary Fund.

Dostupno na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2005/wp0560.pdf> (Datum pristupa: 03.11.2023)

Lucić, D. (2017). *Terorizam kao kao oblik državnog djelovanja- između normativnog i empirijskog*. Doktorski rad. Fakultet političkih znanosti Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na:

https://www.fpzg.unizg.hr/download/repository/Doktorski_rad_Danijela_Lucic%5B1%5D.pdf (Datum pristupa: 23.10.2023)

Munger, M. D. (1977). *The growing utility of political terrorism*. Strategic Studies Institute, US Army War College. Dostupno na: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA037647.pdf> (Datum pristupa: 10.11.2023)

Organization for Security and Co-operation in Europe (n.d.). *Borba protiv terorizma*. OSCE.

Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/1/468489.pdf> (Datum pristupa: 27.11.2023)

Organization for Security and Co-operation in Europe (2018). *The Role of Civil Society in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Guidebook for South-Eastern Europe*. OSCE.

Dostupno na: https://www.osce.org/files/f/documents/2/2/400241_1.pdf (Datum pristupa: 20.11.2023)

Organization for Security and Co-operation in Europe (2019). *Understanding Referral Mechanisms in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: Navigating Challenges and Protecting Human Rights: A Guidebook for South-Eastern Europe*. OSCE.

Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/4/418274.pdf> (Datum pristupa: 20.11.2023)

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine (2006). *Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine*. Predsjedništvo BiH.

Dostupno na:

http://www.mod.gov.ba/slike2014/02.28.20_1_Sigurnosna%20politika%20BiH.pdf (Datum pristupa: 28.11.2023)

Rabelo, , R. L. Da Cunha (2018). *The Definition of Terrorism and the Current Brazilian Legislation*. Escola de Comando e Estado-Maior do Exército. Dostupno na:

https://bdex.eb.mil.br/jspui/bitstream/123456789/2890/1/MO%200029%20-%20RABELO_.pdf (Datum pristupa: 04.11.2023)

Savez računovođa, revizora i finansijskih djelatnika FBiH (2019). *Smjernice za računovođe, revizore i finansijske/financijske radnike/djelatnike u Federaciji Bosne i Hercegovine u provođenju obaveza u sprečavanju pranja novca i financiranja terorističkih aktivnosti (sa Listom pokazatelja – indikatora sumnji na pranje novca i financiranje terorističkih aktivnosti)*. SRR FbiH. Dostupno na:

<https://www.srr-fbih.org/sites/default/files/2021-12/Smjernice%20SRRFBiH%20za%20SPN%20i%20FTA%202019%20-%20HR.pdf>

(Datum pristupa: 28.10.2023)

Sejfić, A. (2020). *Odgovornost za zaštitu (R2P) – izazovi i ograničenja savremenih humanitarnih intervencija*. Magistarski rad. Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo. Dostupno na: <https://fjn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2021/02/ODGOVORNOST-ZA-ZASTITU-R2P-%E2%80%93-IZAZOVI-I-OGRANICENJA-SAVREMENIH-HUMANITARNIH-INTERVENCIIJA-Amina-Sejfic.pdf>

(Datum pristupa: 15.11.2023)

Straga, A. (2022). *Upotreba sile u suvremenom međunarodnom pravu*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet.

Dostupno na: <https://repozitorij.pravo.unizg.hr/islandora/object/pravo%3A4696> (Datum pristupa: 20.11.2023)

The Nuclear Threat Initiative (2023). *Convention on the Physical Protection of Nuclear Material (CPPNM)*. Dostupno na: <https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/convention-physical-protection-nuclear-material-cppnm/> (Datum pristupa:

23.11.2023.)

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine (n.d.). *Udarna grupa za borbu protiv terorizma i jačanje sposobnosti za borbu protiv terorizma*. Tužilaštvo BiH. Dostupno na: <https://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=3&id=7&jezik=b> (Datum pristupa:

28.11.2023)

United Nations (1999). *International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism*. United Nations. Dostupno na: <https://treaties.un.org/doc/db/terrorism/english-18-11.pdf> (Datum pristupa: 23.11.2023)

United Nations (2018). *Module 1: Introduction to International Terrorism*. United Nations Office on Drugs and Crime. Dostupno na: https://www.unodc.org/documents/e4j/18-04932_CT_Mod_01_ebook_FINALpdf.pdf (Datum pristupa: 03.11.2023.)

United Nations (2018). *Module 4: Criminal Justice Response to Terrorism*. United Nations Office on Drugs and Crime. Dostupno na: <https://www.unodc.org/e4j/en/terrorism/module-4/key-issues/defining-terrorism.html> (Datum pristupa: 03.11.2023)

United Nations Office on Drugs and Crime (/). *Chapter five: Protocol for the Suppression of Unlawful Acts of Violence at Airports Serving International Civil Aviation 1988 ('Montreal Protocol')*. UNODC. Dostupno na: https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/Commonwealth_Chapter_5.pdf (Datum pristupa: 23.11.2023)

United Nations Office on Drugs and Crime (/). *Chapter ten: Protocol for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf 1988 ('Rome Protocol')*. UNODC. Dostupno na: https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/Commonwealth_Chapter_10.pdf (Datum pristupa: 23.11.2023)

United Nations Office on Drugs and Crime (/). *Chapter eleven: Convention on the Marking of Plastic Explosives for the Purpose of Detection 1991 ('Explosives Convention')*. UNODC. Dostupno na: https://www.unodc.org/documents/treaties/terrorism/Commonwealth_Chapter_11.pdf (Datum pristupa: 23.11.2023)

United Nations Office on Drugs and Crime (2003). *Legislative Guide to the Universal Anti-Terrorism Conventions and Protocols*. United Nations. Dostupno na: https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/explanatory_english2.pdf (Datum pristupa: 23.11.2023)

United Nations Security Council (1999). *Resolution 1269*. United Nations. Dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/448051?ln=en> (Datum pristupa: 17.11.2023)

United Nations Security Council (2001). *Resolution 1368*. United Nations. Dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/448051?ln=en> (Datum pristupa: 17.11.2023)

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine (2022). Strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma (2021-2026). Vijeće ministara BiH.

Dostupno na: <http://msb.gov.ba/PDF/010620231.pdf> (Datum pristupa: 29.11.2023)

Naziv odsjeka i/ili katedre: Sigurnosne i mirovne studije

Predmet: Magistarski rad

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Irhad Mešić

Naslov rada: Odgovornost za zaštitu u eri rata protiv terorizma

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: _____

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis

Sarajevo, _____
